ŞЫN

Nomer erttee 10 kəp.

TARN TK polgaş Profes Təp səbyleliniŋ organы

„Şын" solunga plziderініŋ erttee:
Xuuzunda pizidikcilerge:
1 сыlda . . 3 a.—
6 ajda . . 1 a.—50 k.
8 ajdan kudn pizidiişkin alвas

Pygy telegejniŋ proletarlarы polgaş tarlatkan arattarы, kattыəbnarі

Solun plzider cerler: Təp xarыlzaa kontoru, oon kədee salвыrlarы polgaş poştaccыlarça plzider.
Aiman polgaş yletpyr cerleringe
1 сыlda . . . . 6 akşa
6 ajda . . . . 4 akşa
Taştыkkы coradar cagыlgalamы:
1 сыlda . . . 8 akşa
6 ajda . . . 5 akşa
„Şын" solun redakəыzыnы adrezi: Kыzыl-xooraj Revolus şely. Şeriakin kudumcuzu pazы № 2

3

1936 сыldы dekabr 12 xynynde № 98 (598)

Kanton komununuŋ maadыrlыq temisselініŋ turaskaldыq xynyn saktыыlыŋar!

Kanton komununuŋ 9 сыl polgan ojunuŋ turaskaldыq xyny

Po 12 ajnы 12-niŋ xynynde pygy telegejnin polgaş en ыlaŋgыja Cəən-Cyktyn tarlatkan arattarыnы xostalgalыq şimceeşkininge onza xolвaqdaşkan Kanton komununun 9 сыl polgan ojunun turaskaldыq xyny polur tur.

1927 сыldы 12 ajnы 11 xynynde Kыdattы Murnukku cygynde Xuandun təp mozunun Kanton təp təp xoorajnы yletpyrccinneri-pile revolustuq şeriqleri Kыdattы komunistыq namыnga paaştatkaş. Kыdatta taştыkkыnы imperialisteri polgaş Kыdattы iştikki kargыs xərengittenneri paza olarnы ezeergek şeriq cancыnnarыnga udur maadыr revolustuq tura-xalыşkыnnы yndyrgen. Ol yjede Kanton-xoorajnы ezelep algaş, yletpyrccinnerni xəjy-pile pazыnnap, əlyryp, kargыs eriige tabarыştыrыp turgan Li Tsi Şennin kontrrevolustuq cagыrgazы tyzyrgeş, tus xoorajda polgaş cook-kabыzыnы kədee cerlerinde erge cagыrganы yletpyrccinner-pile revolustuq şeriqler podunun xolunga tudup algaş, Kыdat curttunga pir tugaar Sovet cazaktы turguskan.

Ol Sovet cazak polza, turup keigen toraan-na uluq-uluq yletpyr cerleri, transport polgaş bankыarnы pyoyny-pile xərengittennernin xolundan xaвыrgaş, yletpyrccin, taraaccыnnarnы erge medelinge kiirip, cer ezeleen feodaldarnы angыzы uzutkaaş, cerni taraaccыnnarga şilcider tugajы, paza yletpyrccin, taraaccыnnarnы şeriin turguzar tugajы polgaş oon-taa əske cyyldyn revolustuq tyrymnerni carlap yndyrgen. Oon ынaj Kыdattы yletpyrccinneri polza, xərengittennernin kargыs cagыrgazыnga uluupile tyrep, parьk udubajы əlyryngə cedir xəj şakta azыldap turganыnы ornunga xynde cyqle 8 şak azыldaarыnы curumun toktaatkan polgaş azыlcыnnarnы et amыdыral pajdalы sajaadыrыpile kadы, azы coktarnы tuzalamcы-pile xandыrarы toktaatkan.

Kыdattы po 1 tugaar sovet cazaa polza, po təəgylyq revoluscu tyrym xemceqlerni egelep corutkan. Ondыq polza-taa, Kantonnun komunu teer yletpyrccin, taraaccыn polgaş şeriqlernin Sovet cazaa cyq-le 3 xire xonuk (58 şak) iştinde turup turgaş, revoluska udurlangan taştыkkыnы polgaş iştikkinin kargыs idegetterinin kattыşkan kyzynge pastыrыp tyşken.

Ol yjede podunun 1 tugaar Sovet respubli teeş, amы tыnы kam-xajыra cokka maadыrlыы-pile temissezip kamgalap turgan yletpyrccin polgaş revolustuq şeriqlernin iştinden 7.000 kizi revolustun xereenge amы-tыnы ыşkыngan. Ol yjede Kanton komununun soruqlap turgan sorulgazы polgaş revolustuq temisselinin maadыrlыq kyzyn, revolustun kыzыl-tugunun tыnzыq tuttunganы po yjede Kыdattы pir keziinde turar Sovet Kыdattы erge-cagыrgazы polgaş oon iştinde revolustuq yletpyrccin, taraaccыn, kыzыl-şeriq paza partizannarnы kyzy xereccilep turarы ilergej.

Kantonnun komununun pastыrganыnы kol сыldagaanы polza, Kantonnun komunistыq namыnы organizazы polgaş komunistыq anыjaktarыnы eвileli myn tura xalыşkыnga peletkengeni cetpes polgan, ыlangыja yletpyrccin-pile taraaccыn massanы coguuru-pile sыrыj eвileldeвeen polgaş paza kargыs tajыzыnnarnы şeriqlerinin arazыnga revolustuq azыldы cedir corutpaan.

Kantonnun komunu pastыrgan polza-taa, oon pygy telegejge xolвaqdaşkan revolustuq xeree tənmeen, xarьn oon turzulgazыpile Kыdattы arat tymeninin revolustuq şimceeşkini ulam-na əzyp turar.

Kыdattы arat conu polza, Kominternanы 7 tugaar kongrezinin təəgylyq ajttыşkыnыnga tajanыp algaş, taştыkkыnы imperialisteringe polgaş iştikkinin kargыstarыnga udurlangan ulustun cangыs eвin eвileldep, revolustuq şimceeşkinni ulam-na əstyryp turar.

Kыdattы arat conu podunun komunistыq namыnы paaştalgazы-pile Japonnun kargыs imperialisteri polgaş imperialistiq idegetternin təleezi polur Kыdattы curttunda Gomindannы kargыs cazaanы tarlap cagыrar kargыs coruunga udur eres xarьnы perip turar.

Po yjede Kыdattы curttunun yş keziinin pireezinde cys million xire connuq Kыdattы sovet cazaa turup turar. Kыdattы maadыrlыq Kыzыl şeriinin sanы milion azыp turar polgaş Kыdat curttunda mozu sanыndala partizannы şimceeşkini ulam kalвarыp turar tur. Pygy Kыdattы iştinde Japonnun imperialisteringe polgaş əske-taa ezelekcilerge udurlangan arat connun xədeniişkini ulam kalвarыp turar. Po coruktu ap kəərge, Kыdattы iştinde imperialisterge polgaş ezelekci kargыs caa-tajыnnы ajыlыnga paza faşizmnы xoralыq ajыlыnga udur nasionaldы cangыs forontuzunun şimceeşkini ulam-na kalвarыp turarы todargaj polur tur.

Kantonnun komununun 9 сыl ojun temdeqlep erttirip turar əjde, telegejnin kыrыnda azыlcы arat tymennin erge şəlee teeş, kapitalizm, faşizmnы ezeergek caa-tajыnыnga, faşizmnы xoralыq ajыlыnga udurlangan cangыs frontuzunun şimceeşkini kancaar-taa cok əzyp turar polgaş camdыk orannarda arat connun cangыs frontuzunun xeree tiilep, oon temisselin maadыrlыы-pile corudup turar. Cibeleerge: po yjede Ispan ulustun arat toru polza, podunun demokrattыq respubliin turguzup algan, ol respublikka udurlanыp, tura xalыşkыn yndyrgen faşistыq yjmeenciler-pile eres temisseldi corudup turar. Ыlangыja po yjede Ispannы arat tymeni polza, podunun demokrattыq respubliin faşistardan kamgalap alвr tugajыnda telegejnin arat tymeninge koncuq maadыrlыq temisseldin ylegerin kergyzyp turar.

Kыdatta Sovet cazaktы pir tugaar turzulgazы polgan Kantonnun komununun 9 сыl polgan turaskaldыq xynyn temdeqlep erttirerde, TAR curttunda revolustuq arat tymennin sorulgazы polza, Kыdatta azыlcы arattы erge şəleezi teeş xyrezip turar Kыdattы proletarladы polgaş revolustuq xəj massalarы paza əske-taa curttarnы revoluscu massalarы-pile sagыş setkiiln kadыp, kargыs imperialisterge udurlangan azыlcы arattы cangыs frontuzunga kadыы-pile turzup, TARnы tuskaj xamaarыşpas pot-ergezin pыzdarы-pile kadы, Kantonnun komununun maadыr xyrezikcileri ыşkaş paza əske cerlerde revolusun xereenge amы-tыnы xajыralaвajы temissezip turar eş-əərybystyn revolustuq idepkej sorulgazыnы uzur utkazы pilip, nasional revoluzunun temisselin tujulunga cedirerin ulamna pыzdыp, tus oranda feodalizmnы arttыşkыnы yze uzutkaar temisseldi ulam-na xanыladыp pыzdarыnga məgezidip ajttыr uzurluq.

Kantonnun komununun 9 сыl poop turar turaskaldыq xynynyn yjezinde TAR-da RTO-nun xamыk organizastarы, ol xynnyn maadыrlыq temisselin ekki tanыzыp podap, revolustun xeree teeş telegejnin kargыs xərengittennerinin kara-pazыnыnda kirgen eş-əərybysty xostap alвrыnga polgaş ыlangыja Ispannы arat tymeninge tuzalazыp, podubustun yn kyzybysty ulam-na məənnep, paza cer-le revolustun xeree teeş, kargыs idegetterge xilincektedip turar revolustun kыzыl tugun tutkan xa-tunma revolusculарga tuzalaarывыstы kazan-taa, cangыs minutta-taa utpajы, RTO-nun akşa xərengizin kыlыnnadыp, RTOnun xural-suqlaazы yrgylcylep, oon azыlы pыzdыp şыnarzыdarы po xyn paza ajttыp, podap saktыp azыldaalвnar.

Kantonnun komununun maadыrlыq temisselin saktыыlвnar!

Kыdattы Sovet cazaa telgereer polzun!

Telegejde faşizmnы xeree cok polzun!

Kыdattы azыlcы tymeninin Sovet erge cagыrga teeş temisseli

Kыdattы conunuŋ Japonnuŋ imperializminge udurlangan ulustuŋ cangыs frontuzu telgerezin!

Kыdattы komunistыq namыnы amgы yjede kol salыp turar sorulgazы polza, Japonnuŋ ezelekcileringe udur pygy-le kyşty kattыştыrgaş, ulustun cangыs frontuzun turguzup, pygy Kыdattы kattыşkan cangыs kyştyq demokrattыq respubliin turguzar tep sorulganы salыp, azыldы xerek kыrыnda corudup turar. Po tugajыnda Kominternanы udurttukcuzu eş Dimitroftun pizeeni polza:

„Kыdattы uluzunuŋ pygy-le kyzyn oon xoralыq tajzыnы polur—japonnuŋ faşistыq tajыnzыraktarыnga udur kattыştыrarы-pile komunistыq namdan pygy Kыdattы kattыşkan cangыs demokrattыq respubliin turguzarы amgы yjeniŋ pajdalыnga arttыk cepsek polur tep turar coruu cyny · ajttыp tur teer polza, komunistыq nam Kыdatta xostalыr temisseldiŋ amgы cadazыnga taarzыr coguur pajdalы polgaş sorulgalarы medereldii-pile salыp turarы ajttыp turar tur,"—teen.

Japonnun ezelekcileringe udurlanыp cыksaal kыlыp turgaş, kargыs şaqdaalarga palыq tattыrgan Kыdattы surguuldarы.

Japonnun xolunda turar Mancыnы taraaccыnnarы kargыs idegetter əlyrerinin murnunda tiskek kыrыnda olurttup algaş tuzaap tejledip turarы.

SOVET EBILELINIҢ PYGY ULUZUNUҢ PYGY-LE PAR ET XƏRENҢGI PAJLAA

Tebiskeer curttu, cajagaar pytken pajlaa, conu

Sovet Sosialistbq Respubliktarnbn Ebileli polza, 21.353 tərbelcin kilometir tebiskeer curttu iştep turar. SSRE-nin turup turar curttu polza, cer-pəmbyrzeenin pygy kurgaq cerinin aldbnbn pir xuuzu polur. SSRE-nin kbzbgaarlarbnbn niitti uzun turguzu polza—65 mun kilometir polur, oon iştinden yştyn iji xuuzu polza—talajlbq cerler-pile kbzbgaarlazbp turar polgaş yştyn pir xuuzu polza—kurgaq cerler-pile kbzbgaarlazbp turar.

* * *

SSRE-nin tebiskeer curttu polza, xemner polgaş xəlder-pile koncuq pajlaktbq. 40 kol-kol xemner par, ol xemnernin uzun turguzu 76.706 kilometir polur. Cedi uluq-uluq xəlder (Bajkal, Palgaş, Iziq-xəl, Ladoga, Onega, Cudi-xəl, paza Sevan (Gəkca) xəl polgaş iji iştikki talaj (Kaspij talaj-pile Aral-talaj suqlar) polza, 580 mun tərbelcin kilometir cerni ezelep turar (po polza, Germannbn pygy tebiskeerinden 100 mun tərbelcin kilometir uluq).

* * *

SSRE-nin arga-bjaştbq cerlerinin şəly polza, parbk miliart gektar polur. Po polza, pygy telegejnin arga-bjaştbq cerlerinin şəlynyn (3.030 milion ganbn) vştyn pir xuuzu cbgbb polur. SSRE-nin arga-bjaştarbnda azbqlaldbq bjştbn niitti pajlaa 51 miliart tolu kub. metir tep sanattbnbp turar. Ol kur-xərengi bjaştbn iştinden xereqlep polur kbldbr cedişken polgaş kezip azbqlap polur bjaş polza, 35,6 miliart kub. metir polur.

* * *

Sovet Ebilelinin tebiskeerinde torfu tep cer kərzeninin pajlaa kancaar-taa aa-cok xəj. SSRE-de torfu tep cer kərzenniq cernin şəly 57 milion gektar polur, oon kur-xərengi torfuzu 77.477 milion toon. Ol sannbn iştinden tanzblap pyrytkettingen cernin şəly 12.6 milion ga, oon kur-xərengizi 30,5 miliart toon.

* * *

SSRE-de tarblga ceri polza—223,9 milion ga, 2 milion ga cerni sat-sesserliqler, nogaa tarblgalarb polgaş yzym tep caagaj amdannbq kat-cimis tarblgalarb ezelep turar.

* * *

SSRE-nin xemnerinin suunun cube xədeldirer niitti ileredip kərgen kyzy polza, 210 milion kilovat kyştyq tep sanattbnbp turar. SSRE-nin xemnerinin suunun cube xədeldirer kur-xərengi kyzynyn talazb-pile telegejnin əske curttarbnbn arazbnda pir tugaar cerni ezelep turar. Xaannbq orus ulus polza, mun kilovattan azbq kyştyq cangbs-taa cube xədeldirer ceri cok turgan. Sovet Ebilelinde niitti kyzy 1 milion kilovat cbgbb kyştyq 30 azbq gidrostanzblar tep suq kyzypile sajgblgaan yndyrer uluq stanzblar par. Niitti kyzy 5,7 milion kilovat cedir kyştyq gidrostanzblarnb turguzup turar polgaş tələbilep turar. Sovet Ebileli polza, Dnepir tep xemde telegej kbrbnda pir en uluq gidrostanzblbq, oon pyryn kyzy polza—558 mun kilovat.

* * *

SSRE de xəmyr-taş pajlaa 1.200 miliart toonga sanattbnbp turar. SSRE xəmyr-taş talazb-pile SAKŞ-tbn soonda telegej kbrbnda iji tugaar cerni ezelep turar.

SSRE-de nefti tep cer tozuzunun pajlaa polza, 3.200 milion toon polur (bncaarga, telegejnin nefti pajlaa polza, 9—10 miliart toon poop turar). Bncangaş, SSRE-nin xuuzunga telegejnin nefti pajlaanbn 30 azbq xuuzu onaazbp turar. SSRE nefti talazbpile telegej kbrbnda pir tugaar cerni ezelep turar.

SSRE podunun cerinin iştinde 55 miliart toon xəmyrzymeer taş tep kbbar taştbq.

SSRE-de temir-taş pajlaa 10.612 milion toonga sanattbnbp turar. Oon iştinden azbqlaarb-pile şincileo kərgeni—8 miliart toon.

SSRE temir-taş talazb-pile telegej kbrbnda pir tugaar cerni şuut ezelep turar.

Telegejnin marganzb tep yletpyrge xereqleer cugula tazbnbn pajlaanbn tərttyn yş xuuzu SSRE-nin tebiskeer curttunun iştinde par.

SSRE-nin cerinin iştinde milion-milion toon ces, korgulcun, sinki tep ak temir-nikel tep cajbrlaar cube—şak mbndbq eldep cyyldyn temir ajmaa koncuq xəj.

SSRE aldbn kazarbnbn talazbpile telegej kbrbnda iji tugaar cerni ezelep yngen.

SSRE-nin tebiskeerinde məngyn-suu polgaş tus-tus yletpyrlerni sajzbradbp xəqzyderinge onza cugula xereqlettiner cyylder polza: volfram, molibden, magnij, urano, radij tazb, mbşjak, vismut, surma, berilij, tantal, kobal, polgaş oon-taa əske koncuq xobar temir ajmaanbn pajlaktbq cerlerin azbtkblaaş, polbaazbradbp azbldap turar.

SSRE-de alymin tep ciik temir pydyrer ciq et polur boksit tep cubenin pajlaa polza, 21.650 mun toonga sanattbnbp turar.

Apatit tep cer xərzynyn polbaazbradbr cubenin pajlaa iji miliart toon cedip turar.

Paza cer polbaazbradbr tuskaj fosforit tep tustun talazb-pile SSRE polza, telegejnin pajlaanbn 60 xuuzun ezelep turar. Oon bnaj kygyr izer tus, xaş-taş, janzb pyry ennyq koncuq caraş polgaş onza yneliq taştar, otka erttenmes toj-toburaktar polgaş oon-taa əske xəj cyyldyn cugula yneliq pajlaktar par.

Po pygy pajlak polza, 8.200 mun tərbelcin kilometir cerde cbdar polgaş monu todargajlaarga, Sovet Ebilelinin pygy tebiskeerinin 36—37 xuuzun ezelep turar. Sovet Ebilelinin oon əske cerleri polza, cer iştinin kazar pajlaan şincileer ertem talazb-pile am-taa şincilettinmeen polgaş onu moon songaar şincilep ileredip kelgen şaqda moon-taa arttbk kajgamcbktbq xəj polur.

* * *

SSRE-nin arga-bjaştarb, talajlarb, xemneri polgaş xəlderi polza, an-men, palbk, janzb-pyry kuştar-pile koncuq pajlak.

SSRE-nin conun 1933 cbldb səəlzyredi algan tanzb-pile kəərge polza, 102 angb səəkternin uluzu 168 milion polgan.

* * *

SSRE-de—767 xooraj, 712 azblcbn suurlar, 1.697 xooraj şinciliq suurlar par.

1935 cbldbn səəlynde janzb pyry xoorajlarda ulus olurar pazbnnarnbn xemceezi 215 milion tərbelcin metir polgan.

* * *

Ulustun azbl-agbjbnbn pygy adbrlarbnbn sosialistbq yletpyr cerlerinin kol pydyrylge fondularb 1928 cbldə 29,2 miliart təgerik turganbndan 1935 cbldə 104,2 miliart təgerik poop əsken (monu 1933 cbldbn ərtteepile podaan).

Et-yletpyry

1936 cbldbn janvar ajnbn 1-de SSRE-de yletpyr cerleri 574.064 polgan, oon iştinden 61.428-zi uluq-uluq yletpyr cerleri polur.

SSRE-de pygy ulus azbl-agbjbnbn cerlerinde azbldap turar yletpyrccinner polgaş alban xaakcblarnbn sanb 25 miliondan azbq kizi poop turar. Uluq-uluq yletpyr cerlerinde—7.065 mun kizi, tuduq cerlerinde—2.203 mun kizi, sovxostar polgaş masina-traktor stanzblarbnda—2.837 mun kizi par.

Karacangbs uluq-uluq yletpyr cerlerinde azbldap turar inzenerler polgaş texnikternin sanb 548.500 kizi poop turar.

1936 cbldbn egezinde SSRE-nin et-yletpyr cerlerinde turgan kol-kol maşinalar polza:

Pus kyzyn yndyrer uluq koccaldar—36.943, pus-pile şimcedir maşinalar—1.848 (olarnbn kyzy 5.583 000 kilovat), sajgblgaan kyzyn pydyrer maşinalar—16.988 (olarnbn kyzy 62.649.000 kilovat), olarnbn iştinden 61,1 xuuzun 1929 cbldbn səəlynde turguskan, paza 12,6 xuuzun 1934—1936 cbldarnbn arazbnda turguskan; cerden pajlak kazbp yndyrer maşinalar 2.430 (olarnbn 84,5 xuuzun 1929 cbldbn səəlynde tbp algan), temir kezer maşinalar—264.496, bjaş kezer maşinalar—36.692, pəs, şepken argbbr maşinalar 248.039 (oon iştinde kizi kyzy cokka pattarb azbldar maşinalarnbn sanb 19.590), temir cyylderni targannap xepteer kancaar-taa aaj-cok uluq maskalar—11.883; sook temirni xeptep pbzar maşinalar—30.491, sook temir tuduşturar maşinalar—13.805, sajgblgaan odu-pile temirni kannaar maşinalar—18.292 (olarnbn 935 xuuzun 1929 cbldbn səəlynde turguskan, paza 30 xuuzun 1934—1936 cbldarnbn arazbnda turguskan), iştikki xep argbp pydyrer maşinalar—13.854, keder uk argbbr maşinalar—26.351, saazbn pydyrer masinalar—172 polgaş oon-taa əske eldep cyyldyn xəj-xəj polbaazbn maşinalar par.

1936 cbldbn janvar ajnbn 1-de SSRE-de 6.913.700 kilovat kyştyq sajgblgaan stanzblarb 14.631 turgan, oon iştinde 4.518.200 kilovat kyştyq rajon stanzblarb 106 turgan.

Sajgblgaan tbnzbbnbn talazbpile teedi kyştyq (11.000 voltu tep xemceqden ery kyştyq) stanzblarnbn şugumunun pygy uzunu 15.078 kilometir cetken.

1935 cbldə rajonnarda sajgblaan stanzblarb 18,1 miliart kilovat-şak xemceeldiq kyşty yndyrgen; karacangbs 1936 cbldbn 10 ajlarbnbn iştinde 18,5 miliart kilovat-şak yndyrgen.

SSRE-de pydyrylge cerlerin cbbq-pile sajgblgaan kyzyn kattbştbrbp xandbrarb koncuq uluq xemceqliq telgerep turar. Cizeeleerge, Bereznikof polgaş Stalin tep attbq stanzblar paza Moskvanbn pir tugaar cbbq-sajgblgaan stanzbzb, oon-taa əske ol bşkaş stanzblar polza, telegej kbrbnda en murnakcb kyştyq stanzblar polur.

* * *

SSRE am polza, 114 domna tep temir taş ezildirer koncuq uluq suugularbq. Ol suugularnbn niitti tuzalbq işkiri polza, 52.618 kub. metir, oon iştinde işkiri 800 kub. metir uluq-uluq stanzblar 25. (Olarnbn niitti işkiri 24.483 kub. metir); oon bnaj 369 marten tep kan ezildirer suugularbq, olarnbn niitti şəly 10.036 tərbelcin metir polgaş cyzyn-paazbn temir sulap şəjer maşinalar polza, 1936 cbldbn egezinde—319 sannbq, oon kolkol xədeldirer maşinalarbnbn niitti kyzy polza—355.000 kilovat kyştyq polur.

* * *

1935 cbl iştinde SSRE-nin uluq-uluq et yletpyrlerinin niitti pydyryp yndyrgen edi 62.136 milion təgerik polgan (monu 1926—27 cbldarnbn əskerliş cok ərttee-pile podaan). 1936 cbldə uluq-uluq et-yletpyrlernin pydyryp yndyrer edinin planbn 77 miliart təg. tynnyq tep tələbileen, ol polza, 24 xuu əskeni ol polur. 1936 cbldbn 10 ajlarbnbn iştinde Pygy Ebileldin polgaş tus-tus cerlernin et-yletpyrynyn blaptbq əzyidezi—32,1 xuu polgan.

* * *

Yletpyr azbbn sajgblgaan kyzy-pile xandbrganb 1928 cblga təmejleerge, parbk 2 kattap əsken. Todargajlaarga 1928 cbldə cangbs yletpyrccinnin pir şak azbbnga 1,30 kilovat şak xemceeldiq sajgblgaan kyzy onaazbp turgan polza, 1935 cbldə 2,50 kilovat şak polgan.

Bncaarga uluq-uluq yletpyr cerlerin sajgblgaan kyzy-pile xandbrganb ol-la arazbndə parbk 3 kattap əsken. Cyl tize, 1928 cbldə pir yletpyrccinnin pir şak azbbnga 0,69 kilovat şak onaazbp turganbndan 1935 cbldə 1,90 kilovat şak poop əsken.

* * *

SSRE-de xynnyn-ne xyn sanbnda kbbp pydyryp turar cyylderi polza:

66 milion kilovat şak sajgblgaan kyzy,
350 mun toon xəmyr-taş,
89 mun toon nefti,
55,5 mun toon koksu tep xəmyr-taş,
83 mun toon temir-taş,
59,5 mun toon şoj,
48,8 mun toon kan,
35,5 mun toon anaa temir.

Mbndbq cyylderni kbbp turar.

* * *

Aar et-yletpyr-pile cergeleştir ciik polgaş aaş-cem yletpyry paza kancaar-taa aa-cok uluq cedilgelerliq. 1935 cbldbn 10 ajlarb-pile təmejleerge, 1936 cbldbn 10 ajlarbnbn iştinde ciik et-yletpyrnyn pydyryp yndyrgen edi 35,8 xuu əsken, aaş-cem yletpyrnyy—32,3 xuu əsken.

Kədee azbl-agbjb

1936 cbldə SSRE-nin tarblga şəly (paaştajgb medee-pile ap kəərge) 133,7 milion ga polgan, oon iştinde: taraanbb—102,2 ga; xendir, xəben cergeliq ynyşternii—10,8 ga; mal azbraar ynyşternii—10,7 ga polgaş cyzyn-paazbn nogaa tarblgazb (karttbbşka-pile kattaj-xaara) 9,8 milion ga polgan.

* * *

1935 cbl iştinde SSRE-de azaap pəlgen tarblga ynyşteri polza:

Taraa	901	milion sentiner
Tarbmal xəben	17,2	" "
Ak cigir kbbr nogaa	162,1	" "
Ak xendir	5,5	" "
Karttbbşka	697,4	" "
Nogaalar (karttbbşka cokka)	168,4	" "
bjaştbn uluq porsak cimisteri	21,1	" "
Yzym	5,6	" "
Kat	0,8	" "
Oon əske cimister	5	" "
Şaj	12,7	milion kilogram

1936 cbldə kədee azbl-agbjbndan yner ynyşternin niitti cbbşkbnb paaştajgb medee-pile podaarga 1935 cbldbndan kudu ebes polgaş angb-angb ynyşter talazb-pile (tarbmal xəben, ak xendir, yzym polgaş oon-taa əskeler) 1935 cbldan tbkka əryleen.

* * *

1936 cbldbn nojabr ajnbn 1-de SSRE-nin traktor suuru 445,8 mun maşinalbq, 89.600 kombajbnnbq turgan, kədee azbl-agbjnbn janzb pyry kol-kol maşinalarb (traktor andazbnnarb, traktornun kyzy-pile taraa pastbrar maşinalar, traktor-pile taraa caştbrar maşinalar, mooza paqlaar maşinalar, taraa kestirer maşinalar, cigir kbbr nogaa kastbrar maşinalar, narbn xəben xojudar maşinalar polgaş oon-taa əskeler) 2.618.200 turgan.

* * *

1936 cbldbn taraa albr yjezinde maşina traktor stanzblarb 4.950 cetken.

1936 cbldbn janvar ajnbn 1-de sovxostarnbn sanb—4.323 cetken, olarnbn cer xərengizi 76.390 mun ga turgan.

1936 cbldbn ijyl ajnbn 1-de taraaccbn azbl-agbjlarnbn sanb—20.413.900 turgan, oon iştinde kolektivizastattbnganb—18.431 900 ərege, xuu azbl-agbjlbqlar—1.982.000 ərege turgan.

Kolxostarnbn sanb—244.456 turgan.

* * *

1936 cbldbn ijyn ajnbn 1-de turgan SSRE-de maldbn paazb:

			Oon iştinde amb-xuunun edilelinde	
Cbigb mal	16,6	milion paaş	1,7	milion paaş
Mbjbstbq uluq mal	56,7	" "	36,4	" "
Xoj, əşky	73,7	" "	39,1	" "
Xaban	30,4	" "	19,2	" "

1936 cbldbn egezinde azbral kuştarnbn sanb—178,5 milion turgan.

Po cbldbn caa, tebe polgaş ibi paazbnbn talazb-pile plan turguskan. Po cbldbn eccizinde tebe paazbn 271.500 paaşka cedirgen turar uzurluq, ibi paazbn 1.940.000 paaş cedirgen turar.

Transport polgaş xarblzaazb

SSRE-nin niittizi-pile azbqlaar temir oruunun cetkilerinin azbqlaldbq uzunu 1936 cbldbn oktabr ajnbn 1-de 85.099 kilometir turgan. 1936 cbldbn egezinde Sovet Ebilelinin temir-oruktarbnda turganb polza: parovos, elektrovos polgaş teplovos—tep pus, sajgblgaan, kbbar suqnun kyzypile temir-oruk səərttyr tugujluq maşinalar 22.148 turgan, paraan səərttyr vagon tep temir-oruktun ulap kaan pazbnnarb—590.843, ulus tazbbr vagonnar (cer aldb-pile coruur metro tep temir-oruktan angbda)—32.928 turgan.

* * *

1935 cbl iştinde SSRE-nin temir-oruktarb 919.121 mun kizi polgaş 388.533 mun toon cyyk tazaan. 1936 cbldbn cyq-le 9 ajlarbnbn iştinde 745.828 mun kizi polgaş 353.755 mun toon cyyk tazaan.

* * *

1936 cbldbn janvar ajnbn 1-de SSRE-nin suq transporttu 3.070 paroxottarlbq polgaş 6.507 əske cyyl uluq xemelerliq turgan. Talaj transporttu polza, olla yjede kizi polgaş cyyk tazbbr 402 uluq paroxottarlbq turgan.

1935 cbl iştinde SSRE-nin suq oruktarb-pile 43.503.900 kizi polgaş 90.062.500 toon cyyk tazaan.

1936 cbldbn 10 ajlarbnbn iştinde cyq-le cangbs xemner oruupile 43.666.300 kizi tazaan, suq oruu-pile 94.061 mun toon cyyk tazaan.

* * *

SSRE-de şeriqnin uzar-xemelerinden əske uzar-xemelernin

Ulancbzbn 3 tugaar arbnbndan nomcuñar.

Sovet Eвilelinиң pygy uluzunuң pygy-le par et-xөreңgi pajlaa

(Egezl 2 tugaar arынda)

pygy agaarlap coruur şugumnarынң niitti turguzu 1936 сыlda 90.600 kilometir turgan (1935 сыlda 80 mun kilometir xire turgan). Ol uzar-xemelerniң niitti sanынң 1930 сыlдың janvar ajnың 1-de turganь-pile төmejleerge 1936 сыlдың janvar ajnың 1-de 34 kattap өsken.

* * *

SSRE-niң xoorajlar arazь-pile xarыlzazыr telegraf, telefonunuң şugumu polza, 571.169 kilometir. Xoorajlar iştiniң telegraf, telefon şugumunuң turguzu 32.086 kilometir polur.

Kultur, сыгдыыşkың, kadык kamgalalь

1936 сыlдың egezinde SSRE-de pygy niitti өөredilgeniң şkolalarь 164.081 poop turgan. Fabrik-zavot surukcudunuң şkolalarь 1.797, texnikum tep tuskaj orttumak surguul cerleri 2.572, rabfak tep teedi surguuldun peletkel salвыrlarь 71,6 teedi surguul cerleri 595 turgan. Pygy surguul cerlerinde өөrenikcilerniң sanь 27.303 muң cetken.

Şkolaga cetpeen piccii uruqlarnь azaap өөredir cerlerde 6 milion piccii uruqlar turup turgan.

Erttem-şincileldiң teedi cerleri 794 sannыq, erttemden azыldakcыlarnың sanь—37.200 kizi.

* * *

SSRE-de 724 teatыr polgaş siirik tep şii ojun kөrgyzer cerler par. (Oon iştinde tuskajlap taarыştыrgan teatыr p zыnnarь—335). 28.600 kino cerleri par (oon iştinde kөzer kinolar-taa par). Ulustuң xarыlzaa jaamыzының 67 tөp radio stanzыlarь polgaş 6860 ulap tamcыştыrar radio peldirleri par.

1935 сыl iştinde teatыrlarda kөrykcylerniң niitti sanь 715 milion kizi turgan.

Po сыlың klup cerleriniң sanь 71,7 muң cetken polgaş olarnың iştinden kөdeede 57.700 klup par.

Kultur tыştanыqnың sesserliqleri—228.

1936 сыlдың egezinde massatыq nom sannarь 53.380 sannыq turgan. Oon nomunuң sanь 105.295 muң kezek. Myzejler polza, 738 sannыq (oon iştinde uran curumal ыşkaş caraş cyylderni сыqgan myzej cerleri—61).

* * *

1935 сыlda SSRE-de 35,7 milion xuudus kezektiq 10 muң solunnar ynyp turgan. 3 miliart parlaan ama saazынnыq 42.700 attыq nomnarnь 99 tыldarda parlaan; 48 tыldarda 700 milion xuudus kezektiq 2.100 attыq setkyylderni parlaan.

* * *

1935 сыlдың uzunda ulus emnedip kirer emnelge cerleri 52 muң xire, tiş emneer cerler 10 muң azыq, aaraan ulustarga tyrgen tuzalamcь kөrgyzer 400 xire stanzыlar, maliarij tep xoralыq ымыraadan tыptыr aarыqnь emneer 660 stanzыlar turgan.

Kol tuduqlar, вydzet, ulustuң orulgazь

1935 сыlda SSRE-niң pygy ulustuң azыl agыjының kol tuduuşkununda 24 miliart azыq tөgerik salgan. 1936 сыlda kol tuduuşkununuң planь 32.665 milion tөgerik poop turar. Moskvanың metropolitten tep cer aldь-pile coruur temir oruk polgaş uluquluq sajgыlgaan stanzыlarынdan egeleeş janzь pyry fabrik polgaş paraan şыqzaar sklattarga cedir 1936 сыlda ulustuң azыl-agыjының kol-kol adыrlarынga tudar teen kol tuduqlarnың sanь muңdan azыp turar.

* * *

1935 сыl iştinde kыlып pydyrgen kol-kol tuduq cyylderi polza: Sementi tep elezin-pile xoluskaalыq cugaj—4.470 muң toon, tuujвu—5700 milion kezek, anaa cugaj—2.700 muң toon, alebastыr tep tuskaj cugaj cyyly—800 muң toon, songa şili—66,5 milion tөrbelcin metir.

1936 сыlдың cyq-le 9 ajlarының iştinde kыlып pydyrgeniң pyryn ebes medee-pile ap kөөrge: Sementi—4.340,6 muң toon, tuujвu—4.190,500 muң kezek, cugaj—2.209.136 toon, alebastыr—659.690 toon, songa şili—60,7 milion tөrbelcin metir pydyrgen.

SSRE-niң kyrynenin cangьs katыşkan вydzedi 1936 сыlda orulga keziinde 82.991 milion tөg. tynnyq polgan polgaş carыlga keziinde paza oon-pile tөmej polgan.

Tus tuzunda paraan sadarының saarыlgazь 1935 сыlda 80.470 milion tөgerik polgan, ынcaarga 1936 сыlda kyrynenin polgaş kooperas sadыының ol saarыlgazьn 100 miliart tөgerik kыldыr tөlebileen polgaş onu ertken ajlarda kyvssetkenin ap kөөrge, azыr kyyssetken turar tep paaş udur piito polur.

1935 сыlda pygy ulustuң orulgazьn 1926—27 сыldarnың erttee-pile podaarga, 66,5 miliart tөgerik turgan. Karacangьs 1935 сыlдың iştinde ulustuң orulgazының өskeni 10 miliart tөgerik poop, iji tugaar peş сыlдың paaştajgь iji сыlының iştinde ulustuң orulgazының өsken tyny-pile parьk tөmej polgan (ol iji сыlda ulustuң orulgazының өskeni 10,4 miliart tөgerik turgan).

1936 сыlda polza, SSRE ulustuң orulgazь 83,1 miliart tөgerikke cedir өsken turar uzurluq.

Connuң azыl kыlып tыpkaş, xereqlelinden artkan akşazьn azaalga kassazынga şыqzatkanь polza, 1935 сыlda 1.638 milion tөgerik turgan, ынcaarga 1936 сыlda 2.461 milion xire tөgerik polgan.

SSRE ulustuң et pajlaktarь polgaş azыlсьn connarының etamыdыralының pajdalь xynnynne өspy-şaan turar.

23 kattap yngen

Elegeste „Toka" kyrekonomnuң tөвynde ynyp turar „Taraalыqpoluulu" tep attыq xana solunu po сыlдың 1 ajnың 1-den 10 ajga cedir 23 kattap yngen. Myn solunnuң şынarь, xeвir pajdalь, curuk-xөryy ekki. Şөleeliq şygymcyiel yrgylcy ynyp turar. Ajda 2 udaa tudak cok ynyp turar.

Xoвuda turar tus-tus вrigattarda moon salвыrь polur solunnardan 3 tugaar вrigattың solunu 3 kattap yngen, 1 tugaar вrigattың „Kombajың" tep attыq solunu 2 kattap yngen, 2 tugaar вrigattың solunu kөngys ynnieen. Po udup turar solun өske solunnardan yleger alвrь cugula.

Po xana solunnarьn ekki şынarzьdar tugajынda sagьş salвp oraldazыp turar kizi eş Torzu polur. Moon songaar ulam sajzьradыrьn eş Torzuga idegeer tur.

Kyrekonomda nam yyrynyn сапынda aratkor surgakcьzь

O. Tugancь.

TAR-da turup turar CAE-lerniң 1936 сыlda azьk-xuваazьrының tugajынda saaвыr

TAR Picce xuralының 3 tugaar onza sessizi polgaş Ulustuң 8 tugaar Uluq xuralынdan orannың azыl-agыjының xөqzyldezinin tөвiskeerin amь-xuunuң azыl-agыjының pot-idepkejin-ce uqlandыrвь-şaan, po turgan pөdyyn kattыşkannar MAE, CAE-lerniң azыl-agыjын moon songaar sajzьradыp pьzьqlaar tөenin parьmdalaaş. Mal-cer jaamьzьndan CAE-lernin po 1936 сыlda azьk xuваazьrының pөdyyn saaвыrың kыlып yndyrgeninin uzuru polza:

1. CAE-ge azьktь şын xuваar coruk polza, CAE-niң moon songaar corudar azыl-agыjын pьzьdar talazь-pile pir tugaar cugula kol sorulgazь polur. Mынdыq cyвe tөleede, CAE kezigynnerinin kыlgan azыlының şынarын parьmdalap, kizilernin polgaş azыl malының, azыlga kirgen kyzyn koncuq narын şынgыь tanzьlap pyrytkeeş, şынgыь corutkan tudum CAE-niң pydyrylge kyzy polgaş azыl curumu ulam kөdyrlyr uzurluq.

CAE-niң ergeleer ceri, revis komis-pile kadь, CAE-niң kezigynnerin podun-ce xaara tыrttыp algaş, xөj niittinin kyzy-pile am toraan kizilernin polgaş aat, şarының, tөвenin şuptu kыlgan azыlының kyş-xyn temdeqlelin kezigyn tepteringe tyzyryp pyrytkeeni-pile сыl iştinde kыlgan kyş-xyn temdeqlelinin polgaş kыlgan azыldың şынarын kөryp occot-tanzьnь kыlgaş, koncuq narын şынgыь xынaldazьn corutkan turar uzurluq. Oon-pile kadь, tus-tus kizilernin adь-pile tuskajlaan sanazыr (nыktalakcь) tepteringe pyrytkeenin, paza tus CAE kezigynnerinin kыlgan azыlының kyş-xynyn parьmdalap сыl iştinde tыpkan azьын todargaj tanzьlaaş, CAE-den akşa-pile polgaş akşadan өske cyвe-pile algan avanzьzьn todargaj pyrytkeen turar uzurluq. Kizinin kyş-xyn polgaş algan avanzьzьn todargaj pyrytkep tanzьlaaş, azьktь xuваazьrda polza, CAE kezigynnerinin murnunda ap turgan avanzьzьn alвr polza coguur azьk-pile suutkaştыrgaş, algan avanzьzьn kazьp algan turar uzurluq. Pir ebes xынap kөөrge, kezigyn tepterinin iştinde kyş-xyn temdeqlelinin pyrytkeli castының şын ebes puruu piziitingen turar polza, ol kezigyn tepterinin eezi kөryp türda, ol-la toraan edip cazap algan turarь cugula. Castынgan cyylder turar polza, azьktь xuваazьrының pettinde şuptuzun cangьs-taa margыldaa cok kыldыr edip cazap koncuq todargaj kыlып algan turar uzurluq.

2. CAE azьktь xuваazьrының pettinde, oon ergeleer ceri polgaş revis komistarь pottarының sanakcь azыlының сыl iştinde şuptu kirgen orulgazьn, yngen carыlgazьn, xamьk janzь pyry akşa xөrengizin polgaş taraa furaş (mal cemi), taraa kuduruu, taraa pogu—po medi cyylderni koncuq şынgыь occot tanzьlыq poldurar uzurluq. Paza azьktь xuваazының pettinde CAE-niң ergeleer cerinden kyrynenin ceringe, bankь, kyr. sklat, koop polgaş janzь pyry kizilerge paza organizastarga tөleer өrcler par polza. 36 сыlдың orulgazьndan tөleer appaar. Bndыq cyвe tөleede, өrcelernin occot-tanzьzьn koncuq şын poldurup algan turar.

3. CAE-niң сыl iştinde kirgen pygy orulgazьn CAE kezigynnerinin arazынga xuваazьrының murnunda CAE-niң xamьk niitti xereqlelinge kirer coguur fondularnь yzer. Ol fondularnь ysken soonda CAE kezigynnerinin niitti orulgadan xuваazьr azьь todargaj pildinip polur. Ol azьktь xuваazьrының murnunda CAE-niң orttuzunga yzer fondular polza:

a) CAE-niң 1937 сыlda tarььr tep tөlebilep algan tarьlga şөlynge yrezinin kazьp arttьrar.

в) CAE-niң tarьlga azьlының yjezinde, azьl maldarының azьralынga ceccir cugula xereqleer xөrengi sula, saban polgaş taraa pogundan ysken turar.

c) CAE-niң tarьlga azьlының yjezinde kezigynnerniң niitti ceminge cugula xereqleer sanь-pile cem cyylynden kazьp arttьrьp ap polur. Bndыq polza-taa, CAE kezigynneri po ajttьrьqnың tugajынda pottarының pygy xuralынga cugaalazьp, pottarының toktaatkanь-pile polur.

d) 1935 сыlda kyrynenin alвan cerleringe polgaş amь-xuu kizilerge tөleer өre turar polza, po 36 сыlдың niitti orulgazьndan akşa-pile ijik-pe, azь taraa-pile şuptu өrelernin tynyn kazьp ysken turar.

e) CAE-niң niitti orulgazьndan CAE-niң orttuzunga xөj niittinin peletkelinin fonduzunga 5-ten 15 xuu cedir kazььr.

f) CAE-niң niitti orulgazьndan kultur amьdьralының fonduzunga 1 xuunu yzer. Kulturnuң talazьpile azьqlaar cyylderi polza, janzь-pyry solun, setkyyl, nom, kьzьl-puluң cerlerinin janzь-pyry ojun xerekselin sadьp alвrьnga polgaş a/a şalвpcыlarьn sannaarынga—cyq-le şak-mынdыq cyylderge carьp azьqlaar.

g) CAE-niң 1936 сыlda pygy orulgazьndan myn ol сыlda kolxostuң ergeleer cerinin carьqdaan carьlgalarынga kazььr cyylder polza: maşina polgaş maşinaga xereqleer janzь pyry-xerekselderni sadьp alвrьnga, mal xerekseli, maşina caar materialga, xөj niittinin tuduuşkununga, alвan cagьrgazының carьlgazынga, paza xөlezilep algan azьlсьnnarnың azьl tөlebirinin şalынынga, pir ebes CAE-den ынdыq cyylder turar polza kazьp polur.

4. CAE-niң 1936 сыlda orulgazьndan po saaвыrың 3 tugaar cyylynde ajьtkan carьlgalarnь şuptuzun kazьp yndyrer uzurluq. Kazaan soonda, artkan tyny CAE-niң arьq azьь polur uzurluq, ol tynny CAE kezigynnerinin arazынga xuваazьr tur.

5. Pygy arьq orulganь ileretken soonda, xuваazьr polza coguur tynyn CAE kezigynnerinin azьlынga kirgen kyş-xyn temdeqlelin parьmdalap xuваar tur. Pir ebes xuваazьr polza coguur taraa cyyly pottarының xereqlelinden arttьkşыlыq turar polza, pygy kezigynnerniң ekki turanың sorulgazь-pile CAE-niң pygy xuralынga cugaalaşkaş arttьkşыlыq taraa cyylynyn xuuzun koopka polgaş telgiirge organizastьь-pile kiirip satkaş, ol taraanың ornunga yndyryp tьp algan akşazьn kyş-xyn temdeqlelinge xuваazьr tur.

6. CAE-niң kezigynneri sanazьrda polza, kyş-xyn temdeqlelinge akşa-pile onaazьrьn polgaş tus CAE kezigynynge kandьqtaa kulturluq taraalar-pile paza mal cemi-pile onaaşkanының tynyn todargajlaan turar uzurluq. Tus CAE-niң kezigyny polgaş өq iştiniң kezigynnerinin pottarының polgaş azьl maldarының сыl iştinde azьldaanының şuptu alвr polza coguur azьының tyny kizi sanынda todargaj pildinip turar uzurluq.

7. Azьk xuваazьrының curumu polgaş xuussaazьn CAE-niң ergeleer cerinden toktaatkaş, CAE-niң niitti xuralынga padьladьp algan turar uzurluq. Bndыq polza-taa, CAE-niң azьk xuваaldazының peletkelin po сыlдың 10 ajnың 15-ten oraj poldurвas uzurluq. Cogum azьktь xuваap, kezigynnerniң xolunga tьpsьp peerin po сыlдың 12 ajnың 15-ten oraj ebes kyyssetken turar uzurluq.

8. CAE kezigynneri, pir ebes taraa alвьşkының pettinde CAE-den yne pergen kezigyn turar polza, ol kizinin podunun azьlынga kirgen kyş-xyn temdeqlelinge produktu-pile tьвьspas, CAE ol kezigyn-pile sanazьrda, şuptu kыlgan kyş-xyn temdeqlelinge cyq-le akşa-pile sanaştьrar.

9. Azьk xuваazьr azьldың xarьssalgazьn CAE-niң ergeleer ceringe polgaş revis komistarынga paza tus CAE-niң sanakcьlarынga taandьrьp xyleedir tur.

10. Occottuq сыlдың xuralын cook-kaвьda curttakcь arattarga kөryştyq yleger cizektiq kыldыr erttirer polgaş ol xuralga cook-kaвьda turar xuu azьldьq arattarnь oluruşturup, ol xuraldь ekki jozulap xyndylep erttirer polgaş anaa azьl-agыjының idepkejliq şalвpcыlarьn şannap erttirer uzurluq.

Mal-cer jaamьzының sajьdь **Polat.**

Mal-cer jaamьzының kolxos surgakcьzь **Lopsan-seren.**

1936 сыlдың 12 ajnың 7-niң xyny. Kьzьl-xooraj.

Tere-xөl kozuununuң arattarының pizik pilirl

Tere-xөl kozuununun 8 xardan 40 xar cedir arat conunuң pizik pilirin tus-tus sumular-pile ыlgap todargajlaarga:

1. Şынaa sumuzu—8 xardan 40 xar cedir pygy kizizi 161, olarnың pizik pilirl 64 kizi. oon iştinde er kizi 42, xereezen kizi 22, pizikti ekki pilirler 7, orttumak pilirler 37, adak pilirler 30.

2. Palьktьq sumuzu—8 xardan 40 xar cedir pygy kizizi 153, olarnың pizik pilirl 136 kizi, oon iştinde er kizi 71, xereezen kizi 22, pizikti ekki pilirler 8, orttumak pilirler 34, adak pilirler 94.

3. Kargь sumuzu—8 xardan 40 xar cedir pygy kizizi 202, olarnың pizik pilirl 82 kizi, oon tştinde er kizi 82, xereezen kizi 44, pizikti ekki pilirler 8, orttumak pilirler 65, adak pilirler 53.

Pygy kozuunnun 8 xardan 40 xarga cedir pygy kizizi 516, olarnың pizik pilirl 326, oon iştinde er kizi 195, xereezen kizi 131, pizikti ekki pilirler 23, orttumak pilirler 126, adak pilirler 177 polgaş 40 xardan өry pizik pilir kizi 48,8 xardan kudu pizik pilir uruqlar 14 kizi.

Myn kozuunnuң pizikke өөrenze coguur nazьlыq conunun pizik pilirl 63,3% poop turar.

Am pizik pilвesterni 1937 сыlдың iştinde piziktiq poldurup algaş, cazak, namnың ajttььşkының kyyssedip şьdaar-pis.

Kozuun targazь Tyger.

Kidin-ne өөrenip turar

Parььn-xemcik kozuununun Saqlь sumuzunga po сыlдың 9 ajnың 9-tan egelep, 10 kezek cerde 273 өөrenikciliq pizik pөlgymneri turguskan. Ol pөlgymner şuptuzu-la tus-tus paşkьlarlыq.

Myn pizik pөlgymneri 11 ajnың 20-ge cedir eleen ekki өөrenip kelgenner. Am-taa өөredilgezin ulamcьlap corudup turarlar.

Likpuntu paşkьzь Tьrlaa.

„Toka“ kyrekonomnuң kөşkө aзөlө

Eleges „Toka“ kyrekonom poсөldөn 10-11 ajlardan egeleeş, xamөk aзөlөnөn kyzyn kөşkө aзөl-ce uqlandөrөan.Өlangөja am yjede kol-la aзөlө—maldөn oransuurun сөlөqlaar, oon aзөral cemizin peletkeeri polur. Ol aзөlda 15 kizi yrgylcy aзөldap turar. Am yjede maldө turguzur aзөraar өjy cetpeen polza-taa, aзөral suurunun canөn-ce sigen, sabanөn taзөp, camdөk ser polgaş kaзaalarnөn septelgezin corudup turar. Maldөn kaзaalarөnөn septelgezin ertte toozup alөr tugajөnda mal ergelekcizi Xelin-ool sula aзөldap turganөnөn xaraaзө-pile camdөk ser, kaзaalarnөn septelgezi orajttaan.

Mal aзөlөndan kadөna corup turar aзөldar polza, pireede tuduq aзөlө polgaş өjaş peletkelinin aзөlө corup turar. Өnda 30 kizi aзөldap turar. Olarnөn aзөlө organizas talaзө-pile am-taa şөngөөraбajөn turar polgaş alban kөlөr caa paзөnnө am-taa toospaan.

Iji-de, xoвuda taraa şөlynde 10 kizi aзөldap turar. Olar camdөk taraalarnө malga cidiitlip turar, ol polza, Pajөr-ool-pile Sundujooldun sulaзө polur tur.

Yşte, maşina septelgezinin aзөlөnda 13 kizi aзөldap turar, olar 11 ajdan egeleeş, 12 ajnөn 5-ke cedir 5 traktornun septelgezin xoldan yndyryp tooskan, өske maşina cepsekternin septelgezin 1937 сөldөn 1 ajnөn 15-te toozar tep sorulga salgan. Onu cedip alөr tugajөnda pagaзө xereksel cetpejin turar, monu tөp alөr teeş mixajnix Sorokin Kөzөl-xooraj pargaş 10 xonuk xirede yrgylcy aragalap turup pergen polgaş am-taa kelвeen.

Ystynde ajөtkan kol aзөldarnө corudup turaгө-pile kadө, kyrekonomnuң xoorajөnөn iştinde kultur massalөq, өөredilge aзөldarөn kattaj corudup turar-pis.

Kөşkө aзөldarnөn corudulgaзönda cetpes cyylderni cok kөlөp alөr tugajөnda, tus cerde profes yyry amdan egelep, eleen arga xemceqlerni ap corudup turar.

ETKE-da profes yyrynyn targazө **O. Tugancө.**

Arat con şkola-ce, şkola arat con-ce

Arat connun aзө-telyn erttemkulturga өөredip, caa jozunun revolustuq pajdalga kizizidip estyrer teeş, nam polgaş cazak koncuq cugula sagөş salөp turda, arat connun talaзөndan aзөtelyn erttem kulturga өөredip alөrөn koncuq cugula tep cyveni xanөzө-pile pilip, sagөş podalөn salөp turar tur.

Moon pir cizeen ap kөөrge, Tandө kozuununun Eleges, Mezegej, Kөk-pulun—po somularnөn Paj-xaak şkolaзönda өөrenip turar uruqlarөq 19 xire kizi pottaгөnөn uruqlaгөnөn taştөkkө idik-xeвin pyryny-pile taarap perip turar. Po arattarnөn camdөzөn ilerediгge polza:

1) Toluma—şkolada uruunga xuragan kezi tonnu torgu-pile todarlap pergen polgaş pir caa idik taarap pergen.

2) Semcitpaa—oqlunga 1 ton, 1 idik, 1 pөөrt ekkep pergen.

3) Porвuj-ool—oqlunga xoj kezi caa ton polgaş caa idik, pөөrt ekkep pergen.

4) Jancat-ool— 3 oqlunga 3 ton, 3 idik ekkep pergen.

5) Jaa—oqlunga caa ton, caa idik, pөөrt ekkep pergen.

Oon-taa өnaj arattar po eşter өşkaş өөrenikci uruqlarөnөn idikxeвin peletkep ekkep pergileen.

Arat con şkolada uruq-taгөөnga po xire sagөş salөp turda, şkola polza, arat connun aзөtelyn өөredirin-ce uluq sagөş salөrө koncuq cugula.

Өske arattar, po arattardan yleger algaş şkolanөn aзөlөnga tuzanө kөrgyzeri cugula.

Şkolada paşkө **Kaşpөk-ool.**

P. Sagaaccө ekki aзөldap tur

Tees-xem kozuununun Kaccөk sumuzunda kooptun salөөr majgөnөnөn ergelekcizi P. Sagaaccө, 1934 сөldөn 8 a dan egelep ergelekciieeş. 1936 сөldөn po xynge cedir-le sadөqlap kelgen. Po araзönda сөl-pyryde sadөp alөөşkөnnөn planөn kyyssedip, sadөqnөn turuş pajdalөn segidip kelgen polgaş ol cernin arat conupile koncuq xaгөlzaalөq, eptiq eeldek sadөqlap turar.

Eş Sagaaccөrөn sadөөnөn işti koncuq kulturluq, aгөq-şeвer. Cyve sadөp alөr teeş, pargan arattar ol sadөqnөn iştin magadap kөryp turarlar.

Ol sadөqda camdөk cok turar paraannar par. Cyl teerge, xөвenniq cyвyr, temir xөmөş, temir yzyk, kidis idik, cajөn keder pөөrt—po cyylderni arat con xereqleerin koncuq kyzep turar. Monu coguur cerinden taгөj cookşuladөp ekkep perze coguur.

Өlcej.

Emci talaзö-pile tyrgen xemceq corudar xerek

Cөөn xemcik kozuununun camdөk sumularөnda am po yjede ospa tep (pөzar tumaa) telgerep turar. Өlangөja kozuun tөвy өncaaldөr eleen xoramcalөq poop turar.

Po xoraөөq aarөqdan kamgalanөr tөleede, emcinin taгөlgazөn corudaгө en cugula poop turar. Am emcinin taгөlgazө camdөk sumularda corup turar, camdөk sumularda corubajөn turar. Ol taгөlga corup turar sumularda-taa taгөlga өndөq-la ekki corubajөn turar. En өlangөja Sytxөl sumuzunun 1886 sannөq arat conunun cyq-le 208-zi taгөөnөngan, am 1678 kizi taгөttөnmajөn turar.

Pir eвes paaş udur po aarөqdan kamgalanөp taгөttөnar polza, uk aarөqga taвaгөşsa-taa ciik eritirip polur cyve төleede, emcinin taгөlgazөn sumularga kalвartsa coguur.

Syt-xөlde paşkө SOKSUT.

Sadөp alөөşkөnga teere kirzip turar sumu

Paгөөn-xemcik kozuunurun Ergi-parlөk sumuzunun arat connaгө, 1936 сөlda kooptun sadөp alөөşkөnnaгөnga eleen potiuq kirişkenner. Cyl teerge; сөlgө—11, inek—66, xөj—162, şuptu 455 paaş mal, oon angөda sarcaq—368 ki., algө-keeş—1133, өrge kezi 5888 oon-taa өske.

Ystynde sadөp alөөşkөnnarnө cyq-le 8-9 ajlarga cedir corudup turganө polur. Moon ap kөөrge, sadөp alөөşkөnga eleen idepkejliq kirzip turar tur.

Kөzөl-mazalөkta **Laa-syryn.**

Occur-pile Ottuk-ool ijiden anөjak sadөqcөlar yleger ap polur

Kөzөldөn xooraj koobunun 1 tugaar magazininde sadөqlap turar Occur-pile 2 tugaar magazinde sadөqlap turar Ottuk-ool iji, sadөq aзөlөnga mergezeen kaadөrlar polurun kөzөp oraldaгөp turarlar. Uk eşternin kajөzөtaa sadөqga eleen yr aзөldap kelgen polgaş am yjege cedir aзөldap turaгөn kөөrge, sadөqnөn sadөp alөkcөlaгөnga eeldek, pottaгөnөn sadөp turar paraannaгөn kulturluq aзaap sadөp turar. Sadөp turar paraannaгөnөn өrtek-ynezin polgaş kandөq cerde turaгөn ekki pilir. Cizee: onu ekkel teerge-le toraan ekkeer. Uk magazinnernin ergelekcizi eşternin paaştalga cugaaзөn toor. Cer-le kandөq-taa sadөp alөkcө kelirge, өlgaj kөrвes, eeldek ekki cannөq Pottaгөnөn sadar paraannaгөnөn sadar plannaгөn aзөr kyyssedip turar.

Po eşternin ylegerin өske xamөk sadөqcө eşter ederip, ekki aзөldaaгө cugula. Өlangөja 2 tugaar magazinde Mongalвii, Nookkajвan, Appanak suqlar po eşterden yleger ap aзөldaar polza coguur. Am yjede camdөk sadөqcөlarda conga eeldek eвes pajdadar par, cizeeleerge, pir xamaatө kizi cyve alөr teeş kelgeş, en paştaj „ej tovariş“ tep sadөqcө kizini kөj tep algөrar, oon cadap kaaş, „eş mişka“ tep algөrar, oon cadap kaaş, „kolia“, „sonia“ tep capşөp algөrөp turda, toobas xap turar eşter, sadөqcөlar iştinde eвeeş eвes. Po cetpes cyylderni sadөqcө pyryzy tyrgen cok kөlza coguur.

Langөө komizөnөn sekreteri Kajөn (paşkө).

Өktek-ooldun yleger cogun aar

Paгөөn-xemcik kozuununun Ergi-parlөk sumuzunda ARN-nөn 7 tugaar yyrynyn targazö Өktekool teerzi, cyвeni pilir kizi, tus sumunun arat conun uştap-paaştaar, yleger kөrgyzer kizi podupile turgaş, xaгөn xereezen ulustun erge medelnge xaldap, araga xөmөs izip algaş, uzur-paaзö cok cyve cugaalap, yleger cok pajdaldө kөrgyzyp turar. Cyl teerge, 1936 сөldөn turguzunda podunun kadajөn araga işken sanөnda pydyy ettep eriidep kelgen polgaş kozuunga ulustun uluq pajөrө poop tu ar yjede eedin izip temir-pile xaarөp turgaş ettep turganө kizi tyştylenge kirgi-teq, karakka carзөncөq cyve tu gan. Ol tugjөn amdөgaa cedir coguur cerinden xemceq alвaan turar tur. Oon peer Өktek-ool kadajөn ta cezeudaa etteen cyve, oon sanө pildinmes. Oon kadajөn kөөrge le „Өktek oolga ettetirdim“ tep-le aaldar arazönda iji-yş xonup coruur poor cyve.

Oon angөda ezirik sumu targazö Telgerge cugaalap turganө polza. „pis ulus şiider xuraldan aзөdөp algaş, tyrzok ulustardan şiideelem targa“ tep turgan polgaş paza kyzyn sigen kezip turgan Xendinge xap cede pergeş, „caa aşşak! men po sumunun pir uluq kizizi poldur-men, menee aragandan kudup per“ tep turgan cyyly par.

Ystynde ajөtkan cyylder polza, nam kezigyny kiziden turzuk, arat kizinin-taa polza, sorulga podalgazönga taaгөşpas cyve polur tur. Өndөq төleede, po Өktek-ooldu nam kozkomundan өnzөq xemceq kөrgyssyn tep kulak salөp olur-men.

Caşpan.

Aragaga өөrenmejin, erttemge өөrenir coruk cugula tur

Am po yjede camdөk anөjak өsken eş-өөrler pottaгөnөn erttem piliin kөdyrвes, şkolaga өөrenmes, podunun aгөq paaзönөn meezin araga-ce uqlandөrөp algaş coruj paar tur. Am yjede nam, cazaktan anөjak өskennin erttem piliin kөdyryp, surgap polвaazөradөr teeş, cer-cerde şkolalarnө koncuq kalвarttөp turar polgaj. Onu cyge podaвas cyve-ijik.

Manaa cangөs cizekten algaş kөөrge, Kөzөlda kattөşkan şkolada өөrenip turgan Paгөөn-xemcik kozuununun Şekpeer sumuzu Cөrttak-ool teerzi polza, murnunda Paгөөn-xemcik kozuununda ege cada şkolazönga өөrenip turgaş, yş kattap turgunnap cangan, oon sөөlynde Cadaana şkolazönga kelgeş, oon paza turgunnaaş, Kөzөl-xoorajga cedip kelgen. Oon kattөşkan şkolaga өөrenip kөrejin tep tilep turgaş, kirip algan. Am Cөrttak-ool kandөq pajdaldөq turaгөl teerge, uluq, picce ulustar-pile kөrzөr, araga izip algaş, surguul kizi araga izerge kandөq poor, surguuldan yndyrer polza, yndyrgej-le“ tep, kizi төrgy cok appargan kudumcuda culcurup pazөp turar tur. PXK Xojlaarak paza Cөrttak-ool өşkaş aragalaj peerge, şkolanөn pөt-cagөrgazönөn cerinden surgaarga tooвajөn, şkolaga kelвes appargan. Am songaar surguuldap coruur-men tep xooraj iştinde „morlap“ coruur tur. Eş Xojlaarak sen, koncuq polвaazөraaş, songaar surguuldap coruur tep turaгөn olpe өncaş? Aragaga paazönnөn meezin iritpejin, ekki surguuldap algaş, am өry surguuldar-ce coruur polza, koncuq ekki tur.

Anөjak өsken eş өөrler, en өlangөja şkolanөn өөrenikcileeinge sagөndөraгөm polza, Cөrttak-ool, Xojlaarak өşkaş irik paaştөqlarnөn soon-ce paгвajөn, xaгөn өndөqlar-pile eres temissezir polgaş nam, cazaktөn erttemniq pөzөq kaadөrlaгө polurun en cugulalap, ekki curumnuq, kөzөp өөrenze coguur.

Kattөşkan şkolanөn direktoru

Tuвaa-xyy.

Iziq karada cөrөdөөşkөn aзөlө sula tur

Ulustun 8 tugaar Uluq xuralө polgaş cazak, namdan connun orttuzunga pizik pilвes coruktu cok kөlөr tugajөnda şaqda-la todargaj ajttөөşkөnnarnө yndyrgen turвuza, camdөk cerlerde ol ajttөөşkөnnө xerek kөrөnga pottandөrar tugajөnda sula aзөldap turar.

Cizeeleerge, CXK Iziq-kara sumuzunda pizik telgeredir tugajөnda komi-ter-taa cok, arвaa, aal pөlyk cerlerde pөlgym-taa cok turup turar. Mөndөq pajdal cangөs po sumuda taa par eвes, xaгөn өske-taa sumularga paza xamaaгzөr.

Oon-pile kadө tus sumuda namnөn 18, 24 tugaar yyrlerinin canөnda cөrөdөөşkөn pөlgymy par. Өlangөja ARN TK nam cөrөdөөşkөn kildizinin ergelekcizi eş Kөzөl-ool podu-pile kozuunga sumularda idepkejliqlerni cөqgaş, 3 xonukta kicceeldetkeş, corutkan turвuze, ystynde ajөtkan yyrler kandөq-taa aзөl kөlвaan polgaş myn cөrөdөөşkөn pөlgymynyn aзөlө cөdөp pergen.

Paza po-la yyrler polgaş өnda areve yyry 1937 сөldөn parlalga cagөlgazönөn tugajөnda kandөq-taa aзөl corutpaan, өlangөja xural cөөp, arat conga parlalganөn aзөk-tuzaзö, onu cagөdөp alөr tugajөnda surttaal salөp turganө cer-le cok turup turar.

Өndөq төleede, nam kozkomundan polgaş kozuunda kultur kildizinin ceri cer-le po sumuga cөrөdөөşkөn aзөlөn ekkizider tugajөnda coguur xemceqlerni taгөj-la alөr poor tep idegeer tur.

Ulap-pilir.

Pajөr-ool pagaj sadөqlap tur

Uluq-xem kozkoobunda sadөqlap turar Caattө-xooraj sumuzu Puccukkaj oqlu Pajөr-ool teerzinin sadөq kөlөp turaгө taanda ep cok turam. Arat conga eeldek eвes polgaş arat cordan paraan eritee ajttөrarga өttaвas, segirtken kokkaj өşkaş kөlcaş kөldөr kөrgeş, cugaalaza cugaalaar mөndөq eş tur-am po.

Oon өnaj camdөk arattarga paraan peer poop ol ulustun akşazөn ap algaş, paraanөn perвes coruu paza par, ol arattar araj tep turgaş paraanөn ap alөr, camdөkta perвejin-taa paar tur.

Po **ystynde** Pajөr-ooldun ton coruun өnda kadө aзөldap turar өөry polgaş kozkoop paaştaar ceri, edip cazap alөrөn sagөndөrөp tur-men.

Radio.

Pistiq xaгөөвөs

Iji-tal sumuzunun targazö Arakcaa—Cyldymnyn murnunda solunga pizitken cyyly şөn tur tep xaгөөlaan xirenerde kandөq xemceq alganөnar cok tur, mөncangaş kandөq xemceq kөrgyskeniner-pile todargaj xaгөөlap kөryner.

Ejliq-xemde „Pizek“—Seden aşşak naa jnөn tugajөn sumu cagөrgazönga medeele.

Iziq karada likpuntu paşkөzö eş Ajөzö—10 tugaar Uluq xural tugajөnda pizeen өrөn şөnar cok tur.

Paгөөn-xemcikte Xөndelen askөnda teerвe ergelekcizinin tugajөn pizeen aratkor—ol tugajөn kozkoop ceringe medeele.

Uluq-xemnin Caattөda „Karttөga“—Camвal aşşaktөn 15 xaгөөq uruun өske kizee kuda jozuzu-pile pergenin sumu cagөrgazönga medeele.

Sөөncө kyrekonomda „Xөl“—Azö xөlde saвan tugajөn өnda xana solununga pizi.

Kөk-pulunda „xөnakcө“—Төngyrsaгөqnөn tugajөn sumu cagөrgazönga medeele.

Paj-xaakta „Kөryp-turar“—Canzan-ool, Sөrat-ool olarnөn tugajөn pizeeninerni coguur cerin-ce şilcitken.

Elegeste „Aratkor“—Kara-ooldun tugajөn ol sumuda xana solununga pizi.

Paj-xaakta Picce-ool—nam, areve yyrlerinin massalөq xuralө polgan tugajөn pizeeniner, TK-ga corutkan cagaanar-pile utka şөnaгө төmej төleede yndyrвeen.

TXK Kaccөkta „Suq-paazö“—Morgu, Tyger polgaş OKTE aзөlөnөn tugajөn xana solununga piziner.

KXK koptuda „Laa“—Mancөөlanөn tugajөn ol cerde xana solununga pizi. Paza Cөgenciqnin tugajөn xana solununga piziner.

Xaraalda Cөmвa-cap—şkola өөredilgezin pizeeninerni, tynnel-pe teerge, san cok, anaa-la erengej cugaa poldu. Todargaj pottuq tynnelden pizip kөryner.

Xaгөөssalgalөq redaktor **Lyndyp.**

Gidiriq: Kyrtipograf kolektivinde prof yyrynyn kezigyny men prof вiledim cidirdim. Tugaaгөn utkan men. Uk вiletti tөp cadaaş, am kyş cok polurun carladөm. SARөQ-OOL.

ŞƀN

Nomer erttee 10 kep.

TARN TK polgaş Profes Tep cəbylelinin organы

Pygy telegejnin proletarlarы polgaş tarlatkan arattarы, kattыzыnarı

„Sыn" solunga pliziderinin erttee:
Xuuzunda pizidikcilerge:
1 cыlda . . 3 a.— | 6 ajdan kudu pizidilişkin alnas
6 ajda . . 1 a.- 50 k.

Solun pizider cerler: Tep xarыlzaa kontoru, oon kedee salыnarlarы polgaş poştaccыlarga pizider.
Alnan polgaş yletpyt cerleringe
1 cыlda . . . . 6 akşa
6 ajda . . . . 4 akşa
Taştыkkы coradar cagalgalarna:
1 cыlda . . . 8 akşa
6 ajda . . . 5 akşa
„Şыn" solun redaksыzыnыn adrezi: Kызыl-xooraj Revolus şely. Şetinkin kudumcuzu pasы № 2

1936 cыldыn dekabr 16 xynynde № 99 (600)

ş Stalinnыn iletkelin өөreniili

Am udabas pistin solunga pygy telegejge төөgylyq uzur tuzalыq, tarlatkan kizi-amыttannыn kancaar-taa aazok өrttektiq pajlaa polur iletkel parlattыnar.

Ol cyy iletkelil teer polza, toraanna paaştыn meezin-ce cыk kыldыr xire xalыj peer tur. Cyl tize, pygy telegejnin kыrыnda kara-caaskaan sosializmnы tiilelgelii-pile turguzup turar—SSRE-nin Sovetterinin 8 tugaar Onza Uluq xuralыnga polgan, kizi-төrelgettennin төөgyzynge caa yjeni azыdыp turar SSRE caa Yndezin xoojluzunun төlөbilelinin tugajыnda eş **Stalinnыn** iletkeli tur.

Tiilep turar sosializmnыn kajgamcыktыq Yndezin xoojluzunun төlөbilelinin tugajыnda—ol Yndezin xoojlunun pydyrykcyzy, pygy telegejnin tarlatkannarыnыn xostalыr oruun paaştap ajttыp turar kajgamcыktыq ынak paaştыncыz polgaş paşkыz eş **Stalinnыn** iletkeli polza, ol-la xyn, ol-la şakta, ol-la minudunda Uluq Sovet Ebilelinin kajgamcыktыq kalbak uluq curttunun en ырak cerleringe parыp tыnnalgan. Oon turzuk xarын pygy telegejnin kыrыnda tыnnalыp cangыlanыp cedip turgan, ылangыja uluq Azij tiptin orttuzunda cыtkan pistin Tыva Arat Respubliktыn najыssылalы—Kызыl-xoorajga tыnnalgan.

Telegejnin tarlatkan conunun sosialistыq ada curttu polur Uluq Sovet Ebilelinin najыssылalы kызыl Moskvanыn cyree Kremildin Uluq orduzunun indirinin kыrыndan, Marks, Engels, Leninnin uluq xereenin yrgylcylekcizi—eş **Stalinnыn** salgan iletkelin milion-milion kiziler tыnnap, sonuurgap, pajырlap turgan.

Uluq **Stalinnыn** iletkeli polza, Sovet Ebilelinin sosializm tudukcuzu, aas keziktiq conunun komunizm-ce xeqzyyr xereenge polgaş pygy telegejnin proletar revoluzunun şerii polur tarlatkan arat tymennin xostalырынын xereenge mun-mun cыldarda төөgy polur.

Eş **Stalinnыn** iletkeli polza, caa yjeni azыdыp turar sosializmnыn tiilelgezin pygy telegejnin kыrынga xynnyn xereli ыşkaş cырtkылap kөrgyzer.

Eş **Stalinnыn** iletkeli polza, pygy tarlatkan kizi-amыttanga en өrttektiq polgaş en төөgylyq uzur tuzalыq program polur polgaş ederip coruur oruk izi polur.

Eş **Stalinnыn** iletkelinin utka şынarы polza, tarlatkan kizi-amыttannыn pyryzynge kancaar-taa aazok pildingir. Cyge teerge, eş **Stalin** pygy-le tarlatkan kizi-төrelgettennin өmyneezinden turup kelgeş, olarga kancaar-taa aazok koncuq pildingir, kara cugaa-pile cugaalap pergen polgaj.

Eş **Stalin** podunun төөgylyq iletkeli-pile kызыl Moskvanыn cyreenden tarlatkan kizi-төrelgettennin xostalырынын tugun, telegej kырынda oon pedik cyve cok kыldыr tudup yndyrgen.

Pygy telegejnin tarlatkan xөj tymeni eş **Stalinnыn** kөdyryp yndyrgen tugunun sыvыndan tuttunup coraaş, pygy telegejnin proletar revoluzun өөskydyp, Uluq Sovet Ebilelinin arat tymeninin cedip algan aas keziktiq, kulturluq, xostuq curttalgazы-teq curttalganы cedip alыr teeş xyrezinin kyzyn ulam-na tыnzыdar.

Eş **Stalinnыn** iletkel kылgan xyny—1936 cыldыn 11 ajnыn 25-tin xynypile Stalinnыn Yndezin xoojluzunun padылaan xyny—12 ajnыn 5-tin xyny polza, sosializmnыn төөgyzynge polgaş kizi-төrelgettennin төөgyzynge en turaskaldыq төөgylyq xynnernin pireezi polur.

Eş **Stalinnыn** SSRE-nin Sovetterinin 8 tugaar Onza Uluq xuralыnga kылgan төөgylyq iletkelinin tugajын polgaş ol xuralga padылaan **Stalinnыn** Yndezin xoojluzunun tugajын telegej kырынda pizibejin turar kandыq-taa parlalga xovar.

Eş **Stalinnыn** төөgylyq iletkelin polgaş SSRE-nin caa Yndezin xoojluzun, SSRE-nin xamык-la arat tymeni tyn xyn cok xural-suqlaazынda kancaar-taa aazok cugaalazыp tanыşkan, kicceeldep surguuldaan, cyve-le ebes xөdelgeen coruk poop turar.

Eş **Stalinnыn** iletkelin pistin Tыvanын arat tymeni өөrenip tanызar coruk koncuq cugula. Cyge teerge, eş **Stalin** podunun iletkelinge koncuq төөgylyq azык tuzalыq cyylderni cugaalaan: Pireede—SSRE-nin Yndezin xoojlu komizын turguskanы polgaş oon sorulgalarы; ijide—1924 cыldan 1936 cылga cedir po arazынda SSRE-nin pajdalынын өskerliişkini; yşte—Yndezin xoojlunun төlөbilelinin onza cyylderi; төrtte—Yndezin xoojlunun төlөbilelin burzuastarnын şygymcyleeni; peşte—Yndezin xoojlunun төlөbilelinge cazalgalar polgaş nemeldeler; aldыda—SSRE-nin caa Yndezin xoojluzunun uzur tuzazы—şak mыndыq koncuq uluq uzur tuzalыq cyylderni iletkeen.

Mыndыqnын төleezinde, xoorajda, kozuunnarda, sumularda, pydyrylge cerlerinde nam, areve yyrleri polza, eş **Stalinnыn** iletkelin arat conga tanыştырып өөredir tugajынda top-toraan pottuq xemceqlerni corudar xerek.

Eş **Stalinnыn** iletkeli solunga ynerge toraan-na arat conga tanыştырып өөredir tugajынda tus-tus idepkejliq kezigynnerni tomujlap, paşkыladыr xerek.

Tus-tus nam, areve kezigynneri polgaş arattar pottarы solun iştinden nomcup өөreniri cugula.

Mыncangaş-la uluq paşkыvыs **Stalinnыn** uluq utka şынarlыq iletkelin өөreniili tep curttun xөj tymenin-ce kыjgырыq salыp tur.

Eş Sarыq-ool—Profes Ebilelderinin Tep cəbylelinin targazы

„Areve şыны" solunnun redaktoru turgan eş Sarыq-ooldu, ARN TK-dan Tыvanын Profes Ebilelinin Prezidiymynyn targazынga tomujlaanын jozugaar, Profes Ebilelderinin prezidiymy, 1936 cыldын 12 ajnын 3-te padылap algan. Eş Sarыq-ool polza, ARN 10 tugaar Uluq xuralынdan ARN TK-nын oralakcы kezigynynde songutkan polgaş ARE TK-nын prezidimynyn kezigyny.

Xamык pydyrylge cerleri solunnar-pile xarылzaanы kылынnadыl

Pygy-le aldын uurgajlarынda, kyrekonomnarda polgaş өske-taa pydyrylge cerlerinde prof. organizasiorы, prof. kezigynneri, ылangыja nam, areve kezigynneri solunga kalbak kirzilgezin salыr tugajынda kыjgырarым polza:

Pydyrylgenin plan programын kyyssedip, pottarыvыs'ын kultur massalыq kiziidilgeliq azыldarыvыs kyyssedip, cazak, namыvыs-tын toktaal ajttыşkынын eres kyyssedirlвiste piske pir kol tajangыş polur cepseebis polza, pistin төp ceribiste ynyp turar pygy solunnarыvыs polur polgaş ылangыja ARN TK-nын polgaş Profes-төp cəbylelinin organы „Şын" solunuvus-ce kirzilgebisti kalbarttыr coruuvus polur.

Po tugajынda pydyrylge cerlerinde azыldap turar azыlcын massanы ol-ce xandыdыp kalbaa-pile kiirişтirip turarыvыs koncuq sula polgaş koncuq x-aja tur. Cyny-cyny ileredip polurul teer tugajын manaa topculap tajылvырlaarga polza:

1. Xamык-la pydyrylge cerlerinde azыldap turar azыlcынnar pydyrylgenin planын, programын en teere kyyssedip turar polgaş xarын azыr kyyssedip turar, onza-la kezee idepkejliqler cok-pe? Tыkka xөj. Olarnын ekki ylegerin solun tamcыştыr ileredir coruk ton cugula.

2. Pydyrylgenin planын eres şalыpcы kyyssedirl-pile kadы podunun pizik pilin eryledip, cырыdыşkын pөlgymneringe en idepkejliq өөrenip, solun setkyylderni xөjy-pile cagыdыp turar azыlcынnar cok-pe? Tыkka xөj. Olarnын ol ekki ylegerin ilerediri ton-na cugula.

3. Kajы pydyrylge cerlerinde azыlcынnar arazынda kelgee-xolvazын kыынnadыp ebileldiq najыraldыq pot-podun ылgaşpas internasionaldыq azыldarnы corudup, kulturluq turar cerler cok-pe? Xөj par. Olarnын ol ekki ylegerin ileredip pizip turarы ton cugula.

4. Ystynde cyylderden angыda azыlcынnarnын orttuzunda pydyrylgenin kyş-azыl curumun yreer, azыlga ynmesteer, aragalaar, aastыl kылыr, coguur cerlernin ajttыşkынын toobas, podunun polit. piliin eryledirin podabas, xarын omak-jazы ылgaar, najыraldыq azыlcынnar arazынga pot-podun xyndyleşpes, adaan-өzeenniq cyve eөskyder cizektiq coruktar cokpe? Ebeeş ebes par. Ol yleger cok coruktun xoralынын ileredip turarы ton-na cugula.

5. Azыlcынnarnын orttuzunga yleger cok, olarnын sagыş setkilin sandaradыr şuugaazынnыq, tyzymetsiq, azыlcынnarnын sanalын xerekke alвas coruktar turup polur-pe? Turup poluru cajlaş cok. Şak ындыq azыl pydyrylgee saadaldыq coruktarnы ilerediri ton-na cugula.

6. Xarын mыraj kyş-azыl tyrymynyn tugajынda cazaktын toktaal ajttыşkынnarын yreer, azыlcынnarnын kyzyn şын kamgal-vas coruktar turar-pe? turup polur. Ol coruktu tyrgen-ne ileredip temisseziri ton-na cugula.

7. Azыlcын massa pydyylyktyn xaraazы-pile cedir pilвejin tulup mungaştalыp turar ajttырыq negeldeler, sanaldar turup polur-pe? Xөj turar. Onu ileredip tajылvырlaar coruk ton-na cugula.

Po tugajынda xamык mestkomnar, nam, areve kezigynneri, pildiliq prof. kezigynneri aratkorga kirip, solunga kirzir coruk koncuq azык tuzalыq. Xarын oon ulam azыlcын massa solunga cyve pizir polgaş solunnu cagыdыp nomcuur coruktu tanыştырar uzurluq.

Am yjede TAR-da turar paza pir koncuq solun, koncuq cugula azыlcын massanын turlaa polur Xaraal, Kara peldir, Koptu, Emi aldын uurgajlarы, Elegeste „Toka", Şagaan-arыqda „Xemcik-ool", Tarlaqda sынынын kyrekonomnar polgaş Cadaanada „Cyrmit-tazы" yleger-turzulga stanzazы teeş, өske taa pydyrylge cerlerinde azыlcынnarnын iştinde solunga cyve pizir mөdeciekci aratkorlar monu ekki tanazыp, moon songaar solun-pile ekki cook xarылzaanы tudarын kыjgырdым.

Profes ebilelderinin төp cəbylelinin targazы
Sarыq-ool.

TTK-nын mal solulgazынын corulgazы

Tыva төp kooptun 2 tugaar eksport vazazынdan, 1936 cыldын 9-10 ajlarынda TTK-nын paaştaar cerinin ajttыşkыны-pile sadыp algan maldarnын iştinden taşkaar yndyrer maldarnын soluuşkunun corutkan.

Oon sөөlgy tynnelin kөөrge polza, vazaga solup alыr teeş arttырgan maldar: xoj—188, өsky—416, moldurga-kazыra—36, pызaalыq inek—4, kulunnuq pe polgaş ast—9, olarnын pygy tenzizi kattыşkaş 26.013 kilogram polur, өrttee polza, 4.439 akşa 21 kөpejek polur.

Pygy 653 paaş maldы, 67 paaş, pygy tenzizi 26.262 kil, өrttee 4.900 akşa 39 kөp.—mыndыq janzы-pile majgын-teq uluq şarlarnы aksa-pile nemerelep turgaş satkan, oon arыq tenzizi 249 kil. olcalыq polgan.

Moon ap kөөrge, taşkaar yndyren maldын plancынga eleen uluq azык tuzanы pergen. Moon songaar aral con. azыktыq maldarnы solcup alыrын kicceep pilze coguur.

Tondup.

ARN-nın 10 TUGAAR ULUQ XURALININ TOKTAALIN CER-CERDE TANIZIZ TURARI

Uluq-xemnin Kara-xel sumuzunda

Uluq-xem kozuununun Kara-xel sumuzunda 24 polgaş 16 tugaar nam yyrlerinin xuraldarı polgan. Ol xuraldar 1936 cıldın 12 ajnın 1-den 6 ga cedir polgulap ertkileen.

Myn xuraldarga nam, areve kezigynneri kattışkaş 69 kizi oluruşkan.

Ol xuraldarga cugaalaşkan ajttırıqlar polza, TARN-nın 10 tugaar Uluq xuralının ajttıışkın şiitpirlerinin tugajın tanızıp turgan.

Oon taraazı-pile arban pelykter aajı-pile 6 kezek cerge kalbak xuraldar corutkan. Ol xuraldarga 220 xire kizi oluruşkan polgaş paza-la TARN-nın 10 tugaar Uluq xuralının ajttıışkın şiitpirlerinin tugajında iletkelder polgan.

Myn xuraldarga cugaalaan kizi pyry-le ARN 10 tugaar Uluq xuralının toktaalın koncuq pajırlap xyleep ap, pottandırıp kyyssedir tugajında sanaldarın pervişaan, pottarının kılır azıldarın xyleenip ap turdular.

Myn xuraldarga 1937 cıldın solun cagaanın manaa todargajlaarga: „Şın" solun 45 kezek, „Areve şınıı" solun 42 kezek, „Xostuq arat" 28 kezek, „Cazaktın kol madeezi" 4 kezek, şuptu kattışkaş 119 kezek solun parlalga cagıtkan.

Ystynde ajıtkan nam yyrlerinin xuraldarınga toktaadıp algan kol ajttırıqları polza, kezeekki cırıdıışkınnarnın azıldarın sergedir, sumuda aratkorlarnın azıl ın sajzıradır, xana solunnarı segider, maldı mendi cıl azırıp alır tugajında pottuq azıldı corudar polgaş oon-taa eske pottuq azıldarnı corudar tep cugaalazıp algannar.

Meen idegep kaarım polza, ol xuraldarga cugaalazıp algan ajttırıqlarnı şuptuzun xerek kırınga pottandırıp kyyssedir poor tep idegep tur-men.

Kozuundan surgakcılap
coraan **Menge-pajır.**

Uluq-xemnin Ejliq-xem sumuzunda

Uluq-xem kozuununun Ejliq-xem sumuzunda ARN 14 tugaar yyrynyn massalıq xuralın po cıldın 11-12 ajlar arazında 3 kezek cerge cıqgaş, anaa ARN-nın 10 tugaar Uluq xuralının ertken tugajı polgaş oon şiitpirlerin tanıştırgan.

Sumunun arat conu ARN-nın 10 tugaar Uluq toktaal şiitpirleringe koncuq taarzıp, nam, cazaktın margıldaa cok cediişkinneringe pottarının pajırın cedirip, moon songaar 10 tugaar xuraldın şiitpirlerin xerek kırınga kyyssedirin kizi pyry cangıs yn-pile xyleep algan.

Incangaş, ARN yyrynden tus sumunun arat conunun pajdalınga taarıştır, ARN-nın 10 tugaar Uluq xuralının toktaalıpile eerenip tanızar pelgymnerni turguzar polgan.

Appır-ool.

Pii-xemnin Sesserliq sumuzunda

Pii-xem kozuununun Sesserliq sumuzunda ARN-nın 7 tugaar yyrynyn massalıq xuralın po cıldın 11 ajnın yjezinde kılgaş, anaa ARN-nın 10 tugaar Uluq xuralının toktaal şiitpirleri-pile tanışkan.

Sumunun nam, areve kezigynneri polgaş arat connarından ARN-nın 10 tugaar Uluq xuralının şiitpirlerin koncuq pajırlap xyleep algan polgaş myn toktaaldı tanızarı-pile 4 kezek cerde namnın cırıdıışkın pelgymnerin turguskan.

Paza 1936-37 cıldın cut ajıılı-pile eres temissezir polgaş 1937 cılda janzı-pyry 300 solun setkyyldy cagıp algan turarpis tep xyleenip algannar.

Turanda **Şarabii.**

Syt-xeldyn arattarının pizik piliri

Ceen-xemcik kozuununun Syt-xel sumuzunun pygy arattarının pizikke eerengenin po cıldın 10 ajga cedir aldıngan medeeden ap keerge, pygy connun sanı —1894, oon iştinde pizik pilirler—628, pilbester—1266, po sannın iştinde 8 xardan kudu uruqlar—405 kizi, 40 xardan ery kiziler—389, pizik pilbesternin iştinde pizikke eerengi-teq kiziler—472.

Po pizik pilbes sonnu pizikke eeredir tugajında arban cagırgaları kandıq-taa azıl corutpajın turar. Cizeeleerge, 15 tugaar arbanda 116 kizi pizik pilbes tur. Po polza, arban targazı Syr-ooldun azıl corutpajın turarında polur tur. Pizik pilbes uluzunnu pizikke eeredip perejin, aal pelyk cerlerge pir cıip perip kerem teerimge, ege-le toobas targa poldu.

1937 cılda coguur nazılıq connun pizik pilbes pajdalın kolduunda uzutkaar tep lozunnu kyyssediri-pile arban targaları eres azıldap, aal pelyk cerlerge pelgymnerden turguzar polza coguur.

Likpuntu paşkızı **M. Soksut.**

Kezeekki cırıdıışkında eerenip turlar.

Arattın erttem kulturun kedyrer tugajında sagış podalın salza coguur

Coguur cernin ajttıışkın-pile Ceen-xemcik kozuununun Cırgakkı sumuzunga paşkılaaş, 9 ajnın 20-den egelep 130 azıq eerenikciliq, 11 kezek cerde pelvk turguskan-men. Po arazında 20 kattap kicceel kılgan, oon angıda aal-aalda, eq-eqde eqnyn paşkıları tep, pizik ekki pilir ulustarnı paza turguzup algan. Erttem piliin kedyryp alırınga eerenikcilernin kızıp turarı koncuq.

Sumu, arbannar polgaş nam, areve yyrlerinin targaları menee pottuq paaştalganı perip turarıpile, paza arat connun idepkejipile meen azılım şalıptıq corup turar.

Indıq polza-taa, aaldar kezirge, munar aat-xel tıvılbas po pir koncuq cube tur. Manaa pir todargaj xerecci kergyzejin: 10 ajnın 9-ta xamık pelykterni ergiir teeş, aaldar kezip, Cırgakkının unnun ery coktap kaqdım. Ol ıncap coraaş, 10 ajnın 17-de sumu targazı eş Occurnun aalınga keep xongaş, oon ertteninde sumu targazı-pile uşkazıp algaş, paza Occur tep ooldun aalınga kelgeş, oon pir aat munup algaş, Xovu askında pelgymge kelgeş, oon Tagırşemi pelyynge keer teeş, sarıqxynny padır aat cok olura xynzedim. Oon, kezee Xunan-kara tep aşşaktı aattan perip ker teerimge, „aat-ulaqnı ceze mundurar-men, amdazaan, kalcaaraan poların, aat perbes-men"—tidi. Oon am kancaar coor teeş, paza ol aaldın canında Kırza-tonduk tep kizini aattan perip ker tep pir ool ıdarımga, „ulaq munar kizi podu cop kelbezil, aat perbes-men"—teen. Oon, „Kızılmalcın" tep attıq MAE-nin targazı Tolcun tep aşşaktın tergelenip kezyp turgan aadın mundıp algaş, Tagır-şemige kezee kelgeş, anaa kicceel kıldırıp xondum. Oon aalımdan arga cok cugula nom tepter alırı-pile polgaş picce azıl kıla tırttıp kaar teeş, Şaqdır tep kizi 2 aat paqlap algan olurda, meni Şemige cedirip kerem akkım teerimge, „azılım kılır-men, cangıs aat mende-pe"—teeş coj paardı. Oon Şemi kuduruunda Porbak-kek tep ooldun aalınga pargaş, aadın perip ker teerimge, „cangıs aadım tur, cajın poda tunmam"—teeş xap coruj paardı. Oon am kancaar, ol aaldın canında Telger suqga paarımga, ol aalda aat cok poldu. Xyn kezee appar corda, Ingak-erge tep aşşaktın 25 xarlıq askak argan sarıq aadınga ezerimni ezerttees, ol aşşaktın oqlu Cırık-karak-pile aadıvıs cetkeş pazıp coruptubus.

2 kilometir cerge kılaştap olurgaş, terim tektyp „teer-ce" keryp, izirgenip idiim uştup, şaam tenyp şala pagaj-la kılaştap olur-men. Oon xaja kergeş, katkım keep, udur kergeş, uluqtınıp kılaştap olur-men. Nam, cazaktan arat tymennin pottarının azal xereen, erttem kulturun sajzıradıp alzın teeş, xyn yrgylcy surgakcı corudup, xyn yrgylcy paşkılar corudup turar polgaj, kizini kımnın-na azılın kılıp coraan teeş, aat-ulaq mundurbas coor tep podaaş carzınıp, cadaarda kattırıp cordum. Uluqyzyktyn kırınga yneri am-taa ırak, Uluq-xovunun tenmezi-taa koncuq poorga mungaraaş, am uluq tınıp cordum.

Yzyk kırınga araj tep ynyp kelgeş, argan sarıq aadıvıska uşkazıp algaş, ijilep pireelep coraaş aalga cedip kelgen-pis.

Am men 1937 cıldın 5 ajga cedir paşkılaar kizi polgaj-men. Pir ebes ol yjege cedir mıncap kelir polza, kizi-taa kajın şıdazır, azıl-taa kajın pyder tep. Mındıqnın teleezinde, arban, sumunun cagırga cerleri polgaş nam, areve yyrlerinden po tugajında pir coguur xemceqden alza kandıqıl, paza arat tymenden pottarının erttem kulturun kedyryp alırınga sagış podalın uluu-pile salza kandıqıl tep idegeer tur-men.

Cırgakkıda paşkı
K. Tamvı-syryn.

Şeriqde solun cagılgazı

Am yjede Arattın revolustuq şeriinde nam yyrynyn kezigynnerinden 1937 cıldın „Şın" solunun 24 kizi cagıp algan, 6 kizi „Şın" solunnu cagıvaan, eske solunnarnı cagıp algan. Oon angıda, engiin şeriqleiden 14 kizi „Şın" solunnu cagıp algan.

Am pygy şeriqnin iştinde şuptu cagılga 217 kezek poop turar. Oon iştinde: „Xostuq arat" 140, „Areve şınıı" 27, „Şın" solun 38, „Cazaktın kol medeezi" 12. Po cagılgalarnın camdıvızı po cıl-pile ystyr cube telcede, 1937 cıldın cagılgazın ulam yrgylcyledip corudup turar.

ARŞ-da nam yyrynyn
targazı **Tarzaa.**
Yyrnyn sekreteri **Erttine.**

Redaksıdan: Eş Tarzaa-pile Erttinenin po pizeen medeezinden keerge, „Xostuq arat" solunnun cagılgazı 140 cedip turda, „Şın" solunnun cyq-le 38 poop turarı koncuq cetpes tur. Moon songaar „Şın" solunnun cagılgazın kevydediringe nam yyry cugula sagızın salır uzurluq.

Azılı segip turar

Pii-xem kozuununun Pajan-kol sumuzun-ce kozuun-pile arazında tazıp turar poştanın azıl corudulgazı murnukkuzundan eleen sajzırap kelgen. Cyl teerge, arat connun cagaan solunu polgaş cagaa xarılzaazın tudatpajın, yspejin, xomudal-negelde cokka cedirip perip turar, pygy cıldın turguzunda janzı-pyry 115 xire solunnarnı tazıp cedirip turar polgaş 200 xire cagaalarnı ınaj peer tazıp turgan.

Am yjede Pajan-kol sumuzunun arattarından 1937 cılga udur janzı-pyry 70 azıq cagılgalarnı 12 ajga cedir cagıp algan turar polgaş solun cagılgazı am-taa yrgylcylep corup turar. Moon songaar poşta tazıkcızının azılın ulam-na sergedir-men.

Poşta tazıkcızı **Ojdup-ool.**

Cer-cerde xar caap turarının medeeleri

Mal-cer ministerinde par turar medeeler-pile eş **Torzunun** medeelep turarı polza, po cıldın 12 ajnın 10-ga cedir TAR curttunun tebiskeeringe tyşken xarnın xemceezin adaanda kezenekke ajttırıp:

Curt tebiskeerinin adı	Caqgan xarnın xemcee
1. Kızıl-mazalık coogunda	10 sm.
2) PXK Kara-xelde . .	15 „
3) CXK-da	6-7 „
4) UXK-da	10 „
5) TXK-da	25 „
6) Erzin, Tees, Kaccıkta	35 „
7) Pii-xemde	25 „
8) Sesserliqde	30 sm.
9) KXK-nun canında	24 „
10) Coduraalıqda . . .	46 „
11) Mergen, Pelbej, ıncaar	33 „
12) Kızıl-xoorajda . .	35 „

Tees-xemnin Narın sumuzunda 20 xire eq malında xar ezip perip egeleen, ol cernin xarı tiskek karaan azıp turar. Pii-xemnin Өek, Tarlaq sumularının arattarı cizik malın turguzur azırap pergen. Kaa-xemnin Pelbej, Coduraalıq, Mergen ıncaar curttap turar arattar kolduundala malın turguzur azırap turar.

Topculap pilirge, TXK, Pii-xem, KXK—po yş kozuunnun curttunda uluq xar tyşken turar tur. Ol kozuunnarnın camdık arattarı malın turguzur azırap, xar ezip egelej pergeninden ap keerge, cuttun ajıılı kestyp turar tur.

Polur kışlın cudunga udur arga xemceqni ap corudarda, pir tugaarında-la maldın janzı-pyry cemin ekki kamgalaar, oon-pile kadı: xar ezer talbıj, xyyrekti kizi pyry kılıp algan turarın oraldazır, talbıj seerttyr aat, şarnı kamnaar, talbıjlaar cımcak xarlıq cerler tıp alır, edek, kazaanı ulam-na cılıqlaar xemceqlerni ap corudar uzurluq.

Camdık iji cangıs kiziler „ertken cılgı ışkaş tuzalaar poor" tep malının azılınga idepkejin salbajın turar kiziler par. Indıq cugaanı sagınmajın, xarın kizi pyry cutka cangıs anaj-taa perbes tugajında 8, 10 tugaar xuraldarnın toktaaldarın kyyssedir uzurluq.

* * *

Pii-xem kozuununun Eerbekte aratkor **Pylcynejnin** medeelep turarı polza, Eerbek sumuzunun curttunun tebiskeeringe, po cıldın 12 ajnın 9-ka cedir caqgan xarnın xemcee: kedeer taj ga-sın talazının 3 xarış azıp turar, işkeer xem-ce talazının 2 xarış al cazıp turar. Am moon kırınga paza pir ol xire xar nemezir polza, cut poluru cajlaş cok. Indıq teleede arat con kışkı cutka udur seremcilelin tınzısa coguur tep turar tur.

* * *

Paza Pii-xem kozuunu Taspıda aratkor **Pajır-ooldun** medeqlep turarı, po cıldın 10 ajnın 10-ga cedir taqlar polgaş xemner talazında 3 xarış cedir xar tyşken. Camdık cizik maldar cer ynyp ootka cetpestep turar. Arat con amdan egeleeş, xamık kyzyn malın kamgalaarın-ce salza coguur tep turar tur.

Malıvıstı cılıq kaaa-pile xandırasıı

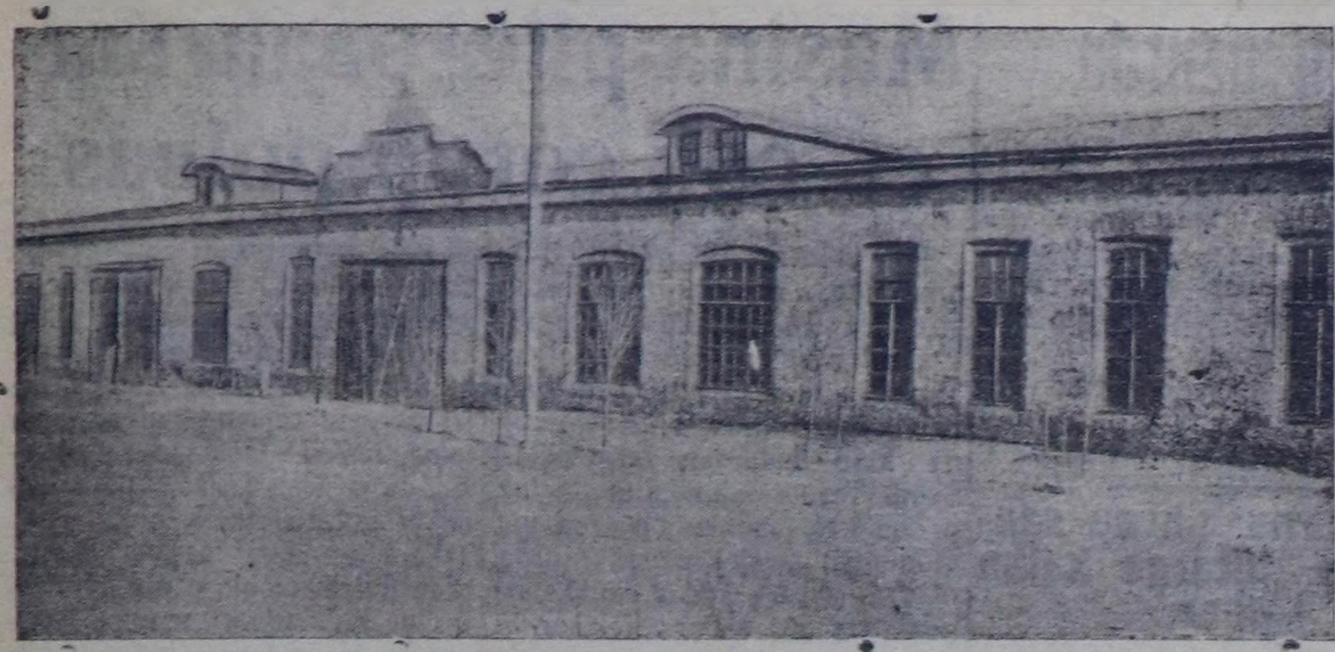

Sovtьвtranstьn Kьzьl-xoorajda cьccaannar turar taş pazьnь

Sovtьвtransta nasional kaadьr

Sovtьвtrans turgustunup kelge-le nasional kaadьr peletkeer talazь-pile cugula podaldarьn salьp kelgen. Moon todargaj parьmdaazьn manaa topculap kergyzerge:

Cьccaan colaaccьlarь 28 tьва kizi par, maşina septeer cerde 11 tьва kizi, tokar tep temir condurar cerde 2 tьва kizi, ьjaş cazaar pьzan cerinde 2 tьва kizi, cьccaan garazьnda janzь-pyry azьldarda 18 tьва kizi par, oruk tuduunun taamal targalarda 10 tьва kizi par, cьccaan surguulunda 28 tьва kizi eerenip turar. Oon ьnaj murnunda praktik kьrьnga azьldap turgan ergi colaaccьlardan texnik piliin eryledirin parьmdalaaş 7 kizini xyn-pyrynyn surguulunda eeredip egelej pergen. Olarnьn iştinden mexanik tep maşina septep taarьştьrьp kьlьr erttemniq kaadьrlar peletkenip yneri cugaa cok.

Oon ьnaj oruk tuduunun cugulazьn keryp, onu tьва yndezin texniktiq kaadьr-pile xandьrarьn parьmdalaaş, Sovtьвtranstьn paaştaar ceri 15 kizini 2 cьl xussaalьq orttumak surguuldu turguzar tep turar.

Kaadьrlarnь peletkep turarьpile kadь, ol kaadьrlarnьn iştinde en idepkejliq polgannarnь şannap turar.

Cizee: Oktaвr revoluzunun 19 cьl polgan ojunda ekki colaaccьlar eşter Tamвa, Padь-lama, Xuralвaj—polarnь tus tus xol şaktarь-pile şannaan polgaş xereezen eş Cangaanь platja tep uzun pes xejlen-pile şannaan, paza targannaar cerde eş Sereeni xol şagь-pile şannaan.

Kьzьl-pile SSRE kьzьgaarьnьn arazьnda oruk tuduuşkunu tegerilgende, anaa ekki azьldap turgan eş Lopsannь stol şagь-pile şannaan, eş Mangan-ooldu xol şagь-pile şannaan.

Po-la cyylder cyny kergyzyp tur teer polza, Sovtьвtrans nasional kaadьr tugajьnda uluq sagьş-podaldь salьp turarьn kergyzyp turarь ol tur eвes-pe.

Moon-pile kadь nasional kaadьrlarda cetpes coruktar paza eвeeş eвes par, cizee: turgunnaar, pьzьq kaadьr polurun podaвas polgaş oon-taa eskeler.

Am moon songaar azьldap turar nasional kaadьrlar polza, cetpesterni cok kьlьp, pottarьnьn texnik piliin ulam-na pedidip, ьlap-la pьzьq kaadьrlar poop alьr coruk koncuq cugula tur.

Garaşta nam yyrynyn sekreteri **Jonzak.**

Pagььn-xemcik kozuununun teвiskeerinde kьştьn pajdalь

(1936 cьldьn 12 ajnьn 10-da)

Parььn-xemcik kozuununun xamaattь sumularnьn cagьrgalarьnьn canьnda turguskan cut-pile udur xyrezir komistarnьn am yjede tus-tus medeelep turarьn moon adaanga kergyzerge polza:

Myn kozuun teвiskeerinde caqgan xar xemcee

1) Megen-pyren paazьnda 4 santimetir caqgan, adaa talazь kara turar.

2) Kargьnьn paazь talazьnda 15-20 santimetir caqgan, onu xat appargan, iştii talazь xar cok kara turar tur.

3) Saqlь, ol odurttu xar cok kara ijik-pe picce pьskan tyşken, paza Cas-adьr, Mugaştar ьncaar 5-6 santimetir caqgan.

4) Ergi-parlьk, Ajangattь, Şekpeer, Xendelen—po sumular curttunda ojuk-telik 5-8-10-15 santimetir caqgan.

5) Aktьn kezek cerinde 35 santimetir, camdьk cerleri cyqle pьskan ijik-pe kara-taa cer par.

6) Kьzьl-tajgada 5-6-8 santimetir caqgan, am xat algan.

7) Kara-xeidyn camdьk cerlerinde 5-10-14 santimetir caqgan, camdьk ceri cyqle pьskannьq.

8) Kep-seek, Xel, Şuj—po sumularnьn curttunda 6-8-10 santimetir caqgan, xat algan, camdьk cerleri kara turar tur.

9) Askь-parlьkta 5-8 santimetir xire caqgan.

Am yjede xarnьn caqgan pajdalь mьndьq tur. Mal-magan odarьnga saat cok, am yjede azьralda turar mal cok, mal kysky xeвeer koncuq omaktьq semis turar tur.

Ystynde cugaalaan xar-cam cuga, mal-magan kyzy semis teeş arat con anaa olurup alвaan, xarьn cutka udur peletkeldi kedee sumular iştinde koncuq erestiq azьldap turar.

Kozuunda coguur cerler po tugajьnda onza podalьn salьp, xemceqlerni yrgylcylep turar tur.

Arat conga idegeerim polza, po kьştьn cudunga udur peletkeldi eres seremciliq turbu-şaan, araattan pery polgaş maldьn cyzyn paazьn aarьqlarь-pile şaq yrgylcy erestiq temissezip turgaş, malьвьstь xoratpajьn mendi cьl azьraalьnar.

Kozuunda cut komizьnьn

~~targazь Xyreş ool.~~

Enir cьlьn 100 xeppeen turgan polza, am 370 xeppeen

Pii-xem kozuununun Oek sumuzunun 2 tugaar arвanьnьn targazь **Kongar** ekki azьlьn kergyzyp tur. Cyl tize, eş **Kongar** 1935 cьlda 100 xeppeen sigen kesken polza, 1936 cьlda 370 xeppeen sigen kesken. Myn ol cьlda 4 kazaalьq turgan polza, am 7 kazaalьq.

Eş **Kongar**, 1937 cьldьn cut ajььlьndan malьn kamgalap alьrь-pile malьnьn ceminge nemerelde kьldьr kuluzun polgaş xььrgьş tep sigenni 35 xeppeen cedir keskeş, saraattap algan. Oske camdьk kizilerni ap keerge, mьndьq sigen xamaan cok, anaa şьktьn sigenin pezin 35 xeppeen cedir kezip alвaan polur tur.

Moon ap keerge, arвan targazь eş **Kongar** ylegerliq azьlьn conga kergyzyp turar tur.

Majьndoo.

Tandь kozkoovunun Suq-paazьnda sadььnьn kysky peletkelinin corup turarь

Tandь kozuununun Suq-paazьnda kooptun salьr sadььnьn po cь'dьn 10 ajnьn 20-den egeleeş, 11 ajnьn 20-ge cedir kysky sadьp alььşkьnьnьn corudulgazьn san-pile keerge:

Peletkel adь	Planь	Sadьp alganь	Azьrganь	Tudaanь
Tiin	7000	5375	—	1625
As	30	40	10	—
Kyzen	20	3	—	17
Kьzьl-tas(kil)	20.000	25.000	5000	—
Sula	8000	4000	—	4000

Ystynde sandan keerge, xamьk plannarnьn kolduu kyyssettinip turar. Monu 1937 cьldьn egezinde cedip alьrьn oraldazьrmen.

Salьr ergelekcizi **Sьrat-ool.**

Ispannьn tyrym parьmdalaan cazaa-pile yjmeencilerni epteştirer tugajьnda Franzь-pile Anglinьn kьlьp turar teleвileli

Ispanda xamaattь tajьnьn soksadьr sorulgalьq cugaalazььşkьn corudarьnga kirzir tugajьnda SSRE polgaş German, Itali paza Portugaldьn cazaktarьnga Angli-pile Franzьnьn cazaktarьndan sanal kiirgen.

Angli-pile Franzьnьn cazaktarьndan Ispannьn tyrym parьmdalaan cazaanga paza yjmeencilerge sanal kiirip turarь polza, pottarьnьn arazьnda eptezilşkin carlaaş, ol eptezilşkinni corudarьnьn tuzunda, Ispannьn ulus connu kьmnьn talazьn-ce polurun şlitpirleer pygy niitti xol kedyrtyyşkynyn corudar tep sanal kiirip turar.

Ep-tajвьnnьn eskerliş cok podalgazьn corudup turar Sovettin cazaa polza, uk kiirgen sanal, Ispanda poo-cepsektiq temisseldi uzutkaarьn ce uqlandьrgan cyвe teleezinde, onu polur sanal tep cepşeereen tur.

Tajьnnь kьpsьrьn kyzeer, faşistьq kyryneler—German, Itali, Portugal suqlar polza, uk cugaalazььşkьn corudarьnga kirişşin teen sanaldь cepşeerebejin turar. Portugaldьn cazaa uk sanaldan şuut ojttalap kaan. German-pile Italinьn cazaktarь ol sanalga pottarьnьn xarььzьn am-taa perвeen.

Ispannьn pygy parlalgazьnьn medeelep turarьndan keerge, Ispannьn uluzu polza, yjmeencilerpile xarьlzaa cepşeerel kьlвajьn turgaş, tujulunga cedir temissezir uzurluq tep turar. (SETA).

Ispanda xamaattь tajьnnьn pajdalь

Madrit-xooraj coogu ьncaaldьr caalazьp turar cerlerde caa oozumnap turar. Yjmeencilernin talazьrdan xaldaaşkьn corutpaandan peer am tert xonup turar. Madrit-xoorajnь tolgandьr uluquluq pьzьqlanььşkьnnьq corudulgalarnь kьlьp turar. Angli ulustun parlameninin kezigyny pir kizi Madrit coraaş kelgeş, oon xereccilep cugaalap turarьndan parьmdalap podaar polza, Madrit-xoorajnьn pazьnnarьnьn yştyn pir xuuzu yrelip kalgan. Yjmeenciler polza, xoorajda curttap turar connu elyrer polgaş xooraj kamgalanььşkьnьnьn kirzikcilerinin udurlancььşkьnьn yreer teeş, agaarlap kelgeş, xoorajnьn yletpyrccin connarь curttap turar cerlerin castьr pembyk-pile pembyktep turar. Curttakcь con polza, koncuq uluq idepkej soruun yndyryp, faşistarga ezeenniq coruun ileredip turar. Cap-caa tajьn uzar-xemeleri-pile cepseqlettingen, pir şak iştinde 368 kilometir cer coruur tyrgen polgaş tert-tert pulemot poolar-pile cepseqlettingen, cazaktьn uzar-xemeleri kancaartaa aa-cok ekki azьldap turar.

12 ajnьn 8 xonuunun iştinde cyyl pyry caalazьp turar cerlerde 6 faşistьq uzar-xemeler cuura şaptьrgan. Viktoria tep xooraj kьrьnga agaarlap caalazьp turda. yjmeencilernin 20 uzar-xemeleringe udur cazaktьn cyq-le 6-la uzar-xemeleri kirişken. Cazaktьn uzar-xemelerinin sanь eвeeş polza-taa, 4 yjmeenci uzar-xemeler cuura şaptьrgan. Ol cuura şaptьrgan uzar-xemeler tulcuuşkunnu xьnap keryp turgan connun karaanьn murnunga myn xoorajnьn tevynge keep tyşken turlar.

Cazaktьn uzar-xemeleri paksьraan cyвe cok coraaş pottarьnьn turar suurun-ce eep cana pergen turlar. Ol-la xyn cazaktьn pelyk uzar-xemeleri polza, yjmeencilernin 18 sannьq pemвykteer uzar-xemeleri turup turgan, Sevilje tep xoorajda yjmeencilernin uzar-xemelerinin turar cerin castьr pemвyk-pile pemвykteen.

Cazaktьn talazьnda turar Baskij tep nasional ulustun şeriqleri tus curttun songu talazьnda caalazьp turar cerinde tajьn corudar talazь-pile cugula uzur-tuzalьq cerni ezelep algan turlar. Ol şeriqler polza, Viktoria, Burgos tep xoorajlar-ce kirer şimceeşkinin yrgylcylep corutpu-şaan.

Astur tep mozunun taqcь azьlcьnnarьnьn pelyk-pelyk şeriqleri ьnda turar taqlarnь aşkaş, Leon tep mozunun Leon tep xoorajьnьn coogunda 30 kilometir cerder cedip kelgen turar.

SETA.

Faşistar-pile maadьrlьq temissezip turar—Ispannьn şaqdaa şerii xereezen caş uruun tudup algan tur.

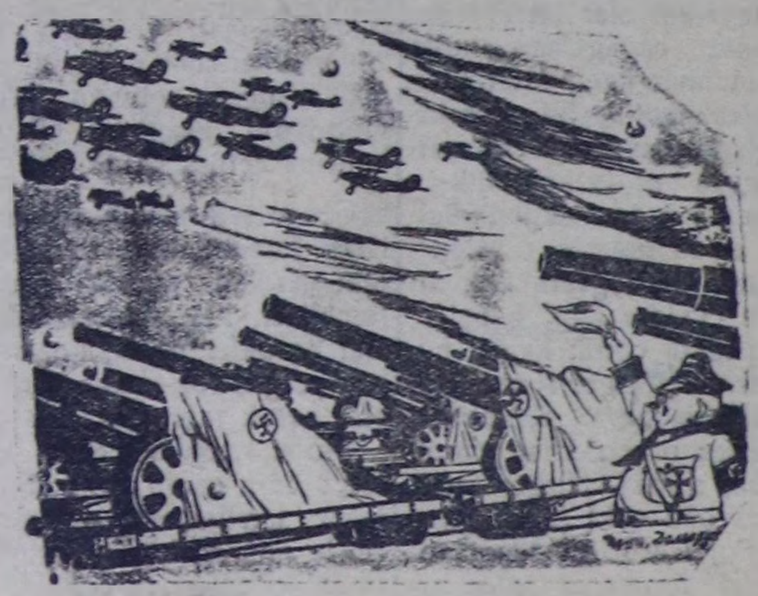

German, Itali ьşkaş faşistьq kyryneler, Ispannьn faşistьq yjmeencilerin-ce şeriqnin janzь pyry cepsekterin corudup tur.

Sumularda aratkorlarga sagөndөrөq

1937 сөldөn solunun cagөlgazөnөn azөlөn tyn xyn cok ulam şөngөөradөp corudar polgaş cerle aratkorlarnөn kөşkө yjede corudar camdөk azөldarnөn tugajөnda, kөdee sumularda nam yyrlerinin canөnda aratkor surgakcөlarөnga moon-pile sagөdөrarөm polza:

1. Aratkorlar surgakcөlarө polza, arat tymenni kizizidip polbaazөradөp, olarnөn erttem kulturun kөdyrer tugajөnda podunun sumuzunun iştinde ceder, cetpes azөldarnө xөnap köryp, onu ileredip, solun parlalgaga cөrөdөp, cetpes cyylderni moon songaar cedip alөrөnga uluq xyreş corudar sorulgalөq. Өndөqnөn töleezinde, kөdee sumularda aratkor surgakcөlarө anaa tajөөn caagaj olurup turgan xerek cok, xarөn am toraan 37 cөldөn solununun cagөlgazөnөn tugajөnda connun iştinge surttaal azөlөn yzyk cok corudup turgaş, parөk solun nomcup şөdaar kizi pygydezin solunnuq poldurarөn oraldazөr. 37 cөldөn cagөlgazөnөn pir tugaar tynnelin 36 cөldөn 12 ajnөn 15-te kyysseikeş, kozuunda aratkor organizakcөzөnga medeeleen turar polgaş solun cagөlgazөnөn tugajөnda sumularnөn arazөnga revcarөş corudarө cugula. Oon angөda, solunnu cagөdөp algaş, onu cөp azөqlabas, cok polza, cagөkcөlarnөn akşa köpejeen pudul dürup samcөqdaar ijik-pe, solun taradөlgazөn cөp corutpas cyylder-pile aratkor surgakcөlarө eres şudurgu temisseldin azөlөn corudarө-pile kadө, өndөq cetpes cyylderni „Şөn" solunga yrgylcy ileredip turar xerek.

2. Kөdeede nam, areve yyrlerinin canөnda yndyryp turar xana solunnarөnөn azөlөn şөnarzөdөp, oon xөөr pajdalөn sajzөradөr corukka tuzalazөr, anaa kirzir coruk aratkor surgakcөlarөnөn pir kol cugula azөlө polur uzurluq. Ol xana solunnarөnөn ergelekcileringe udurituiga paaştalganө perві-şaan, onu yndyrerinin arga majөөn ajttөp peer uzurluq.

3. Tus sumuda turar podunun aratkorlarөnөn idepkejin sergedip, „Şөn", „Areve şөnө", „Xostuq arat" solunnarga podunun sumuzunun ceder, cetpes azөldarөn şaq yrgylcy ileredip piziir tugajөnda aratkorlarga todargaj pildingir udurttulganө perip, xerek kөrөnga azөl corudarө cugula. Paza nam yyrlerinin canөnda turguskan kezeekki cөrөdөөşkөnnөn pölgymneringe tuzalazөp, olarnөn iştinde ceder, cetpes azөldarnө xyn pyry ileredip, kicceel yzer polgaş oon-taa öske cetpes coruktarnө cidireringe pottuq tuzalazөr xerek.

Uluq-xemnin nam kozkomunun canөnda aratkor organizakcөzө **Norvu.**

Cut-taa polur-la tep piize coguur

Pii-xem kozuununun tөөiskeeri polur Tarlaq, Cangөs-aaş, Өөk өncaaldөr, po cөldөn 12 ajnөn 4-ten egeleeş 6-ga cedir iji-le xonuk iştinde ergi xar-pile kadө, caqgan xarnөn xemcee 25 santimetir poop turar.

Po cyny kөrgyzyp turarө teer polza, paza-la ertken kөşkө өşkaş cut ajөөlөnөn tөnөzөn kөrgyzyp turarө ol tur. Өndөq cyөe töleede, po cөlөn arat connu mal cemizin, oon turuş suurun ertken cөldan eleen sajzөradөp algan polza-taa, anaa celengeş, azөrbas-men" tep corgaarlanөp olurbajөn, xarөn xamөk sagөzөn ulam-na iji cangөs malөn kamgalaarөn-ce uqlandөrza coguur.

Tөrttөk-ool.

680 puut turgaş 1200 puut appargan

Pii-xem kozuununun Sesserliq sumuzu Xyt-xemde 10 tugaar arөannөn xamaattөzө aşşak O. Tamdөn cutka udur po cөlөn peletkelim şөөrak tep cugaalap olur. Cizeeleerge, 1935 cөlda 680 puut sigen peletkep algan turgan polza, po cөlөn 1200 puuttu peletkep algan-men, tep olur.

Am myn cerde xar ulgadөp turar cyve töleede, po cөlөn peletkelibis cygeer teeş araj corgaarlanmajөn, tarөj şimcenip, mal magannөn odar-pelciirin taarөştөrza coguur.

Rev. şeriqde M. Najdan.

Arattarnөn cagaan solunun cөp cedirer xerek

Pii-xem kozuununun Өөk sumuzunun Ojun-şibide 4 arөannөn arattarөnөn cagaan solunnarө cer-le ortta kelbestep turar tugajөnda arattar koncuq xomudap cugaalazөp turarlar.

Ol arattarnөn cugaalazөp turarөndan köerge, ol cerde solun taradөlgazө koncuq koşkak corup turar.

Moon tugajөnda todargaj cizek polza, myn sumunun 3 tugaar arөannөn xereezen Tolumapile Tengyr-ool olar „Areve şөnө" solun cagөgөlaan turda „Şөn" solunnar keep turar. Oon angөda camdөkta 5-6 xire tugaar cөqlөp-cөqlөp, ozaldap-ozaldap cangөs uqda keiir ijik-pe camdөkta 45 tugaar solun kelgen polza, 46 tugaarө şuut kelbejin, xarөn 47 tugaarө kelir xire cetpes cyylder kajө köbej.

Po mөndөq coruk kajda pudulup turarөr teerge, sumu cerinde pudulup turar. Kancangaş tize, kozuun poştazөndan corutkan solun, sumaa keltrge, sumu cagөrgazө onu ekki aajlap, paaştap eeleringe cedirer tugajөnda tuskaj kizi turguspaanөnөn xaraazө-pile coruş-parөştan corudarga өnda-mөnda pudulup kaar corukiar par.

Oon-pile kadө kozuun poştazө paza sula azөldap turar, cyl teerge, kөm kizi kandөq solun cagaan, ceze kizi solun cagaan tugajөnda san tanzөzөn sumu ceringe ortta perbes, ol talazөpile koşkak azөldap turar.

Camdөk kiziler öske ulustun cagaan solunun uruq-tarөөnga yreqdedip kaaptar xire cetpes cyylder par. Cizeeleerge, 3 tugaar arөannөn Camөjan polza, 2 tugaar arөannөn Kerttiktin cagөdөp algan solunun uruunga yreqdedip kaapkan. Ol polza, koncuq cetpes coruk tur.

Cer-le şak mөndөq solun parlalga taradөlgazөn kudu köryp, oon azөlөn xuunun azөlөnga tömejleer, kajө-xamaan cok aazөlaar coruktar polza, koncuq cetpes polgaş top-toraan edip cazap alөr coruk myn tur ebes-pe.

Moon sorgaar cetpes coruktarnө edip cazap ap, solun parlalga taradөlgazөn sajzөradөp, cer-le po azөldө yrgylcynyn azөlө köөlөp corudarө cugula.

Arapcөn.

Ijini uzurdu

Tandө kozuununun Elegestin Cal-keziqde curttap turar iji sovet xamaattөzө xereezenner, po cөldөn 11 ajnөn 12-de 2 uluq pöryny xorannap elyrdy. Ol iji pörynyn örttee şannalө-pile kattaj 80 akşa poldu.

Po өşkaş pöry-pile temisseldi koşkatpaalө.

Camzө.

Arattarnө өncap saadadөp turarga kajөn poor

Cөөn-xemcik kozuununun Xөndergej sumuzunda tergi sadөө köөlөp turar Koccal-ooldun kadajө Porbaanaj polza, myn sadөqga cyve sadөp alөr teeş kelgen arat connu saadadөp turar cyylder par.

Kancangaş saadadөp turarөl tize, kelgen kizige өjaap-la cyvezin köldөrgaş corudar, cizee: taraa soktadөr, өjaş cardөrar ijikpe pir-le cyve köldөrgaş am sadөөn köldөrar. Myn sadөqcө Koccal-ool paza-la kadajөrөn aajөndan ertpes.

Moon xaraazө-pile arattarnөn cugaalazөp turarө polza, „Koccal-ool suqdan kancap picce cyve sadөp alөr coor, oon kadajө kizini anaa yndyrer ebes, pir-le cyvezin köldөrtkeş, kizini saadatkaş am sөlөr cyve polgaj-aan" tizip өrbazөrap cugaalazөp turar.

Po coruk polza, arat connu koop sadөөnөn cygyn ce cookşuladөrdan xarөn өradөp turarөnga cederi magat cok tur ebespe. Mөndөqnөn töleezinde, Porbaanaj sler, po corunarnө kaqzөnarza coguur tur ebes-pe.

Adөn-pilbes.

Sajөn-ooldu xemceq alza coguur

„Tandө kozuununun Mezegej sumuzu 6 tugaar arөannөn xamaattөzө Sajөn-ool teerzi, po 1936 cөlda uruun Naksөl-ool soruldaalazөp ap alөrga, Sajөn-ool uruunun soondan xap cede pergeş, „cyge mөnda kelgen sen, yn, uşkaş tidir-men" tep alөadap turgaş, uşkarөp algaş canөp par cөda, ol-po şenektep şaşkөlap, aalөnga cedire pergeş paza ettep turgan. Oon ol uruq tedir Naksөl-ooldun aalөnga turgunnap cede peerge, paza-la soondan xap cede pergeş „men uruumnu kizige xalaska perbes-men, oon ornunga sөegym tutturarmen" tep eldeөllep turgaş, uruun uşkarөp algaş pargaş, paazөn sirbektep ettep turgan.

Po Sajөn-ooldun mөndөq tyrzok coruun kozuun şyygyzynden tөnzөq xemceq alza coguur.

Seleme.

Ol tassөktөn targazө kөm cyve irgi?

Parөөn-xemcik kozuununun Saqlө sumuzunda ARN-nөn 4 tugaar yyrynyn canөnda xereezenner tassөөnөn azөlө tep cyve 1936 cөldөn turguzunda pezin suraa tөnnaalbadө. Xarөn sөölgy yjede tөnnaarga xereezenner tassөөnөn targazөn kөm-taa pilbes, adө suraa-taa cok poop turar.

Camdөk kadajlar „xereezenner tassөө tep cyve turar poorgaj, am oon köөlgan azөlө-taa kөzylbes, oon targazө-taa kizi kөzylbes" tep cugaalazөp turar.

Moon ap köerge, өnda nam yyrynden xereezenner azөlөn köngys uttup algan tur. Po tugajөnda nam kozkomundan polgaş kozuunda xereezenner tassөөndan, ol tassөktө polgaş өnda nam yyryn tolgaza coguur.

Karandaş.

Maşina-pile оваarөmcө cok corup polbas

Po cөldөn 12 ajnөn 8-tin tynezinde, arattөn revolustuq şeriqleri 14 şanaktөq aat-pile Cederden sigen sөerttyp algaş, Taş-оваа tep cernin өndөndan peer ynyp olurda, Kөzөl-xoorajda kino-teatөrnөn ergelekcizi Sendi Teeste aalөn-ce maşinalөq par cөtkaş, uzurazө pergen tur. Oon myn maşina xalөp olurda, ol cym xarөq kadөr orukka aar şanaktөq xөj aattar kajnaar-taa cajlaar arga cok polgaş, toktaap turda, maşina xalөp kelbi-şaan xөme tabarөөrda, murnunda coraan 2 kozuqluq aattarnөn pireezin ol-la ceringe elyrby-şaan, xomut, tuga, argamcө, cygen teeş cer-le eleen cyve yreqdeeş, 350 azөq akşa xölynyn kogaral yndyrdy. Uk aat koncuq ekki aat cyve. Myn Sendinin maşinazө paza yrelgen.

Sendi polza, kyrynenin et xerengizinge kam cok, оваarөmcө cok, uzur tyrym cok arga-taş kajө sen tep karak-kulak cok xaldөp olurgaş, mөndөq uluq kogaral yndyrdy. Sigen kөrөnga coraan kizi pir talazөn-ce caştaj pergeni cajaan polgan, pir ebes maşina tabaraan aat talazөn-ce caştaan polza, paza kattaj at poluru magat cok.

Colaaccө kizi polza, karangө tyne xamaan cok, cөrөk xyndystaa polza, өndөq teppize uktuzup kelir cerlerge kelgeş, medeezin perip, oozum coruur uzurluq polgaj. Po өşkaş kandөq-taa medee cok, karak-kulak cok karannadөr şabar coruk okta polbas. Moon songaar colaaccө pyryzy Sendi өşkaş mөndөq sөbaa cok coruk köөbazөn cugulaaar uzurluq.

Sendi po coruunnn puruuzun coguur cerlernin murnunga xyleer appaar.

Maşina.

Pistiq xarөөbөs

CXK Ak-turuqda „Köryngyr"— Peqzi Mengyş, Şan-ool olar, 1935 cөlda pir xoj oorlap ceen. 1936 cөlda pir iirt oorlap ceen tep pizeen tur sler. Cogum kajaa, kaaştөn xynynde, kөm kizilernin xojlarөn oorlap alganө todargaj ebes tur. Tagөn todargajlap pizip kör.

PXK Pajan-kolda Ojdup-ool—sigenibis satpaalө tep cyylyn erengej poldu. Paza cөlgөm yspes-men tep turar Paldannөn tugajөn sumuda xana solununga pizi.

Pii-xemnin Pajan-kolda Ojdup-ool—tannөөl Senzinin azөlөnөn tugajөn ol cerde xana solununga pizi.

Xarөөssalgөlөq redaktor **Lyndyp.**

Carlal

1936 cөldөn 12 ajnөn 20-nin xynynde

erttenginin 10 şaktan xyndyskynyn 2 şakka cedir Tipograf өndөnda

cungulaar tooştu aştaar tur.

Anaa xoorajda pygy nam, areve yyrlerinin kezigynneri cangөs-taa kizi artpajөn xyyrek, maldөөr, kuskun-xaaj, paldө, lom, şirbiil polgaş oon-taa öske xerekselin cer-le kaqbajөn ozal cok cedip keep temniq aştalganө corudar tur.

Anaa xoorajnөn curttakcө arat conundan ekki tura-pile keep kirzip aştazөrөn kattaj köjgөrөp tur.

ARN TK polgaş
ARE TK.

Carlal

1936 cөldөn 12 ajnөn 21-nin xynynde kezeekkinin 6 şakta

„Şaqdөr-syryn" tep klupka Kөzөl-xoorajnөn nam yyrlerinin kattөşkan xuralө polur:

a) Uk xuralga, SSRE-nin 8 tugaar Onza Uluq xuralөnөn ertkeninin tugajө polgaş SSRE-nin caa yndezin xoojluzunun tugajөnda onza solun iletkel polur.

в) Ol xynnyn xuralөnga nam yyrlerinin kezigynnerinden cangөstaa kizi artpajөn pyryn cөqlөp keerin carlaar tur.

c) Ol) xuralga, xoorajda areve kezigynnerin kalbaa-pile oluruşturarөn nam yyrlerinin targalarөnga takpөr өnnadөp tur.

d) Ol xyn polur namnөn massalөq xuralөnga kirzikseer arattar par polza, ergyny-pile cөqlөp keep, uk iletkedi өnnaar tur.

ARN TK-nөn kultur massalөq kildizinin ceri.

Carlal

Moon-pile carlap өnnadөrө polza,

Kөzөl-pile SSRE kөzөgaarөnөn oruk tuduunun ergeleer ceri 1937 cөldөn 1 ajnөn 1-de uzutkanөp tyzer tur.

Mөncangaş pygy-le kyryne, kooperatif, xөj niittinin organizastarөnga polgaş amө-xuu kizilerge өnnadөrө polza,

negelde, telelge polgaş öske cyylderin 1936 cөldөn 12 ajnөn 31-ge cedir,

ol oruk tuduunun ergeleer ceringe kelgeş yze sanazөp cugaalazөp alөr tur. (Myn cernin turar ceri Kөzөldөn Şetinkin kudumcuzu № 59).

Pir ebes ol xuussaadan ertter polza,
kandөq-taa negelde, telelge xyleebes.

Uzutkal komizө.

Cidirioı: Po cөldөn 11 ajnөn 23 xynynde podumnun pazөnөmga № 1052 areve biledim cidirdim. Uk biletti menden öske kizi edilebes töleede kyş cok poldurajөn.

Pii-xem kozuunu Өөk sumuzu
Kөzөlda Sunduj.

Kөzөl-xoorai Tirazы — 2 800. Kyrynenin 1 tugaar tipografы.

ŞЫN

Nomer erttee 10 kop.

TARN TK polgaş Profes Tөp cөbyleliniń organы

Pygy telegejnin proletariarы polgaş tarlatkan arattarы, kattыzыnari

„Şын" solunga piziderinin erttee:
Xuuzunda pizidikcilerge:
1 cыlda . . 3 a.— | 6 ajdan kudu pizidiişkin
6 ajda . . 1 a.—50 k. | alban

Solun pizider cerler: Tөp xarыlzaa kontoru, bon kөdөө salыbrlarы polgaş poştaccыlarga pizider.
Alban polgaş yletpyr cerleringe
1 cыlda . . . . 6 akşa
6 ajda . . . . 4 akşa
Taştыkkы corudar cagыlgalarnы:
1 cыlda . . . 8 akşa
6 ajda . . . 5 akşa
„Şын" solun redaksыzыnыn adrezi: Kыzыl-xooraj Revolus şoiv. Şetinkin kudumcuzu pazыn . № 2

1936 cыl dekabr 19 xynynde № 100 (601)

TAR-nыn Prof. eвilelderinin azыlын caarttыr tugajынda ARN TK prezidiymynyn toktaalы

(1936 cыldын 12 ajnын 3-te padыlaan).

TAR-nын Profes eвilelderinin nын turguzuq azыlынын kol cyypygy azыlын caarttыp corudar tugajынda eş Xaвak-capтын iletkelin tынnaaş, ARN TK-nын prezidiymynden temdeqleeri polza:

TAR-nын profeвilelderinin corudup turar azыlынын talazынda po 1936 cыlda eleen cediişkinner cedip algan (kultur massalыq azыl, prof;kolalar, klup, kыzыl-pulunnar, ojun-şii, kөzөekki pөlgymner, oon-taa өske). Bndыq poiza-taa, Profes tөp cөbyleli podunun kyyssedip corudar kolkol azыldarын uttup kaap turar.

TAR-nын profeвilelderinin Tөp cөbyleli polgaş kudukku organizastarы, azыlcын, alban xaakcыttarnын orttuzunga kultur massalыq azыldы corudup turar polza-taa, ol coruk kyş-azыldы pedideringe, azыldын curumun tudarынga idiq peer kыldыr turguskanы cok, anaa-la xuraldar, surguuldar, şii corudup turar, cogum ol azыldarnы pydyrylgenin xyn pyryde kyyssedir sorulgazынnga taarыştыrып corudup turarы xoвar kөzylgen.

Ystynde ajыtkan cetpes coruktun cыldagaanы-pile eleen cetpes coruktar yngen: pir talazынda TAR-nын azы tyrymyn yrep, şalын xozudadыr, tыştanыr xynner parыmdalaaş (colaaccыlar, parlakcыlar, kyrkino, oon-taa өske) paza azыldын kolektiftiq kereezin parыmdalaвas, yreer cyylderni xөezilekcilernin murnundan yregil-j peer cyylder kajы kөвej kөzylgen. Iji talazынda kyşazыlынын curumun ыşkынar, azыlga ejynde ynmes, administras taalgazын xozudadыp kyyssedir, şөleezin erttirer, azыlынga xarыssalga cok, oon-taa өskenin cyylderin xөlezil-ngennerden yndyryp turar cyylder xөj kөzylgen.

Ystynde ajыtkan iji şын eвes cyyldernin yngen kol-la cыldagaanы poiza, Profestin Tөp cөbyleli polgaş oon kudukku organizastarы podunun azыlынын eedin-ce kirвeeninden, kudukku yyrlernin azыlын tirgizer tugajынda pottuq azыl corutpaanынdan, kыrы-pile azыldap turarынdan ынdыq coruktar poop turgan polgaş namnын camdыk kudukku organizastarы (Kaa-xem, Pii-xemnin, oon-taa өske) profestin azыlынын uluq uzur tuzalыq poorun am-taa pilвejin turarынdan poop turar tur.

TAR-nын profes organizastarынын turguzuq azыlынын kol cyyly poor—profestin demokrattыq coruun kudukku organizastarынdan turzuk, pezin Profestin Tөp cөbyleli xyn pyryde yrep turar cyyldy kөrgysken (Profestin Tөp cөbyleline songudup olurtkan kezigyn okta cok, oon-taa өske).

TAR-nын profes azыlын caarttыp sajzыradыr tugajынda ARN TK prezidiymynyn toktaadыrы polza:

1. Ystynde ajыtkan cyylderni parыmdalap kөөrge, Profestin Tөp cөbylelinin 1936 cыlda corudup kelgen azыlы sula tep temdeqleer. Profes eвilelderinin turguzuuşkunun adaanda ajыtkan cyylderni parыmdalap caarttыp turguzar polza coguur:

a) 1933 cыlda polgan ARN TK-nын 2 tugaar onza plenumunun ajttыşkынын jozugaar TAR-ga cangыs aaj profes organizazын turguzar. TAR-nын profezinin xuralын cыqgaş, cangыs aaj TAR-nын profes eвilelinin komitedin turguskaş, ol Tөp komitet pydyrylgelerde profes yyrlerin şuut udurttur kыldыr organizastap turguzar. Profestin organizastыq turguzuun po jынzыpile organizastaar polza, Profestin Tөp komitedi-pile kudukku pydyrylgelerde organizastarnын arazынda xarыlzaazы ulam-na cook polgaş azыlы segiir uzurluq.

в) 1937 cыldын 2 ajnын caazынda TAR-nын profes eвilelderinin Uluq xuralын cыып eritirerin polgaş uk xuraldы şudurgu erttireringe namnын organizastarы idepkejliq kirziri alban tep ajttыr.

c) Uluq xuraldы cыldыrarda aldын uurgajiarынda, kyrekonomnarda, kyrynenin pydyrylge cerlerinde prof. kezigynnerinin xuraldarынын murnundan şuut töleeler songup cыldыrar polza coguur.

2. Moon songaar Profes eвilelinin Tөp komitedinden tus tus profes organizastarынын azыlын pydyrylgelernin aajы-pile turguzup, olarnын onzagaj pajdalынga taarыştыrып tus-tus profeвilelderinin ileikelderin tынnap, tus-tuzunun pajdalынga taarыşkan todargaj ajыtkan pottuq udurttulga-pile xandыrar uzurluq.

3. Namnын xamыk organizastarынdan canынda turar xamaarzыr Profes eвilelinin organizastarынын azыlынga pottuq tuzalamcыnы kөrgyzyp, xyn pyry todargaj udurttulganы perip, olarnын azыlынga tuzalazыrы-pile şыrak nam kezigynnerinden tomujlap pcerin, paza moon songaar ol azыldы tirgizerin kozkomnarga polgaş xamaazыr nam organizastarынga TARN TK taqzыp tur.

4. Massalыq kaвak xuraldar, pydyrylgeliq xuraldarnы, cыrыdыыşkынnын pөlgymnerin polgaş kezeekki şkolalarnын azыldarын, kluptar, kыzыl-pulunnar işinge corudar azы darnы turguzarda ol janzынnын massalыq azыldarын plannыq, kyş-azыlын tынzыdarынnga idiq peer kыldыr, pydyrylgenin programын kyyssediringe tuzalыq, azыlcын, alban xaakcыttarnы nam, cazaktын toktaalын kyyssedirin teskindir organizastaarынnga tuzalыq kыldыr corudar uzurluq.

5. Profestin xamыk organizastarынdan kyş-azыldын tyrymyn, oon ol-po cyylderin cazaвыrlaan tugajынda, cazaktын toktaaldarын, kolektiftiq kereelerni azыlcын, alвan xaakcыttarnын polgaş pottarынын kezigynnerinin orttuzunga prof. organizastarы yrgylcy tajыlвыrlap tanыştыrып turar, ыlangыja oon kyysseldezin yrgylcy xынap, tudaqdaldыq polgaş kajы-taa talazынdan onu yreer cөrccyyr coruktarnы profestin şugumu-pile cok kыlыrын yrgylcy oraldazыp turar. Kys-azы tyrymynde ajыtkan cyylderin xөrek kыrынga kyyssedip kelgeninin iştinde cazaвыrlaar xire sanaldar par polza, Profes Tөp komitedinden cыып, coguur cerlernin murnunga ol ajttыrыqlarnы ekki xынap kөrgeş turguzarын cөpşeereer.

Profestin azыlын tынzыdar coruk polza, pygy nam organizastarынын podunun politiktiq massalыq azыlынын pireezi polur tur. Bndыqnын tөleezinde, namnын xamыk organizastarы, oon tus-tus kezigynnerі, profestin azыlынga kirzip, ol azыldы segider tugajынda pottuq kirzilgeliq polur uzurluq tep ARN TK kыjgыrып tur. Profestin azыlынga songutkan kezigyn uk azыlынga xarыssalgalыq, uk azыlынga sagыş coвaar, ol azыlынын tugajынda podunun nam organizastarынын murnunga xarыlaar, ol kezigynnyn azыlынын tugajын xamaarzыr nam yyrleri yrgylcy sonuurgap, pottuq udurttulganы xandыrar uzurluq.

ARN TK targazы Toka.
ARN TK-nын xөrөk ergelekcizi Taqва.

EŞ STALINGA IZIQ PAJЫR!

EŞ STALIN—

1879 cыldын 12 ajnын 21-de tөreen

Eş Stalin polza, pygy telegejnin revoluzunun uluq erttemniq paşkыlarы—Marks, Engels, Leninnin uluq xereenin ulamcыlakcыzы polur.

Eş Stalin polza, picciizinde koncuq perge tyrengi pajdaldыq coraan, 15 xarlыынdan tura-la revolustun şimceeşkininge kirzip kelgen.

Eş Stalin polza, Leninnin en teere өөrenikcizi polgaş revolustun xeree teeş kadы azыldap kelgen ezi tur.

Eş Stalin polza, Uluq Oktaвrnын sosialistыq revoluzunun peletkelin corudup turar yjede polgaş өөskyp tiilep turar yjede Lenin paşkынын en cook, en idepkejliq, en erestiq, en tajынcы ezi turgan.

Eş Stalin polza, SSRE-ge xamaattы tajынnын yjezinde kыzыl şeriqnin tajынcы kyzyn eвileldep, iştikki, taştыkkынын kontrrevoluzun tiilep pazarын xandыrgan.

Eş Stalin polza, paşkы Lenin mөcceen soonda SSRE-nin maadыrlыq Komunistыq (bolşevik) namынын paaştынcыzы polgan.

Eş Stalinnын paaştalgazы-pile SSRE-de sosializmnын tuduuşkunu tiilep, angы cok sosialistыq niittileldi turguzup algaş, pygy azыlcын arattarnын amыdыralын caagaj, өөryşkylyq, kulturluq poldurar tugajынda kizi-tөrelgettennin tөөgyzynde kөzylвeen uluq azыl corup turar.

Eş Stalin polza, piccii-taa amыr cokka, uluq-uluq pergelerge torulвajын, kadыq temir-teq maadыr kyzy-pile proletariat polgaş xөj tymen massanы pir tiilelgeden pir tiilelge-ce edertip paaştap kelgen polgaş paaştap corup olurar.

Eş Stalin polza, pygy telegejnin xamыk tipterinin tarlatkan arat tymeninin kancaar-taa aazok xanы ынak paaştынcыzы polgaş paşkыzы polur.

Eş Stalin polza, kizi tөrelgettennin tөөgyzynde caa yjeni azыdыp turar telegej kыrынda pir tugaar sosialistыq kyryne polur—SSRE-nin caa Konstituzun, erttemniq paazы-pile podap, tajынcы xolu-pile kыlgan polgaş oon pydyrykcyzy polur.

Eş Stalinnын adы polza, telegej kыrынga kajaa-taa uluq erttemniq paşkыlar—Marks, Engels, Lenin suqlarnын aldarlыq attarы-pile kadы carыlвas coruur polgaş pygy telegejnin tarlatkan arat tymeninin xostalыrынын tiilettirвes tugu polur.

Eş Stalin polza, pygy telegejnin revoluzunun ştaвы polur Komunistыq Internasionaldын paşkыzы.

Eş Stalin am-taa uzun nazы nazыlap, telegejnin tarlatkannarынын xostalыrынын xereen am-taa yr cыldarda paaştap, paşkыlazын!

Eş Stalinnын tөreen xynynde pistin Tыва Arat Respubliktын arat tymeni revolustuq pajыrывыs cedireel!

Kajgamcыktыq xanы ынak paşkывыs Uluq Stalin telgerezin!

Pelвejge tos xondubus

Kaa-xem kozuunnun Pelвej sumuzunga ARN-nын 10 tugaar Uluq xuralынын toktaalын tanыştыrarы-pile nam kozkomunun targazы eş Sarыq-kыs-pile po cыldын 12 ajnын 27-de pargaş, myn sumunun nam, areve kezigynnerinin arattar-pile kattыşkan massalыq xuralын kыlgan. Anaa 50 azыq kizi cыыlgan polgaş nam, areve kezigynneri parыk-la tөgere cыqlыp kelgen.

Xuraldын pir tugaar cyylyndele xuraldын prezidiymneringe 5 kizi songaan, oon taraazы-pile xuralga olurgannarnын sanalын jozugaar myn xuraldын xyndylyq prezidiymynge eşter Toka, Xemcik-ool, Cyrmit tazы, Pajыrnы pir ыыt-pile xol caskap songudu.

Oon taraazы-pile ARN-nын 10 tugaar Uluq xuralынын ertken tugajы polgaş oon tөөgylyq şiitpirlerin eş Sarыq-kыstan iletkep egeleerge, onu xuralga olurgannar koncuq kicceengejlii-pile tынnap olurdular. Iletkel tөngen soonda 10 kizi ajttыrыq salgan, on azыq kizi şygymcylep, sanal pergileen.

Ol xuralga cyve cugaalap turgan kizller polza, ARN-nын 10 tugaar Uluq xuralынын toktaaldarы polgaş oon tөөgylyq şiitpirlerin koncuq pajыrlap xyleep alвы-şaan, am moon sorgaar corudar azыldarga todargaj sanalын perip, ыlangыja poop turar kыşka udur mal cudaipas teeş azыldы yrgylcylep corudar, connun pizik pilвes pajdalын uzutkaar, orannын pydyrykcy kyşterin sajzыradыr tep cugaalap turdu.

Oon xural taraan soonda tustus arвannar-ce myn 10 tugaar Uluq xuraldын toktaalын tanыştыrarы-pile kadы, xar ezer talвыj, xyyrek kыlыp peer şыdamыkkaj kizilerni tomujlap yndyrgeş, ol cerge 9 xonukta yrgylcylep azы coruttuвus.

S. P. Lopsan.

Eş A. Xerel өөrenikcilerge tuzalap tur

Kыzыldын kattыşkan şkolazынын өөrenikcileringe, po cыldын 12 ajnын 14 te, Kultur jaamыzынda eş A. Xerel 1937 cыldын solunun cagыp alынar teeş 16 akşa 25 kөp. tuzalap pergenin xyleep algaş, koncuq iziq pajыr cedirdim.

Şkolada ARN yyrynyn targazы Sendaзы.

TAR-nын nam, cazaanын paaştынcыlarы eşter ~~Cyrmit tazы,~~ Toka polgaş TTK-nын oralakcы targazы ~~Torlaazыkov~~

Cөөn-xemcik kozkoobu, 1936 cыldын 4 tugaar kvartalынda tiin sadыp alыrынын planы 60 mun turgan polza, dekabr ajnын 1-de kyyssetkenibis 91.069 ijik-pe, 151,78% poldu.

Mal polgaş kultur azыlы-pile cergeleştir, өske sadыp alыыşkынnarnы erestiq organizastap corudarын xyleenip tur-pis.

~~Lama, Sunduj, Lopsan.~~

3/XII 36 c.

SOVET SOSIALISTЬQ RESPUBLIKTARNЬN EBILELININ SOVETTERININ 8 TUGAAR ONZA ULUQ XURALЬNЬN TOKTAALЬ.

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Ebilelinin Konstituzun (Yndezin xoojluzun) padьlaar tugajь

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Ebilelinin Sovetterinin 8 tugaar Onza Uluq xuralьnьn *toktaadьrь polza:*

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Ebilelinin Konstituzunun (Yndezin xoojluzunun) tөlebilelinin cogaalьn, Uluq xuraldьn Redaksь Komizьndan kьlьp kelgenin jozugaar padьlaar.

Moskva, Kremil
1936 c. dekabr 5-te.

Uluq xuraldьn prezidiymy.

SOVET SOSIALISTЬQ RESPUBLIKTARNЬN EBILELININ SOVETTERININ 8 TUGAAR ONZA ULUQ XURALЬNЬN TOKTAALЬ.

SSR Ebilelinin Teedi Cөbylelin-ce songuldalar tugajь

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Ebilelinin Sovetterinin 8 tugaar Onza Uluq xuralьnьn toktaadьrь polza:

SSRE-nin caa Konstituzun jozugaar songuldalar tugajьnda tyrymny cogaadьp padьlaaş, paza SSR Ebilelinin Teedi Cөbylelinin songuldalarьnьn xuussaazьn toktaadьrьn SSR Ebilelinin Tөp Kyyssekci Komitedinge taqzьr.

Moskva, Kremil
1936 c. dekabr 5-te.

ULUQ XURALDЬN PREZIDIYMY.

SOVET SOSIALISTЬQ RESPUBLIKTARNЬN EBILELININ SOVETTERININ 8 TUGAAR ONZA ULUQ XURALЬNЬN TOKTAALЬ.

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Ebilelinin caa Konstituzun (Yndezin xoojluzun) padьlaanьn jozulap pajьrlaarьnьn tugajь

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Ebilelinin Sovetterinin 8 tugaar Onza Uluq xuralьnьn toktaadьrь polza:

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Ebilelinin caa Konstituzun padьlaanьn jozulap pajьrlaarь-pile Konstitustu padьlaan xyny—dekabrnьn 5-ti—nygy ulustun pajьrlalь kьldьr carlaar.

Moskva, Kremil
1936 c. dekabr 5-te.

Uluq xuraldьn prezidiymy.

SSRE-de Ulustun Oran kamgalalьnьn Yletpyrynyn jaamьzь turgustungan

SSRE-nin Sovetterinin 8 tugaar Onza Uluq xuralьndan padьlaltьngan SSRE-nin caa Konstituzunda kirgenin parьmdalaaş, SSRE-nin Tөp Kyyssekci Komitedi 1936 cьldьn 12 ajnьn 8-te niitti ebileldin Ulustun Oran kamgalalьnьn Yletpyrynyn jaamьzьn turgustkan.

SSRE-nin Ulustun Oran kamgalalьnьn Yletpyrynyn jaamьzьnьn sajьdьnga eş M. L. Bakimovicnь tomujlaan polgaş oon iji oralakcьlarьnga eşter M. M. Kaganovic-pile R. A. Maklevic suqlarnь tomujlaan.

SSRE-nin Tөp Kyyssekci Komitedinin oon ьnaj toltaatkanь polza, Ulustun Oran Kamgalaar Yletpyrynyn jaamьzьnьn tyrymyn polgaş turguzuunun tөlebilelin aj xuussaa iştinde kьlgaş, SSRE-nin Ulus Komissarlar Cөbylelinge Ulustun Oran Kamgalaar Yletpyrynyn jaamьzь kiirip kelir tep toktaatkan.

SSRE-nin Ulustun Oran Kamgalalьnьn Yletpyrynyn jaamьzь polza, SSRE-nin aar yletpyrynyn өzyldezinge, en ьlangьja oran kamgalalьnьn yletpyrynyn өzyldezinge koncuq uzur-tuzalьq.

SSRE-nin Ulustun Oran Kamgalalьnьn Yletpyrynyn jaamьzь polza, pygy telegejnin tarlatkan arat tymeninin ada curttu polur—Sovet Ebilelinin oran kamgalanьr kyzynge koncuq uluq uzur-tuzalьq.

SSRE-nin Ulustun Oran Kamgalalьnьn Yletpyrynyn jaamьzь polza, SSRE-nin telegejge aldarlьq ep tajьn politiin kamgalaarьnga uluq uzur-tuzalьq.

Ispanda faşistьq yjmeen yrgylcyleві-şaan

Ispannьn najьssьlalь—Madrit-xoorajnьn canьnda caalazьp turar caanьn pajdalь

Franzь ulustun parla'gazьnьn medeelep turarьndan kөөrge, dekabr ajnьn 1-nin erttөnde Madrit-xoorajnьn parььn songu cygynde 20 kilometir cerde turar Voalimoris tep cerde cazak şeriqlerinin turup turgan cerince yjmeenciler koncuq şьngьь xaldaaşkьn kьlgan. Oon anaa 3 şak iştinde kancaar-taa aa-cok tuluşkan. Yger-poo-pile cepseqletingen. Respubliktьn şeriqleri yjmeencilerni tөdir cjladьpkan. Yjmeencilernin talazьndan cazak şeriqlerinin turar ceringe kattap xalcaarьn oraldaşkaş, cediişkin cok polganьnьn soonda cazak şeriqleri udur xaldaaşkьnьn corutkan.

Madrittьn parььn talazьnda paza tulcup turar.

Angli ulustun solun parlalgazьnьn medeelep turarьndan kөөrge, ertken cedi xonuk iştinde Madrit-xoorajdan 60.000 xereezenner polgaş piccii uruqlarnь kөzyryp yndyrgen. Myn kөzyrer coruk ьlangьja sөөlgy xynner iştinde oozum corup turar, cyge teerge. Madrittьn conu polza, ol kavьzьnda caa oozumnap turarьnьn uzurunda xoorajnь kaar xөnny coktalьp turar.

(SETA).

Oruk tuttunqan

Kьzьldan SSRE-nin kyryne kьzьgaarьnga cedir cьccaan-pile polgaş kooş-pile coruur kьldьr tutkan oruktu cazaktьn komizь po cьldьn oktabr ajnьn 30 nin xynynde paaştajgь texnik xьnaldazьn corutkan, nojabrnьn 20 de pyryn mөzyn yze xyleep alьr xьnaldazьn corutkan. Uk komis oruktu azьqlalga koncuq ekki laarьştьr tuttungan tep xyleep algan polgaş TAR cazaanьn toktaalь jozugaar uk oruktu po cьldьn nojabr ajnьn 1-den egeleeş „Sovtьbtrans" tep aksionerliq ebilelge oon ergeep azьqlaar kьldьr şilcidip pergen.

Ьncang-ş, tuduqcularga taaskan sorulga polza, toktaatkan xuussaazьndan kaaş xonuk xozudaan polza-taa, pyryn kyyssettingen.

Po oruktun mьncaar tuttunganь Tьva Arat Respublikka azьlagьj, kultur, politik talazь-pile kajь xire uzur tuzalьq polurun cugaalaar-taa cyy poor, ol-taa podu todargaj poldur.

SSRE-pile TAR ulustarьnьn arazьnda pьzьь-pile turgustungan najьraldь moon songaar moontaa arttьk xөqzyderde ulam uluq argalьq polgan. Po oruktu tutkanь polgaş Uus oruun tutkanьnьn xaraazь-pile po iji xatunma najьraldьq curttarnьn arazьnda politik, azьl-agьj polgaş kultur talazь-pile cookşulazьp xarьlzazьr coruu ulam-na tyrgen, ulam-na yreliq poop sajzьraar.

Oruk xyleep alьr tugajьnda azьldь po cьldьn oktabr ajnьn 3 ten egeleeş nojabrnьn 20-de tooskan cazak komizьnьn şincilep xьnaanь jozugaar uk oruk polza, coguur taalgaga taarьştьr tuttungan polgaş texnik talazьpile cugula xolbaqdaldьq cyylderin xandьrьp turar, cizeeleerge: oruk masterleri polgaş oruk septekcileringe oruk kьjььn turgaar tutkan pazьnnar polgaş kөbyryqler, xoolajlar par. Oon pile cergeleştir cazak komizь tus tuduuşkunnun cetpesterin paza oruktu xyleep alьr xynynge cedir kьldьnmaan cyylderin temdeqleen.

Ьndьq polza-taa, oruk pir-tee tuttungan tөleede, ol tugajьnda sagьş cobaar-taa cyve cok teer polza, ol kancap-taa polbas ijik. Kandьq-taa oruktu, ьlangьja taptap cazap kьlgan oruktu tus cernin materiaaldarь-pile septep taptap kьlьp turarь, yrgylcy xьnap, azaap xajgaarap turarь negetinip turar uzurluq. Todargajlaarga, tuttungan oruk onu emge seskeliq azьqlaarьn, onu curumnuq edileerin polgaş kьzьn-taa, cajьn-taa oon coguur septelgezin corudup turarьn negep turar (xar camьn aştap turar, caskь suq yreerin den kamgalaar, ongulcingildengen cerlerin teskilep tuqlap turar polgaş oon-taa өske). Oon angьda, oruktu azьqlaar şьnarьn pedider tөleede, cьl-cьlda-la onu segidip turar uzurluq.

Ьndьqnьn tөleezinde, caa oruktarnь tudarьn-taa polgaş am tuttungan oruktarnь azьqlaarьn-taa ergelediri-pile TAR-ga oruk xereen ergeleer alban cerin turguzar tugajьnda, po cьldьn nojabr ajnьn 2-de cazak cerinin yndyrgen toktaalьnga pajьr cediier uzurluq.

Manaa uk tuduuşkunnu corudarda tabarzьp turgan pergelerni paza temdeqleeri cugula. Ol pergelernin kolduq ynyp turgan cьldagaannarь polza, kaadьr polgaş şaq agaarnьn paza oon-taa өskelernin talalarь-pile Tьva Arat Respubliktьn onza pajdalьnьn xaraazьndan, uk oruktu polza, en-ne paaştaj tudup turarьnьn xaraazьndan, texnik talazь-pile xandьrarda polgaş өske-taa xandьrьlga talazь-pile xandьrarda tuduq organizazьnьn tөp cerden ьrak turarьnьn xaraazьndan ьndьq pergeler ynyp turgan, oon ьnaj, cьl pyry kyzyn, cazьn sajannь azьldьr xarьlzazьr xarьlzaa paza ystyp turgan.

Ьncaarga, ol pygy pergeler ynyp turgan-taa polza, Sovet Ebilelinin talazьndan xa-tunmanьn tuzalamcьzьn kөrgyzyp turarь polgaş TAR cazaa polgaş TAR-da SSRE-nin Pyryn ergeliq tөlee cerinden oruk tuduunga cugula podal sagьzьn salьp turganьnьn xaraazь-pile oruk polza, tuttungan, xyleep aldьngan polgaş azьqlalda egelep kiirttingen.

Ьncangaş TAR-da pir tugaar kulturluq oruk tuttungan.

Ol oruk mьncaar tuttunganьnьn soonda, TAR-da oruk tuduuşkunu kancaar-taa aa-cok uluq pazьmnьq xөqzyp, am ьrak ebes kelir yje iştinde Tьva Arat Respubliktьn oruk tuduuşkununun cetkileri ulam tutcup kalbarьp, oon xaraazь-pile ulustun azьl-agьjь, kultur turguzuuşkunu, TAR-nьn tuskaj togunnaanьn pьzьqlaarьnьn xeree ulam purungaar tepşip xөqzeen turzun tep kyzeer tur-men.

Tuduqnun targazь
inzener **Kurbatof.**

Tipograf kolektivinde RTO kezigynneri, RTO-ga akşa polgaş cyve-pile tuzalap turlar

Kyrtipograf canьnda RTO yyrynyn 1936 cьldьn 12 ajnьn 12-nin xynynde Kanton komununun 9 cьl polgan ojun tabarьştьr cьlgan xuraldan Ispannьn arattarьnga polgaş өske-taa cerlerde revolustun xeree teeş, amь-tьnьn xajьralabajьn maadьrlьq temissezip turar eş-өөrlerge tuzalaar tugajьnda akşa polgaş eske tuzalaan cyylderin manaa todargajlaarga polza:

1) **Nasional tьva cajgь tonnar tuzalaan eşter:**

Kyrtipograf direktoru eş **Munzuk** pir torgu ton tuzalaan, „Xostuq arat" solunnun redaktoru eş **Koncaj** pir cьccьь ton, „Şьn" solunnun redaktoru eş **Lyndyp** pir torgu ton, eş **O. Sunduj** pir torgu ton, eş **Pazьr-ool** pir piccii uruq tonu, xereezen eş **Cьssьnmaa** pir piccii uruq tonu, xereezen eş **Pyyzel** pir piccii uruq tonu—mьndeq 4 uluq kizinin cajgь tonnarь, 3 piccii uruqlar tonnarь, kaltьşkaş 7 nasional tьva tonnar tuzalap perdiler.

2) **Akşa tuzalan eşterni todargajlaarga polza:**

Kyrtipograftьn tөknik direktoru eş **Peysaxovic** 42 akşa 60 kөp. eş **Makarof** 20 akşa, eş **Lukanin** 10 akşa, eş **Xөbenmej** 10 akşa, eş **Legkof** 10 akşa, „Areve şьnь" solunnun redaktoru eş **Kalzan** 5 akşa, 3 kөp, eş **Sьrat U.** 5 akşa, eş **Sebeen** 5 akşa, eş **Samba** 5 akşa, eş **Idam** 5 akşa, eş **Pilcciir-ool** 5 akşa, eş **Cissu-li** 5 akşa, eş **Sorokin** 5 akşa, eş **Pocco-ool** 5 akşa, eş **Sambalyndyp** 3 akşa, eş **Kyrbaa** 3 akşa, eş **Cьmba** 3 akşa, eş **Aqbaan** 3 akşa, eş **Braznikof** 3 akşa, eş **Arakcaa** 3 akşa, eş **Mitrjaşkin** 3 akşa, eş **Kurbatof** 3 akşa, eş **Makarova** 3 akşa, eş **Gurkova** 3 akşa, eş **Mogelef** 3 akşa.

Oon angьda 2-1 akşa tuzalaannar 24 kizi, paza 50-60 kөpejek tuzalaannar 2 kizi. Pygy eşternin tuzalaan akşazь suptu **199 akşa 15 kөpejek polgan.**

Cer-cerde RTO yyrleri pistin yyrden yleger algaş, RTO-nun akşa xөrengizin kьlьnnadьp RTO-nun azьlьn sajzьradььlь tep kьjgьrьp tur-men.

Kyrtipografta RTO yyrynyn
targazь **M. Samba.**

Kajgamcьktьq solun kino kөrdybys

1936 cьldьn 12 ajnьn 4-ten 6-ga cedir, Tandь kozuununun tөby—Paj-xaak-xoorajga Kьzьl-xoorajdan cugaalaar kinonu eş Pajьr-ool ekkep kөrgysty. Ekkep kөrgysken kinolarь polza:

1) Tьva Arat Respubliktьn 15 cьl polgan ojunun tugajьnda kajgamcьktьq solun kino poldu, ьlangьja ol kinoga pistin xyndylyq paaştьncьlarьbьs eşter Xemcik-ool, Cyrmit-tazь, Toka suqlar kөstyp kelirge, pygy kөrykcyler koncuq pajьrlap adьş caskap turdular.

2) Sovet Ebilelinin curttunga xamaattь tajьn poop turda, koncuq maadьr soruktuq komandir Capajeftin tugajьnda, pygy telegejge aldarzaan kajgamcьktьq solun „Capajef" tep kino poldu.

Myn kino poop turda cook kavьnьn tьva polgaş sovet xamaattь arat con koncuq xөjy-pile cьqlьp keep kөryp turdular.

Po mьndьq koncuq kajgamcьktьq solun, tөegee kөzyween cyyldy, kaaş mun cьlda tarladьp coraan arattarnьn kөryp turar coruu nasional revoluzu-pile tьvьlgan, pistin xajьraldьq nam, cazaavьstьn accь xavьjaazь tur.

Tandь kozuununda
Ş. Lopsan.

Cьlgьzьn kadьp kadara pergen

Pil-xem kozuununun Pajan-kol sumuzunun arat connarь, sumu cagьrgazьnьn ajtlььşkьn paaştalgazьn jozugaar, 1936 cьldьn 11 ajnьn 14-ten egeleeş, myn ajnьn 30-ge cedir uuruk-suuruktap kadьp turgaş, 235 cьlgьnь pir cerde, tuskaj kizide maldadьp kadarttь perdi.

Cь'gьzьn katpaan ulustar amtaa ekkep kadar poor tep idegeer tur.

Ojdup-ool.

Mizit-torzunun ьtkan tьvьzьn men tьptьm

1936 cьldьn nojabr ajnьn 3-te yngen № 87(588) „Şьn" solunnun 4 tugaar aralьnьn 1-2 tugaar oduruunun en adaanda „Kaaş mal sadьp alganьn tьvar" tep Kьzьl-mazalьk-a eş Mizit-torzunun ьtkan san tьvьzьn meen tьpkanьm polza:

№	Maldьn adь	Sanь	Өrttee ak.	Өrttee k.	Tyny ak.	Tyny k.
1.	Şarь	17	2	25	29	25
2.	Puga	17	1	52	25	84
3.	Inek	11	—	75	8	25
4.	Xunan	16	—	625	10	—
6.	Moldurga	43	—	62	26	66
	Şuptu:	100	—	—	100	00

Tajьlьr: Xunannьn өrttee polza, 62 kөpjek polgaş carttьk polur tur.

Ylegerliq stanzьda OJDUP.

Tozu xereezennerniŋ şaandakkь polgaş am yjede topcu pajdalь

Tozunuŋ arat conu, 1921 cьldьn murnunda feodal-teokrat idegetterniŋ xoluŋga kaaş cyyl kadьq perge azьq cobalannь edilep coruur şaanda, pistiŋ xereezen con er ulustan-taa tora xiliŋcek cobalangь tabarzьp coraan. Cyl teerge, algь-keeş ьşkaş sattьrьp, ulus tore xereenge kirzir erge mьrьnaj cok coraan, oon pir cyyl todargaj parьmdaazьn ap keerge, ьncaarda pistiŋ xereezenner azьt-cazьt cerge mьncap ьrlazьp turgannar:

„Er-le polup tereen polza,
Ergi curttun kaqbas-la ijik.
Ool la polup tereen polza,
Oran curttun kaqbas-la ijik."

—tep ьrlap coraannar. Po cizek cyny ajttьp tur teer polza, ol yjede xereezenner azьq perge cobalanga tutturgaş, anaa cugaalaar erge cok polgaş uran-cogaalpile koncuq xomudap, paza oon uştunup alьrьnьn argazьn podap turganь ol tur.

Ol yjede xereezen kiziде annaar-tiinneer erge cok turgan. Po tugajьnda feodal-teokrat idegetternin puruu xuurmak surttaalь polza, „xeree-cok kizi, xiliŋcek kьlьp, an-men tьnьnga xaldaar polza, oon xa-tunmazьnga nygyl paccьt polur"—tep şazьn jozulaldьn pydyylyk coruu-pile xereezen conuu pir-taa pydyrykcy azьl-ce cookşulatpajьn, xarьn cyq-le eq eeleer kadarccь polduruр coraan polgaj. Po tugajьnda pistiŋ xereezennerniŋ paza-la azьt-cazьt cerge ьrlazьp coraanь polza:

„Er-le polup tereen polza,
Eder pooluq polgaj erttik.
Ezim cerden arga cerden,
Elik adьp ceej erttik.
Aşşak polup tereen polza,
Adar pooluq polgaj erttik.
Arga cerden ezim cerden,
An-na adьp ceej erttik"

—tep ьrlazьp coraan. Po cyny ajttьp turarьl teerge, xereezen ulus teegyzynden peer, ulustuŋ azьl-agьjьnga kiriksep, feodal-teokrat idegetterniŋ yzel podalgazьnga taarьşpajьn, anaa cugaapile şuut udurlanьp şadabas polza-taa, cogaal-pile pydyy udurlnьp coraanь todargaj kestyr tur.

Am tus curtka 1921 cьldan egelep, nasional revoluzu eeskyp yngenden songaar, Tozunun xereezenneri am kandьq appargan-pis? Şuut seqleerge, şanda ol tarlaqdalga coraanьbьstan us-cok eskerlip, cьrьk xereldiq, azьk ajgadan, agaarlьq pedik taqda keeyp xonup alganь ьşkaş, xereebis azьk, al podubus omaksergek, ulus-tere, azьl-agьj xereenge er ulus-pile tenge kirzip, yzyk-pizik piliktiq, nasional revolustuq nam, cazaabьstьn cep şьn udurttulgazь-pile kizi-terelgeitenniŋ teegyzynge kazan-taa kezyibeen cьrgaldьq caagaj, kulturluq amьdьra.da curttap turar tur-pis.

Ol 1921 cьlda polgan nasional revoluzunuŋ accь-xabьjaazь-pile pistiŋ Tozunun xereezenneri arttьnda annap-tiinnep turar appargan. Cizeeleerge, Uluq taq sumuzunun xereezennerinden 1935 cьldьn kyzynynde 2-3 xire xereezen tiinnep aattargan polza, 1936 cьldьn kyzynynde 6-7 xire xereezenner tiinnep corup turar. Po cyny ajttьp tur teer polza, xereezenner TAR-nьn xamaarьşpas pot ergezin kamgalaarьnga poo cemzektiŋ texniinge eerenip podun şeriqzidip peletkenip turarь ol tur.

Am pistiŋ xereezennerniŋ kol sorulgazь polza, cookta caa poop ertken ARN nьn 10 tugaar Uluq xuralьnьn toktaal şiitpirleri-pile ekki eerenip tanьzьp, oon iştinde ajьtkan cyyldermi xerek kьrьnga pottandьrьp kyyssedirlis cuguta polur. Blangьja mal azьlьn estyryp xeezyderinge idepkejliq kirzip. 1937 cьlda pizik pilbes pajdaldь kolduunda uzutkaar tep ajttььşkьnnь cedip alьlьnar tep Tozunun pygy xereezennerin kьjgьrьp tur-men.

Tozu kozuunu Uluq taq sumuzu xereezen T. Najdanmaj.

Kluptuŋ azьlь een pajdalda

Kьzьlda „Şaqdьr-syryŋ" attьq, xoorajnьn en uluq kubu par. Ol kluptuŋ azьlcьn polgaş alban xaarlarь on azьq. Olarnь cyq-le klup azьlьn corutsun teeş, coguur cerinden paza pir alban ceri ьşkaş kьldьr turguzup kaan polur cer cube tur.

Po kluptuŋ kultur massalьq azьlь turgustunup keerden peerle ьndьq koncuq ekki eees corup kelgen. Po tugajьnda areve TK-dan 11 aj yjezinde brigat yngeş, kluptuŋ kultur massalьq azьlьn ceipes tep temdeqleeş, klup azьlcьnnarьnьn cookku yjeiştinde corudar azьldarьnga todargaj sanaldarьn pergileen poldur.

Ol brigattar coraandan songaar klup cebylell podunun xoorajda idepkejliqlerin cььp algaş, ojun-şii, ьr-şoor, sport, cogaal pelgymneri turguskaş, olarnь paastaar tus-tus kizller tomujlap alganь paza pir cedilşkin-ne tur. Bndьq polza-taa, kluptun işükki ybyr-savьr pajdalьn am-taa curumcudup ap şьdabaan.

Cyl teerge, kezee poorga-la 5-6 şaktan songaar xoorajda ebilel cok iji cangьs tenek-munak xamaattь-taa, tьba-taa anьjak ooldar, kьstar cedip kelgeş, ьndamьnda xyreşken, ьnda-mьnda carьşkan, syryşken, ekki-paak seqleşken turar polgaş tanzьlaar erreelge ton xebin uzulbajьn, ebilel cok ьnda-mьnda kizi pazьpkaa-teq, „aqbaangaj" ьşkaş arzalanajnьp xalьp tyzyp turar. Bndьq kizilerniŋ pireezi—Sovtьbtranstьn garazьnda Tembirel polur. Ol ьşkaş „sport, ojun-şii pelgymy kьlьp turar ulus-pis" tep turar kezek xamaattь ooldar par. Oon angьda kluptun iştinge taakpь tьrtpas tep curum turda-la, ьlangьja porbak temirler cuup ojnaar cerde pir-le tuman-teq kьldьr taakpьlap algan turar cyyl yrgylcy kestyp turar.

Paza kluptun ystykky kadьnda, xamьk xьldьq xeqzym, yrer xeqzym teen ьşkaş, koncuq erttektiq polgaş piske tьbьlbas cyylderni ьnda kajda ojnap turar polza-taa, kolduunda cadagaj pazьnda eenzirej pergen cьdar, xьldьq xeqzymnyŋ xьldarь cok, yrer xeqzymnyŋ asкь cok, ьnda-mьnda ьjьlgьlaj pergen cemdik cybeler „ьqlap" cьdar. Onu xolduq la kizi kilip pargaş ojnaptaa turar cube tur, onu podaarga, camdьk suq meeliq tenek kizller oorlap ap-taa turarь magat cok coor-ijin on. Blangьja 12 ajnьn 15-ke cedir-le ol-la xeqzymner arazьnda, şьnap-la pistiŋ cerde cok skripke tep, sovet ulustuŋ pьzaancьzь cьdar, onu taanda-la kamgalap alьr aptara xaarzak kancap ьbьlbas cybe tep! Onu podaarga, klup azьlcьnnarь taanda cegenciq turlaram.

Blangьja klup direktoru Mombuuzaj polza, kezee klupka cyqle porbak temir cuup ojnaarьnьn aajь-pile turar poordan paşka, şьnьnda klubunun azьlьn xaragalzap kerbes, tus-tus adakkь azьlcьnnarьn sь tolgabas, cygeerle „alban kizizi" appargan pazьp turar. Paza ol cerde porbak temir ojnadьp turar Erttine tep kizi, kluptun cebylel kezigyny kizi xirezinde, ol kluptun azьlьnga cangьs-taa sagьzьn salbas, xa ja keep porbak temir ojnadьr, ooda oozun ej-şaanda ojnatpas, xej kuruq cerde ulus manadьp algan turar cyyly paza par, ooda onu ekki organizastьq corudar polza, kluptun xerengizi kebydeer uzurluq-la polgaj.

Klup azьlcьnnarьnьn sulazьpile mьndaa cookta caa xereezenner xuralьn cьrьtkьzь cok, sook karangь pazьnga ertürgen cyyl paza par polgaj.

Moon ap keerge, kluptun kultur massalьq azьlь polgaş iştikki curumu xooraj conunun negeldezinge cer-le cetpejin turar tur. Ol kluptun pygy cetpes pajdalьn 1937 cьldьn egezinde kolduun uzutkap algan turar sorulga-pile Profes tep cebylelinden klup direktoru eş Mombuuzajge şьngьь taalgadan perip, ol kluptun azьlьn tarьj xьnap kerze-aar tep kulak salьp olur-men.

Kyzekci.

Kьzьl-xoorajnьŋ xereezennerininiŋ ylegerin kedee arat xereezenner azьoqlaar

Kьzьl-xoorajda curttap turar xereezenner polza, erttem kultur, azьl-agьj talazь-pile pilişkini kedeeniŋ arat xereezen conundan kaaş tapkьr uluq polur tur. Oon todargaj parьmdaalarьn ap keerge, xooraj xereezennerininiŋ xej kezil alban azьlda polgaş cyzyn-peazьn surguul cerlerinde eerenip turar. Cizeeleerge: azьl, alban organizastarьnda maşinakcь, sanakcь, carьga, paza emnelge cerinde sestralar, poşta cerinde telefoncular, stolovajnьn azьlcьn xereezenneri, sanakcь surguulunda xereezenner, şokkar şkolada xereezenner teen ьşkaş oon-taa eske kizi pyry onaalgalьq, azьldьq polur.

Moon xaraazь-pile Kьzьldьn xereezenneri: Kulturluq-taa, polit. pilişkinniq-taa, arьq-şeber-taa, ketken xebi-taa siliq, et-sebi-taa elbek, olurar oran-suuru-taa pazьn palgat polur.

Am mьndьq polganda Kьzьlxooraj xereezennerininiŋ kol sorulgazь cyy cybel teer polza, xej niittininiŋ azьl xyleelgezininiŋ talazьpile onaaşkan azьlьn ekki şьnarlьq kyyssedir, oon arga texniinge eerenip alьr, xej niittinin ekki turanьn azьldarьrga kirzip, anaa ylegerliq azьldaar polgaş ьlangьja podunun polit. pilişkinin eryledir sorulga-pile kezeekki cьrьdььşkьn kicceelderinge kirip eereniri polur. Amь xuu talazьpile alьrga azьl albannьn xereezenneri polza, azьlьnьn soonda, surguul xereezenner polza surguulunun soonda olurar pazьnьnga kelgeş, olurar turar oran suurun arьqlap aştap şeberleer, aaş-cemin arьq-şeber kьlьp ciir, ketken xebin yrgylcy cup, cunar pazьnga yrgylcy kirip turar uzurluq.

Ystynde ajьtkan sorulganь Kьzьldьn xereezenneri kalbaa-pile kyyssedip turar pis-pe? Cok, eşteri Camdьk iji cangьs xereezen eş-eerler polza, azьl-agьj cer eringe kirip algaş, ol azьlьnga soruurgabas, podunun polit pilişkinin eryledip alьrьn podabas, xarьn oon ornunga alaa-samььn coruk kьlьr teen ьşkaş erginin pydyylyk cancьl pajd ldarь amtaa ebeeş ebes par. Oon angьda xoorajda azьl alban kьlbas, surguul kьlbas, cygeer-le pazьn eezi polu pergen olurar xereener paza iji cangьs par. Ol ьndьq xereezenner xural-suqlaaga pezin kelbes polur tur.

Po cetpes pajdal cyyden ynyp tur keer teerge-le, xereezennerniŋ polit pilişkini am-taa kudu poop turarьndan ynyp keep turar tur. Mьndьq cube teleede, am moon songaar kol sorulgabьs polza:

Ystynde ajьtkan cetpesterni moon songaar cok kьlgaş, cookta caa poop ertken ARN 10 tugaar Uluq xuralьnьn toktaal şiitpirleri-pile ekki tanьzьp eerenip, ol teegylyq xuraldьn ajttььşkьnnarьn xerek kьrьnga pottandьrьp kyyssedirin teskindir, pygy xereezenner kyzybysty cangьs kьldьr sьrьj ebileldezir-pis. Blangьja 1936-37 cьldarnьn kьzьnьnda xooraj xereezennerinde pir-taa azьl cok, pir-taa surguul cok, pir-taa pizik pilbes kizi turbazьn tep kьjgьrdьm.

Tolgar.

Kьzьl-xoorajnьŋ adaanda Toŋmas-suqda elyk bazazьnьŋ caa suuru

Kьzьl-xoorajnьn adaanda Tonmas-suqrun aldьь talazьnda xabakka, 1936 cьldьn 7-8 ajlarьnda xozugur ergen-taa cok turgan cer cube. Mьndaa cookta po 12 ajnьn caazьnda parьp keerymge, Tьba tep koop elyk bazazь turguzup kaan, pir-le uluq xooraj polgen cer tur. Po xire kьska ej iştinde elyk ьlgaar pir uluq pazьnnь, alban kьlьr ceri-pile kьzьl-pulunun kattaj kьlьp kaan, paza cedi eq işti olurar pir uluq pazьn, pir şejbek uluq sklat polgaş pot ulus olurar pir terbelcin pazьnnь kьla tьrtьp algan turar tur.

Ol cerde azьldap turar ulus 30 azьq. Olarnьn azьldap turar pajdalь koncuq curumnuq. Cyl teerge, targazь kizi pir şak polgaş-la takpьlaar kongazьn taqzadьp-kaar, azьlcьnnar pir tenge 5 minut xirede takpьlaaş, oon ььt-şimeen cok azьlьn kьlьp turar.

Am ol elyk bazazьnьn cetpejin tudap turar cybezi polza, ulus olurar pazьn cogundan camdьk azьlcьnnar xoorajda keep xonup turar polgaş camdьk ьnda curttap turar azьlcьnnar eeredilge talazь-pile tudaqdap turar. Po tugajьnda baza ergelekcizi Ojdup-ooldun cugaalap turarь polza, moon songaar pazьn palgatka cettigip algaş, eksporttun planьn kyyssedip, uluq azьldь erttirgen soonda eeredilgeni organizastap egeleer-pis tep turar.

Men podaarьmga, elyk bazazьnga cьrьdььşkьn pelgymyn tarьj organizastap turgussa ekki ьşkaş. Cyge teerge, ьnda pelen kьzьl-pulun par tur, ol cernin curttakcь conu paza 30 cьgam xire tur. Ьncaş, cьrьdььşkьn pelgymyn xyn sanьnda kьlьr ebes, cedi xonukta iji udaa-la polur-la polgaj. Ьndьq teleede, cьrьdььşkьn pelgymyn turguzarga, ьndьq-la moondak polbas, xarьn azьlcьnnarьnь polit. pilişkinin eryledip alьr coruktu pir kol sorulga poldurar uzurluq polgaj.

O. S.

Cazalga

1936 cьldьn dekabr ajnьn 12 xynynde yngen, № 98 (599) „Şьn" solunnun 2 tug. arnьnda „Sovet Ebilelinin pygy uluzunun pygy-le par et xerengi pajlaa" tep ege attьq uluq cyyldyn paaştaigь odurunun egezinde „Sovet sosialistьq respubьktarnьn ebilelli polza, 21.358 terbelcin kilometir tenskeer curttu işlep turar" tep, mun tep ses cokka puruu parlattьnganьn am „21.353 mun terbelcin kilometir" tep cazap nomcuur tur.

Xel sumuzunuŋ arattarьnьŋ eerenip turarь

ARN TK-nьn targazь eş Toka ARN-nьn 10 tugaar Uluq xuralьnьn toktaaldarьn tanьştьrьp kyyssediri-pile pistiŋ Parььn-xemcik kozuununga 11 ajda coraaş. Xel sumuzunga pargaş, ьnda namnьn 11 tugaar yyrynyn kalbak xuralьn kьlgan. Myn xuralga, koncuq topcu, pildingir iletkeldi kьlgaş, tarьj kyyssedir azьldarnь toktaalga sanap temdeqleen.

Eş Tokanьn iletkelin tьnnaaş, yndyrgen toktaaldь jozugaar 11 ajnьn 27-28 xynnerinde tus sumuga nam cьrьdььşkьnьnьn pelykterinin aajь-pile 9 kezek cerge xuraldar cььld-ragа, şuptu 750 kizi cььlgan. Tus-tus nam cьrьdььşkьnьnda eerenip turarlarnьn topcu pyrytkelin alьrga, şuptu 475 kizi eerenip turar, oon iştinde er kizi 232, xereezen kizi 243. Olarnьn iştinde pizikti ekki pilir kizi 4, orttumak pilirler 83, adak pilirler 336, şuut pilbesler 52 kizi polgan.

Po pelgymner 7 xonuk iştinde 1-2 kattap kicceeldep turar polgaş cer-le azьlь ekki.

Kirip eerenir şkola

Tus sumuda kirip eerenir şkolanьn azьlь 9 ajdan po 12 ajga cedir eleen cedilgeliq corup kelgen. Ьnda eerenip turarlar 32 kizi, şkolanь en paaştaj azьdarda 18 kizi cangьs „a" tep yzyk pezin pilbes turgan polza, am 6-la kizi pagaj pilir poop turar.

Nam yyrynyn sekreteri
Tilgizek.

Carlal

Po 19-tuŋ xynynyŋ tyştekkiniŋ mugur 2 şakta „Şьn" solun ceringe xoorajda pygy xana solunnarьnьn ergelekcilerininiŋ xuralь polur. Uk ajьtkan şakta xana solunnarьnьn ergelekcileri ozal cok cedip kelir polgaş seelgy yndyrgen solunnarьnьn materialьn ekkelze coguur.

Anaa kol iletkel kьlьr solunnar polza, Tipografta, şeriqde, koopta xana solunnarь polur.

Cer-cerde solun cagılgazınıń corulgazı

Tipograf kolektivinde

Kyrtipograf kolektivinde 1937 cıldа solun parlalga cağılgazınıń corup turarın manaa todargajlaarga:

	Cılda cagaannar	6 ajda cagaannar	Şuptu kattışkaş
1) „Şın" solun . . .	39	7	46
2) „Xostuq arat" solun	32	4	37
3) „Areve şınıń" solun	38	2	40
4) „Cazaktın kol medeezi" . . .	26	3	20
5) Taştıkkı cagılgalar	—	—	60
Kattışkaş . . .	135	19	211

Po poiza, pistin kolektifte solun cagılgazı tyrgen corup turarın kergyzyp turarı ol polgaş enir cılga temejleerge tıkka xej esken tur.

Moon-pile kadı idegep sagınıdırarıbıs polza, solun setkyyldy cagıdıp algaş, onu ceby-pile azıqlap, ında mında oktagılatpajın azaap, iştinde pizeen cyylderi-pile ekki tanızıp ap turar coruk koncuq cugula tur, ılangıja cagıp algan solunun № 1-2-3-4-5 tep azaap alır, oontaa ınaj cıl tengyze cedir cangıs-taa nomer cidirbejin kektep ap turup, adak seelynde tepter kılıp alır coruk koncuq cugula.

Mıncangaş, eske kolektifterde pis ışkaş 1937 cıldın solun parlalga cagılgazı kancaar corup turarın solunga pizip turar poor tep kıjgırıp tur-pis.

Tipografta Profes yyrynyn targazı **Idam.**

Solun parlalga cagıkcızı **M. Şızaa.**

Tipografta nam yyrynde

Tipograf canında nam yyrynden 1937 cıldın solununun cagılgazının tugajında kelgen medeeni keerge, myn yyrde solun cagılgazı cedilgeliq corup turar.

Tus yyrnyn kezigynnerinin sanı 23. Olarnın am yjede tus-tus solunnarnı cagaanı pol a: „Şın" solun 18, „Areve şınıń" 15, „Xostuq arat" 17, „Cazaktın kol medeezi" 17, kattışkaş 67.

Ystynde solunnarnın şuptuzun cıl xuussaalıq cagaan. Moon ınaj, Tıbada xamaattı connun „Purungaar" tep solunu polgaş SSRE-nin solun, setkyylderin paza-la cagıp turar.

Tus yyrnyn 4 kezigyny kedeede albında polgaş solun cagıbajın turar. Am olar cedip kelze, solun cagılgazın 100% kyyssedip polur.

Kolektif talazı-pile 200 azıq cagılgalıq turar.

Öske kolektifter solun cagılgazınıń tugajında Tipograf kolektivinden yieger alza coguur.

Tarlaqnıń Sııncı kyrekonomunda

Tarlaqda sııncı kyrekonomnun azılcın, alban xaarlarının 1937 cıldın solunun cagaanın manaa todargajlaarga:

	1 cılda	6 ajda	şuptu
1. „Şın" solun	27	4	31
2. „Xostuq arat"	30	2	32
3. „Areve şınıń"	29	5	34
4. „Caz. kol med".	26	2	28
5. „Purungaar"	8	—	8

Pistin kyrekonomda azıldap turarlar kizi kuruq cok 4 cyyl cagılganı cagıp algannar, camdık kizilerde 5 cyyl-taa cagılgalıqlar par.

Moon ap keerge, Tarlaqda sııncı kyrekonomda solun parlalga cagılgazı koncuq şakpın corup turar.

Po cagılgalarnın akşazın Turannın poştazında tuzaap perdibis, solun cagılgazın am-taa yrgylcylep corudar-pis.

Moon-pile eske kyrekonomnarda, aldın cerlerinde polgaş pydyrylge cerlerinde azılcınnarnı pis ışkaş solun parlalga cagılgazın kalbarttır poor tep kıjgırdıbıs.

Kyrekonomda **Şojdun.**

Kaa-xemniń Pyren sumuzunda

Kaa-xem kozuununun Pyren sumuzunuń arattarının 1937 cıldın solunun po 12 ajnın 10-ga cedir cagıdıp alganı polza:

„Şın" pir cılda 40, aldı ajda 19, kattışkaş 59, „Areve şınıń" pir cılda 31, aldı ajda 14, kattışkaş 45, „Xostuq arat" pir cılda 22, aldı ajda 26, kattışkaş 48, „Cazaktın kol medeezi" pir cılda 10, şuptu cagılgalar kattışkaş 162 polur.

Po sumuda coguur nazılıq pizik pilir connun sanı 308 poop turda, pygy solunnarnın cagılgazı cyq le 162 poop turarı koncuq celpes tur. Solun parlalganın eritee ciigeen polgaş arattarnın tıbar azıı ulam kebydep turar xirezinde po ystynde cagaan solunnarnın şınar talazı eleen kudu tur, cyl tize, 6 ajnın cagılgaları eleen kebydep turar.

Solunnun taradılgazı koncuq pagaj. Arbannın arattarının cagaan solunnarı arban targalarının eenge pargaş, 10-20 xonuk iştinde cıdar, tyrgen taradıp peerin podabas cyylder par. Cyl tize, 9 tugaar arbannın targazı Culazık teerzi, podunun arbanının arattarının cagaan solunnarın nam yyrynyn sekreteri eş Adıjaadan xylep algaş, oon 2-3 xonukta aragalap turgaş, aatka xeqledip kaaş orbak cazık solunnarnı arattarga tuzaap perip turar tur. Culazıktın po corununun tugajında sumu cagırgazından tyrgen xemceq alırı cugula.

P. Cimbil.

Tokkur-ool ekki eerenip turar

Ceen-xemcik kozuununun Tebe xaja sumuzu „Şın" solunnun idepkejliq aratkoru teeş şannat-kan eş Tokkur-ool polza, 1936 cıldın 10 ajnın 22-de Kızıl-xoorajda San ministerinin canında turguskan sanakcı surguulunga eereni i pile keep kirgen.

Am 12 ajnın 15-te cedir eş Tokkur-ooldun eereip turar pajdalın keerge, pizi-tin tyrymynge kımnı-taa artık eerengen, sannın tert argazınga paza koncuq ekki eerengen. Podu eereidilge şagın yspes, curumu ekki—mındıq eş tur.

Sanakcı surguulunda Tokkur-ooldan-taa uluq kizi cok, xarın kedee aşşak xirezinde, anıjak eerenikcilerni azır eerenip turar tur. Öske eerenikciler Tokkur-ooldun ylegeri-pile ekki eereniri cugula tur.

Öerenikci T. Cımzı.

Kızıldıń kattışkan şkolazında

Kızıl-xoorajda kattışkan şkolada 1937 cıldın solunun cagılkan kizinin sanı 224, olarnıń cagıdıp algan solunu 324 kezek. Olarnın iştinde nam kezigynneri 34 kizi, olarnın cagaan solunu 132 kez k.

Po cagılgalarnı tus-tus todargajlaarga: „Şın" solunnu pir cıda cagaanı 25, aldı ajda—47, „Areve şınıń" pir cılda—26, aldı ajda—78, yş ajda—74, „Xostuq arat" pir cılda—20, aldı ajda—31, „Cazaktın kol medeezi" pir cılda—19, aldı ajda—4, kattışkaş 324 kezekti cagaan.

Po polza, pir tugaar tynneldin medeezi tur. Am moon songaar cagılganı ulam yrgylcylep corudar.

Kattışkan şkolada ARN yyrynyn targazı **Sendazı.**

Pii-xemniń Öek sumuzunda

Pii-xem kozuununun Öek sumuzunun pygy organizastarı polgaş arat conu 1937 cıldın solununun cagılgazın mıncaar corudup turar:

Cagılgalar attarı	Cagılgalarnın xuussaaları			Kattışkaş
	1 cıl	6 aj	3 aj	
1. „Şın" . . .	24	2	—	26
2. „Cazaktın kol medeezi" . . .	9	2	—	11
3. „Areve şınıń"	19	1	—	20
4. „Xostuq arat"	20	6	—	26
Şuptu	72	11	—	83

Mıncangaş, moon songaar solun cagılgazın ekki kebydedir tugajında Eerbek sumuzun margıldaaga kıjgırıp tur-pis. Moon songaar cagıdarı-pile margıldaaga kiirer sannarıbıs polza: „Şın" solun 20, „Cazaktın kol medeezi" 7, „Areve şınıń" 9, „Xostuq arat" 16, kattışkaş 52 kezek.

Po margıldaabıstın pir tugaar tynnelin 1 ajnın 15-te, 2 tugaar tynnelin 5 ajnın 1-de tynneer-pis. Myn cagılganı san talazı-pile ev s, şınar ta azı-pile cıl xuussa ıbın kebydedir-pis.

Nam yyrynyn targazı **Ongar-ool.**

Sumu targazı **Sotpa.**

Sekreteri **Sarıq-ool.**

Soon isteeş xarıbıssalga-ce

Uluq-xem kozuununun Ejliqxem sumuzu 4 tugaar arbannın xamaatıbzı Tymen-pajır tep kizinin uruun, myn kozuun Caatıbxooraj sumuzu Cızanmaa, Totpa olar po cıldın 8 ajnın 25-te araga-xımıstıq ajan coruk kıbıp pargaş Kerttikkejge kuda jozuzu-pile tıp turgan. Ancaarda uruqnun aksın ajttırarga ınavaan.

Oon soonda 11 ajnın 25-te Kerttikkej 3 kizi ederttip algaş, paza-la araga-xımıstıq pargaş, Tymen-pajır aalının uluzun ezirttip-kaaş, uruqnu kyş-pile tudup ekkelirge, uruq pir-taa xonmajın, ol toraan mannap cana pergen.

Po cyny ajttıp tur teer polza, xereezen kizinin erge-xemceenge ergi jozu-pile xaldap, ulustun revoluscu xoojlu tyrymynge udur polbas cyyldy sagıştıı-plie kılıp turarlar tur.

Po tugajın kozuun şyygyzynden tarıj xınap kergeş, xoojlu tyrym jozugaar tınzıq xemceq alza coguur tur.

Tyrymcy.

Aratkorlar cagaalarının izi-pile

Solunga pizittingen cyylderge xarıılar

Po cılın yngen № 48 (549) „Şın" solunda „Lancıı" tep aratkorga xarıılaarıbıs polza:

Tandı kozuununun Kek-pulun sumuzu 7 tugaar arbanda xereezen Topsanmaa teerzi podunun uruu Tolbaazapılın aşşaa, podunun kydeezi Tyndyp-ooldu cer-le ala karaa-pile kerbes tep pizeeni şın tur. Cyl teerge, myn Topsanmaa—uruumnu Kamıı-xelin oqlunga peer-men, sen ışkaş askır ıbı kizee xajın-tibin xaldatpa, ıra-coru—tep kydeezi Tyndyp-ooldu paak seqlep, toramcılap turganı şın.

Mıncangaş, moon ol coruu xoojlu tyrymge karzı cube polganda 150 akşa-pile şildip xemceq aldıbıs.

Oon ınaj uruunun caş uruun elyrdy tep pizittingenin isteeribiske todargaj parımdaalıq cyyl cok poldu.

Paza po cılın yngen № 90 (591) „Şın" solunda „Aratkor" tep aratkorga xarıılaarıbıs polza:

Tandı kozuun Kek-pulun sumuzu, am podu Pii-xem kozuununun tebiskeeri Suqluq-xemde curttap turar Öelet-xuurak kadajı Cıpsınmaanın solunga pizitkenin, curttap turar cer curttunun aajı-pile Pii-xemnin şyygyzyn-ce şilcittibis.

Tandı kozuununda şyygy targazı **Ş. Lopsan.**

№ 89 (590) „Şın" solunnun 4 tugaar arnının 4-5 oduruununun orttuzunda „Sadıqcılarnın şak mındıq cetpes coruktarın tarıj edip cazaarı cugula" tep attıq cybede aratkorlar „Majgın-xınaar"—pile „Pilgennin" pizeen cyylderin Ceen-xemcik kozkoobundan xınap keerge:

1. Syt-xeldyn Suq askında majgın ergelekcizi Şojdunnun tala-tugaj tırtkaş, kımga cyny perip turganı-taa pildinmes, ekki-pagaj kizini ılgaantaa ceri pildinmes poor tur. Oon podun arat conga eeldek ebes teen tur, po tugajında podunun pajdalı ındıq kizi poldu. Öncaş ol tugajında eeldek sadıqla tep taalga pergenpis.

2. Pajzannın ere kılganı şın tur, ol tugajın am yze sanazır-men tep xyleenip turar. Öndıq polza-taa, Şemi sumuzu Pelbejden şarı sadıp alır xamaan cok, ındıq kizinin adı suraa-taa cok poldu. Camdık cetpes cyylderinin tugajında xemceq alganpis. Kozkoop targazı **Lopsan.**

Redakcıdan: Eş Lopsan sler, po xarıınar-pile kadı, Maadır-ooldun tugajın paza pizeen tur sler. Cogum ol Maadır-ooldu kaaş tugaar soiunda pizeeni tıbılıadı. Öndıq teleede, ol tugajın todargajlap pizip keryner.

Samaaranıq kezektin pir şiidin tıbar xerek

Uluq-xem kozuununun Temirsuq sumuzu 4 tugaar arbannın xamaattıları Samaaran, oon iji oqlu Syrynmaa, Poşka olar, 1933-34 cıldarnın cajınında araga işken sanında pılgymnezip algaş ulus etteer, cazak cagırganı xeme tabarıır—mındıq pajdalından pir kezekte kozuunnun pajıssaakcı ceringe pajıssadıp, pazınnadıp turgaş picce kada kezemze algan turgannar.

Oon soonda 1936 cılda pazala ol pajdalın tagın ejydyp kelgen. Cyl teerge, po ertken cajın 3 tugaar arbannın targazı eş Xuuraktı, ol yş adalışkı feodal Tılbaa lamanın eenge sıındırıp algaş elyreringe cedip turgannar. Öncaarda olarnın cugaalap turganı polza, „po xadın pazında eqlernin iştin sıındırıp turgaş, xojtpaan xunaap tip izer cube" tep algırıp kışkırıp şaap turgaş, xamık eqleruin eelerin ojladıpkaş, xojtpaan oorlap tip izip turgan cyyly paza par. Cangıs Poşkanın pezin po cajın etteen kizizi iji yş cedip turar, ılangıja Arakcaanı „elyrer kizi men" teeş tokpak ıjaş-pile kagarda, 15 xonuk azıl cok cıtkan.

Am ol yş adalışkının cugaalap turarı polza, „1933-34 cıldarda kozuunga pajıssaakcı turdan Şiri-sanaa tep tandaş xaajlıq, cer cekpezi-teq cube, pis yş adalışkının taanda koncuq pazınnap turgan, ol kulugur coraandan songaar pisti pazınnaar cube cok polgan" tep kızanıp xap turarlar.

Ystynde ajıtkan Samaaran, Syrynmaa, Poşka—po yş adalışkı pelgymnezip algaş, arat tymennin amı-tınınga kızanıp, cazak cagırganın azıldakcıların cyy cube ışkaş xeme tabarıp seqlep turarı polza, ulustun revoluscu xoojlu tyrymynge udur, ton pytpes coruk polur tur.

Öndıq teleede, Samaaran, Syrynmaa, Poşka olarnı eryy xarıssalgazın-ce tarıj şilcitse coguur.

Pedik-el.

Pistin xarıbıs

CXK Syt-xelde „Tınnap-ertken"—Şojdunnun tugajın pizeeninin uzuru pildinmes tur.

UXK Ezimde Kombuzuk—ıtkan tıbızıınarnın tajılbırı cok tur.

Şerioqde M. Najdan—ARN-nın toktaalın kyysseditli tep pizeen cyylyn erengej polgan.

UXK Xendergede „Curt pugazı"—Kıspaj-ooldun tugajın tus sumuda xana solununga pizi.

Eş Arapcın—Pii-xemnin camdık sumularında xar ulgadıp turarın pizeenin todargaj ebes tur. Paza 11 ajnın 6-dan 8-ke cedir caqgan teenin 12 aj polurn magat cok.

Pii-xemde eş Şarabii—cutka udur kozkomnun xuralının cogum kandıq xemceqler corudar teenin todargaj pizibeen tur-sen. Am kedeede cut ajıılı kandıq poop turarın polgaş oon-pile temissel kancaar corup turarın todargaj pizi.

Ceen-xemcikte „Medeelekci STO"—am Kızıl-xoorajda turar Xyrttencik Xendergej sumuzunga tergi sadıı kılıp turgaş, eleen akşa azıqlaaş telebejin coruj pargan teer utkalıq pizeen medeen ındıq-la todargaj ebes teleede, onu coguur cerlernin xınaldazınga kiir.

CXK Xendergejde Jdam-syryn—namnın 6 tugaar yyrynyn xuralı polganın pizeenin xely ertken tur.

PXK eş Jdam-syryn—Ergi-parlık sumuzunga Toka targa suqlarının coraanın pizeenin xely ertken tur.

CXK Pora-xelde „Tınnangır"—kezigyn Norbuzuktun CAE azılın kılışpas tugajın yyrynge medeele.

Likpuntu paşkızı Tambı-syryn—ırınarnın xebir, şınarı murnunda ırlar-pile temej tur. Eş Seden ool slernin ırınar paza tapkır şınarlıq poldu.

Cyssykkej, Ak-uruq—tıbızınar murnunda paza yngen tıbızıktar poldu.

KXK Koptuda „Laa"—Mancılanın tugajın ol cerde xana solununga pizi. Paza Ceenciqnin tugajın xana solununga piziner.

Xaraalda Cımba-cap—şkola eeredilgezin pizeeninerni, tynnel-pe teerge, san cok, anaa-la erengej cugaa poldu. Todargaj pottuq tynnelden pizip keryner.

Xarıssalgalıq redaktor **Lyndyp.**

Cidiriq: 1936 c. 9 a. 9-tun tynezinde Ottuk-taştan erttegge turgan, tizi tıl aldın ıjini ysken, iji kulaanın paazı şımıraş, azırgı carıında 233 tugaar temdektiq, xabaanda ergek pazım xire puurui ak tyktyq, suuk kuduruktuq, munarga corzamırgaj şırban, uluq coruk cok, picce celer, padagar pottuq, kara-xyren aat oorga alıstım, ol olcaan paardı.

Po aattı kergen pilgen polgaş tutkan eş-eerler coguur alban cerlerin tamcıştır ijik-pe, azı men-ce tınnadıp perip tuzalaarın tilep carladım.

UXK Iji-tal sumuzu
K. Brlaar-ool.

Kızıl-xooraj. Tirazı—2 800. Kyrynenin 1 tugaar tipogravı.

ŞƀN

Nomer erttee 10 kep.

TARN TK polgaş Proies Tep cebyielinin organı

Pygy telegejnin proletarları polgaş tarlatkan arattarı, kattızınları

„Şın" solunga piziderinin erttee: Xuuzunda pizidikcilerge: 1 cılda . . 3 a.— | 6 ajdan kudu pizidlişkin albas; 6 ajda . . 1 a.—50 k.

Solun pizidar cerler: Tep xarılzaa kontoru, oon kedee salbırları polgaş poştaccılarça pizider.
Albaa polgaş yletpyr cerleringe: 1 cılda . . . . 6 akşa; 6 ajda . . . . 4 akşa
Taştıkkı corudar cagılgalarnı: 1 cılda . . . 8 akşa; 6 ajda . . . 5 akşa
„Şın" solun redaksızının adrezi: Kızıl-xooraj Revolus şolv. Şetinkin kudumcuzu pazın „№ 2

1936 cıldın dekabr 23 xynynde № 101 (602)

Soŋgu yş kozuunda nam cırıdıışkınının azılı

Parıın-xemcik, Ceen-xemcik, Uluq-xem po yş kozuunda nam cırıdıışkınının azılı am kidinne corup turar, sumularda polgaş xoorajlarda nam cırıdıışkınının pelgymneringe eerenmejin olurar xalas nam, areve kezigynneri polgaş arattar parık cok.

Aal pelykterge paarga, ındamında cırıdıışkın kicceeli teen, aal, şarzın mungan aal pelykternin arazında, ak xarnın kırında, „arattın azılı malı" suq teen ışkaş cybelerni pizip, al-pottarının erttem kulturun erylediringe koncuq kıskan, magalıq xeqlyq cıqlıp algan eerengen turar tur.

En ılangıja Parıın-xemcik kozuununun Ergi-parlık sumuzunda aldın xarnı aşkan, pezen xarnı pelceen aşşak Kara-tabak pelgym targazı polgan ulus cıır eeretken mındıq turar tur.

Ceen-xemcik kozuununun teby—Cadaana-xoorajda pir kezek aşşaktar eerenip turar, olarının xej kezii polza, 50 azıq xarlıq aşşaktar, olarının eerenip turarının idepkeji koncuq.

Xelcyktyq polgaş Cajlaq-alaak, oon-taa eske sumularda kicceel teerge tiigajnıp la turar, Xajırakkan Şemi polgaş paza oon eske sumular koşkak azıldap turar tur. Moon xereccizi polza, po kyzyn tus kozuunnun tep ceringe tyr surguul kılgan paşkılarının azılı koşkak tur. Men podun ol paşkılar-pile cugaalaştım.

Cadaana-xoorajga pezin kicceel koşkak corup turgan, xereezenner pelgymy 3-4 kattap kicceeldep turda, er ulustar cangıstaa kicceeldebejin turgan cyylder par. Oon canında Xajırakkan sumuzu paza ettyngen ışkaş xereezenner surguulun 3-4 kılıp turda, er ulustar anaa la udup kılaştazıp turgannar. Men podap keerymge, şak ındıq şyşpen olutpaj, pelinde pir korgulcun paqlap algan ışkaş coruktu am kaar polza coguur.

Uluq-xem kozuununun tebynde pelgymner 10 aj yjezinde anaa-la şımbaj azıldap turgan cube, am po seelgy yjede şala xireliq tep cybezin kizi seqlep cetpes tur. Moon mıncap pargan cıldagaanı polza, pottarının arazında tıbılbas poor cordu, men podap keerymge, şuptuzunda par-la.

Tus xoorajda nam, areve yyrleri polgaş profes teeezinden organizas massalıq azı corudıp şıdabaan polgaş coguur cerler ekki xınap udurttup turbaan, paza eerenip turar kiziler ol cerler koşkaj peerge, anaa ogaj-la teen ışkaş ıbt cok turganında poor tur.

Eş Kızıl-ool.

Po tugajın xoorajnın kalbak xuralınga cugaalazıp algan polgaj sler, am onu şın-pile pottandırıp kyyssediri artkan tur.

Kedee sumularının iştinde Ejliq xem, Kızıl-taq, Ezim polgaş eske sumular cırıdıışkın azılın ekki corudup turar. Temir-suq polgaş xooraj sumuzu koncuq koşkak, amgı cırıdıışkın pelgymnerin ajttırarga, kyzyn aaldar kyzeen een kyzeqler ajttır, surguul kicceel kılırda sumunun pygy xuralı ışkaş 50-60 kizi cıır algaş, iletkel kılır mındıq poor tur. Oon turguzar argaların yyr targazı eş Palcıj polgaş sumu sekreteri eş Picce-oolga tajılırlap pergen-men, onu xol-pile tudup kılıp perejin teeş pir xongan-men, yyr targazı cok polgan.

Am paza kattap peer sanalım polza, Şınaaga er ulus pelgymyn cangıs cerge kılgaş, xereezenner pelgymyn iji cerge turguzarı cugula, Uzun-temir suqpile Mungaş-temir suqga 2 pelgym turguzar polgaş Puura-pile Kara-suq askınga paza 2 pelgym turguzar xerek.

Ystynde ajıtkan todargaj cizekten algaş keerge, arat tymeninin idepkej sonuurgılı kajgamcık ezyp turar tur. En ılangıja TARNının 10 tugaar Uluq xuralının ajıttıışkın ulus xejnyn paaş mederelinde koncuq tyrgen sinip turar coruk polza, ulustun medereli koncuq eryleenin ajttıp turar tur.

Kedee sumularının arazında revcarış polgaş kozuunnarının tepterinde carıştar ulustun idepkejlin xereccilep turarı ol tur.

Kedee sumularda polgaş kozuunnar tebynde nam cırıdıışkının pelgymnerinin po corup turar pajdalın koşkaş kılbajın, ulam şıngıbradıp corudarı pygy pottarınarının kırınardan neget inip turar tur.

Kozuunnarının tepterinde eerenip turar ulus polza: Parıın-xemcikte 4 pelgym par, er ulus pelgymy iji, ında eerenip turarlar 56 kizi, xereezenner pelgymy 2, ında eerenip turar ulustar 38 kizi. Ceen-xemcikte 5 pelgym par, er ulus pelgymy 2, ında eerenip turarlar 40 kizi, xereezenner pelgymy 3, ında eerenip turarlar 43 kizi. Uluq-xemde 3 pelgym par, er ulus pelgymy 2, ında eerenip turar ulustar 38 kizi, xereezenner pelgymy 1, ında 25 kizi eerenip turar.

Moon algaş keerge, ulustun idepkeji todargaj tur, kedee sumularının pelgymnerin am xirede pizip şıdabas, cyge teerge todargaj medee cok poor tur.

Kedee polgaş kozuunnarının epterinde eerenikcilernin murnunda salıp algan kol sorulgazı polza, 1937 cıldın iştinde Tıbanın conu pizik pilbes coruun kolduunda cok kılır teen sorulganı cugula sorulga kılıp algaş, eerenip turar. Ol eerenip turar ulustarının taştında pelgymge kirbejin turar ulustarnı cıbra tırttıp eeredir sorulgalıq polgaj. Sler, onu kajın uttur tep sler. Kizi pyryzynyn sorulgazı polza, 1937 cılda ıjaap-la piziktiq turar poop alır sorulgalıq. Camdık eş-eerlerden xarın TARının 16 cıl polur ojunun tynnelinde onu cedip alır-pis tep sanal perip turgan. Indıq cube polgan teleede, nam cırıdıışkınında eerenip turarlar polgaş eerenmejin-taa podunun piliişkinin eryledirin oraldazıp olurar eş eerler TAR-nın 16 cıl polur ojunda pizik pilbezin uzutkap algan olurarın am po xynden egelkeş kızar uzurluq. Onu corudarının argaların nam, areve kezigynneri şuptu pilir sler, piziktiq nam, areve kezigynneri iji pizik pilbes kizini eeredir polgaş oon-taa eske.

Ystynde ajıtkan cyylderni ulam tınzıdıp corudarı-pile kadı, nam cırıdıışkınının programın 100 xuu kyyssetkeş, murnuusta salıp algan uluq sorulgavıstı kyyssediringe pelen turaalınar.

ARN TK-nın Nam cırıdıışkınının kildizinin ergelekcizi **Kızıl-ool.**

Kızıl-xoorajnın arat conunun kalbak xuralı

1936 cıldın 12 ajnın 21-de Kızıl-xoorajnın tıba curttakcılarının xuralı poldu.

Myn xynnyn kezekkinin 5 şek cedip turda „Şaqdır-syryn" klubunga kızıl-xoorajnın tıba curttakcıları cıqlıp-la turdu. Incap turda-la ulus kluptun iştinge toldur olurupkan soonda ARN TKnın nam cırıdıışkınının kildizinin ergelekcizi eş Kızıl-ool Kızıl-xoorajnın curttakcılarının xuralın azıtkan.

Taraazında xuraldın xereen ergelep ertirer prezidiym songudu. Paza eşter Stalin, Molotof, Kalinin, Malkof polgaş eş Tokanı paaştınnadır ARN TKnın prezidiymyn xuraldın xyndylyq prezidiymynge kancaar-taa aazok tinmittiq yzylıes adış caskap turgaş, calap songudu.

Oon ester Malkof, Toka polgaş ARN TK-nın prezidiym kezigynneri prezidiym stolunun arttından kestyp kelirge, xuralga olurgan pygy ulus turup kelgeş tinmittiq xol caskap, „eş Malkof telgerezin! urraa!" tep algırıp, jozulap pajırlap turdu.

Xural prezidiymy olurupkan soonda, xuraldı targalaan eş Kızıl-ooldan—**cookta caa Moskvaga poop ertken SSRE-nin Sovetterinin 8 tugaar Onza Uluq xuralının tugajı polgaş ol xuraldan padılap yndyrgen SSRE-nin konstituzunun tugajında, TAR cazaanın canında olurup turar SSRE-nin Pyryn ergeliq teleezi eş Malkofka** ses peer tur—teerge, xuralga olurgan pygy ulus paza kattap turup kelgeş tinmittiq adış caskap, „xyndylyq eş Malkof telgerezin!" tep uraalap, yrgylcyleldiq adış caskap, pajırlap eervp, Uluq sovet Ebilelinge arat con kancaar-taa aazok ınakşılın cedirip turdu.

Eş Malkof xuraldın indirinin kırınga ynyp kelgeş,—Tıbanın uluzu polgaş oon namı telgerezin!—tep lozun salgaş, podunun kajgamcıktıq sezy-pile pygy telegejge uluq uzur-tuzalıq onza solun ajttırıq tugajında iletkelin egelep cugaalaan.

Eş Malkof podunun iletkelin kezek-kezek yzykteldirerge-le, pistin xyndylyq paaştınnadır eş Toka koncuq pildingiri-pile occuldurup perip turgan polgaş xuralga olurgan ulus udaa-taraa xol caskap, SSRE-nin uluq cediişkinneringe kancaar-taa aazok pajırlap eeryp, koncuq kicceengejliq tınnadı.

Eş Malkof podunun iletkelin tegerip kaarga, pygy oluruşkannar turup kelgeş, oon-moon—**„Stalinnın Konstituzu telgerezin! SSRE telgerezin! SSRE-nin tiilettirbes Kızıl şerii telgerezin! Uluq Stalin telgerezin!"**—tep lozun pazın işti sınışpas cube-teq kyştyq tinmittiq poop, uraalap, kaaş minut iştinde yrgylcyleр turdu.

Taraazı-pile ARN TK targazı eş Pajırnın cidiq sestyq sanalıpile eş Malkoftun iletkelin pyryny-pile pajırlap xyleep algan. Pygy telegejnin arat tymeninin iziq ınak paşkızı Uluq Stalinga corudar pajırlıq telegrannı, eş Sedip-ooldun nomcaanın jozugaar tinmittiq adış caskaanıpile pajırlap xyleep algan.

Oon myn xuraldın toktaalın eş Tovariştajnın nomcup tınnatkanın jozugaar padılap algaş, xural taradı

X.

Tees-xemde solun cagılgazı

Tees xem kozuununun pygy 12 sumuzunun 1937 cıldın solunun cagıtkanın 12 ajnın 17-nin xynynde tynnep keerge:

№ №	Sumular attarı	CAGILGALAR			
		„Şın"	„Areve şın"	„Xostuq arat"	„Cazakın kolmedeezi"
1	Cırgalandı	38	17	14	2
2	Erzin	40	20	7	8
3	Narın	25	9	25	2
4	Tees	9	3	12	1
5	Paj-xel	12	10	20	5
6	Tere-xel	7	4	6	—
7	Paj-taq	34	6	13	1
8	Pert-taq	23	10	8	1
9	Kaccık	19	41	8	3
10	Ystyy-şınaa	4	2	11	1
11	Orukku-şınaa	—	—	—	—
12	Şuurmak	16	8	15	2
13	Samagaldaj-xooraj	30	26	17	12
	Kattışkaş	257	126	156	38

Şuptu kattışkaş 577.

1937 cılda pygy cagılganı 1720 cedirer tep podaan polzubssa, am cyqle 577 cedip turar, 1143-ty kyyssetpejin turar tur-pis.

1937 cıldın egezi yndy. Arat con polgaş alban xaakcılar solun parlalganın cagılgazın xyn pyry corutkaş, ystynde ajıtkan podalga sanın oran-cok azır kyyssedir polza coguur.

Kozuun targazı **Taakpan**

Soŋgu yş kozuunnuŋ tepterinde nam cırıdıışkınnarının pelgymnerinin margıldaazı

Parıın-xemcik kozuununun teby—Kızıl-mazalıkta 4 pelgymnyn eerenikcileri 94 kizi. Ceen-xemcik polgaş Uluq-xem kozuunnarının tepterinde nam cırıdıışkınının pelgymnerin eeredilgenin şınarı polgaş curumu paza paşkılarının ajttıışkın-pile po cılgı nam cırıdıışkınının programının iştinde ajıtkan cyylderni 100 xuu kyyssedir polgaş cook-kavırının arattarınga tuzalazırın xyleengen-pis tep kıjgırgan.

Ceen-xemcik polgaş Uluq-xem kozuunnarının tepterinde nam cırıdıışkınının pelgymneri ystynde şıjgan cyylderni şuut xyleep algaş, paza tagın xarın ol kozuunnu kıjgırıp turar tur. Moon tynnelin 6 ajnın seelgy yjezinde keer polgannar.

Monu keryp olurgan nam, areve yyrleri polgaş xej niittinin massalıq organizasları organizas massalıq azıldarnı corudup, oon tynnelin yrgylcy kılgaş, „Şın" solunga, eske-taa solunnarga, xana-taa solunnarınga yrgylcy pizip turarın negep turar tur.

Kızıl-ool.

Kaa-xem kozuununun Koptu sumuzunun arattarı cılgı malın kadıp kadara perdi

Kaa-xem kozuununun Koptu sumuzunun arattarı 300 cıgam cılgızın 12 ajnın 6-7-den egelep Sırgal xovuzu, Argalıq ol ıncaar kadararı-pile 2 manaqcılıq 1 eqny turguskan. Oon peer cılgının sanı ulam kevydep turar.

Arat con cılgı malın peryaskından cajlıdır tugajın koncuq cugulaga keryp turarı moon ilden tur.

Pyren-xemde Caş-ool.

Solun parlalga cagılgazın kezek yjeniŋ azılı kılbajın, yrgylcynıŋ azılı kılıp, amtaa kalbarttıı!

Mal-cer jaamьzьnьn tuzaalь

Po tuzaaldь yndyrerinin uzuru polza, moon murnunda caskь polgaş kysky kampaninьn azьldarьn şьnarlьq polgaş coguur ej şaanda plan tolьbilelin jozugaar kyssetkeş, taraazьn cep azaap algan kyrekonomnarnь şannaar tep yndyrgen toktaaldь xerek kьrьnga kyyssedir tugajьnda, kyrekonomnarnьn kьrьnda cugaalaan azьldarьn kancaar erttirgileenin xьnap keliri-pile Mal-cer jaamьzьndan coraan eşter Sancaa, Lenkof, Lopsan-seren olarnьn pizip kelgen aktьzьn parьmdalaaş tuzaarьm polza:

§ 1

Elegeste „Toka" kyrekonom

Taraalar adь	Taraan gazь			Taraa ynyzynden alьr teen sentineri			Orttumaa-pile gadan algan sentineri	
	planь	kyyssetkeni	xuuzu	planь	alganь	xuuzu	planь	alganь
Kьzьl-tas	900	972	108	10900	11814	110	12	12,1
Sula	400	384	106	4800	4405	92	12	11,5
Kek sula polgaş aki	—	44	—	—	768	—	—	22
Kattьşkaş . . .	1300	1400	107	15600	16219	104	12	12

Oon iştinden 270 ganь kur cer andargan.

Cer peletkeeni

Cer andarganь	Planь	Kyyssetkeni	Xuuzu	Tajьlьrь:
1. Cajьn andarganь . .	450	395	88	Po cajьn cer cetpeeninin uzurundan ebeeş cer andargan.
2. Kyzyn andarganь .	550	690	125	
Kattьşkaş	1000	1085	108	

Taraa pastьrьlgazьn 10 ajnьn 25-te tooskan polgaş şьnar talazь-pile ekki polgan. Traktorlarnьn azьldaanь orttumak cizektiq, orttumaa-pile pir traktor 260 ganь taraan, kьbar materialdьn xoraanь 2089 kilogram ijik-pe, azь 3,3% polgan.

§ 2

Şagaan-arьqda „Xemcik-ool" kyrekonom

Taraalar adь	Taraan gazь			Taraa ynyzynden alьr teen sentineri			Orttumaa-pile gadan algan sentineri	
	planь	kyyssetkeni	xuuzu	planь	kyyssetkeni	xuuzu	planь	alganь
Kьzьl-tas	500	600	120	6500	5800	89	13	9,6
Sula	200	110	55	2600	800	31	13	7,3
Kek sula	10	10	100	—	150	—	—	—
Kattьşkaş	710	720	101	9100	6600	72	13	9,3

Caar material coktun uzurundan kyyssetpeen.

Cer andarganь

Cer andarganь	Planь (ga-pile)	Kyyssetkeni (ga-pile)	Xuuzu	Tajьlьrь
Cajgь cer andarganь . .	200	40	20	Caar material coktun uzurunda 21 X 36 c. soksatkan.
Kur cer andarganь . . .	350	216	62	
Kysky cer andarganь . .	150	65	43	
Kattьşkaş	700	321	46	

Kьzьl-tas pastьrьlgazьn 16/X-36 ьldaanь cetpes, orttumaa-pile pir traktor 190 ga cer taraan, kьbar materialdь caraanь 3819 kilogram ijik-pe, 14, 3%.

§ 3

Sььncь kyrekonom

Taraalar adь	Taraan gazь			Taraa ynyzynden alьr teen sentineri			Orttumaa-pile gadan algan sentineri	
	planь	kyyss.	xuuzu	planь	kyyss.	xuuzu	planь	kyyss.
Kьzьl-tas	115	115	100	11500	15500	135	10	13,5
Sula	115	130	113	13800	13710	100	12	11,9
Kattьşkaş	230	245	106	25300	32850	130	11	12,0

Cer andarganь

Cer andarganь	Planь (ga-pile)	Kyyssetkeni (ga-pile)	xuuzu
Cer andarganь	160	50	31
Kysky cerni andarganь	60	60	100
Kattьşkaş	220	110	50

Caskь, kysky tarьlganьn talazь-pile Elegeste „TOKA" kyrekonom şir tugaar cerni ezeleen. Ol kyrekonom planьn 107% kyyssetken polgaş cer andararьn 108% kyyssetken, traktorun ekki edileeninin uzurundan planьn kyyssetkeni ol tur. Ertken cьlga temejleerge „Xemcik-ool" kyrekonom polgaş Sььncь kyrekonom paza-la azьr kyyssetkileen.

§ 4

Monu parьmdalaaş, pir tugaar şannal—1000 akşanь kultur sajzьradьrьnga xereqleeri-pile Elegeste „TOKA" kyrekonomnu şannaar tur.

§ 5

Iji tugaar şannal—500 akşanь kultur sajzьradьrьnga xereqleeri-pile „Xemcik-ool", Sььncь kyrekonomnarga xuvaaştьrьp şannaar tur.

§ 6

Po uluq cizekterni kyrekonomnarnьn direktorlarь pir cizek sorulga kьldьr azьlcьnnarnьn orttuzunga tanьştьrьp, azьldь moon songaar şьnarzьdьp azьldaarьnga uluq kergyzyq kьldьr azьldaar.

§ 7

Moon songaar kyrekonomnarnьn direktorlarь traktornun azьlьn cevy-pile xereqlep, anaa yner kьbar, caar materialdarnь coguur cizek xemcee-pile kamnap carьqdaarьn ergelcer.

§ 8

Kyrekonomnarnьn direktorlarь agronomnuq arga-pile texniinge eerenip, pottarьnьn azьlьnga mergeiir coruk cugula.

§ 9

Maşina traktorlarga caa kaadьrlarnь eeredip turgaş, nasional kaadьrlarnь peletkep yndyrer uzurluq.

Mal-cer jaamьzьnьn sajьdь **Polat.**

Eş Sedip-ooldun cagьn kyyssedir-pis

Kultur jaamьzьnьn sajьdь eş Sedip-ool, po cьldьn 12 ajnьn 9-ta, Tandь kozuununun teevy—Paj-xaakta ege cada şkolazьnga kelgeş, xural kьlьp koncuq erttekiq cugaa sezyn perdi.

Cyl teerge, eerenikci ulus kandьq turar uzurluqul, kancandьr curttaarьl, kancadьr eereniril, arьq-şeberni sagььt, ep-najьraldьq turar, paşkьlarьnьn ajьtkan cyylyn ekki şingeedip alьr polgaş oon-taa eske koncuq erttektiq sagьndьrьq sezyn perdi.

Oon ьnaj, eş Sedip-ool eerenikcilernin kьrьnga 10 akşa-pile tьva tьlda tert parlalganь şupluzun cьl xuussaalьq cagьp perdi.

Xyndylyq paaştьncьvьs eş Sedip-ooldun po erttektiq sezy polgaş solun cagьp pergenin koncuq xanьzь-pile eeryp xyleep algaş, iziq pajьr cedirip turpis.

Moon-pile kadь ьnak paaştьncьvьska tangьraqlaarьvьs polza:

1) 1936-37 cьldьn eeredilgezinin programьn toldur eerenip alьr-pis.

2) Tus şkolanь arьq şeber turguzar polgaş pygy et-xerengini karaavьs ogu ьşkaş kamgalap kamnaar-pis.

3) Paşkьlarnьn ajttьp turar erttemnerin eerenikciler pis ekki şingeedip eerenges, adak tep temdekti cok kьlьp, xyndylyq paaştьncьvьs slernin ajttьrşkьnьnar jozugaar erttem pilibisti eryledip alьrьvьstь kьzar-pis.

4) Cьldagaan cok kiceel yzer polgaş aalcar-ce canattaar coruktarnь cok kьlgaş, kyryenin kelir yjerin kadьrlarь poop alьrьvьstь-[illegible]enip tur-pis.

Pygy eerenikciler,

Xereezen Cangaa texnik erttemge eerenip tur

Ceen-xemcik kozuununun Sytxel sumuzu № 8 arbannьn xamaatьzь Kenenciktin piccii uruu Cangaa, enir cьlьn caa aalьnga xojun kadarьp turgan. Oon podu 35 cьldьn 8 ajda Kьzьl-xoorajga keigeş, podunun ekki turazь-pile Sovtьbtransьn colaaccь surguulunga keep kirgeş, 1936 cьldьn 6 ajnьn 15-ke cedir 6 aj xuussaanьn iştinde eerengeş, eerenip turgan erttemneringe ekki tep temdeqletken polgaş curumnuq eerenip kьştaanьn parьmdalaaş, tuzalaar colaaccьga kiirgen.

Eş Cangaa po cajladьr poşta maşinazьnga tuzalakcь colaaccьap turgaş, maşinanьn colaaccьlaar praktik erteminge podun eleen tepşdip algan polgaş Tьvanьn iştinde maşina coruur cerlerinin pelen, pergezin keryp algan, paza-Tьvanьn arat conunun arazьnda xarьlzaazьn ulamcьdьp perip turgan. Eeredip turgan xamaattь colaaccьzьnьn sezyn xyleep, oon texnik erttemin uştup alьrьn kьzьp turgan.

Seelgy yjede kььş saq cedip kelgen teleede, eş Cangaa sookka corup şьdabas polganda maşina karaarьn odun kьlьr turum azьldьq cerde azьldadьp kaan. Am uk azьldь perge kadьq tibejin, oon arga texniinge eerenip eske kaadьrlarga ylegerliq azьldap turar. Xarьn Cangaa ool kaadьrlardan arttьk azьldap turar, azьldьn şagьndan cer-le ozaldabas, ajttьp turar xamaattь kizinin sezyn xyleer.

Cьccaannьn karaanьn cьrьdar odun peer polgaş maşinanь corudarda xedeldirer kyzyn peer akumiljator teer iştinde cyyl pyry kisiodalьq xaarzaan kancaartaa septep turar, polu pergen. Moon ap keerge, Cangaa cьccaan karaanьn emcizi poop turar.

Eş Cangaa po idepkeji-pile Oktabr 19 cьl ojunda 40 akşanьn xebi-pile şannatkan polgaj.

Moon ap keerge, cazak, namnьn paaştalgazь-pile arattьn anьjak esken xereezenneri podunun erttem kulturun xyn pyry-le sajzьradьp turarьnьn iştinde po ьşkaş xereezen eş eerler mьndьq tuskaj erttemniq azьlga eerenip turar tur.

Eş Cangaa am-taa ekki azьldap, picce-pacca cetpes cyylderin uzutkap, ulustun azьl agьjьnьn pir tamьrь polur trasporttun pьzьq kaadьrь poiurun kьzьp keryner.

Maşina suurunda **Tarttan-ool.**

Xej connuq tuzazьn amьrap eeryp, cettirdibis

Tees-xem kozuununun Erzinde carttьk internat şkolazьnga, myn Erzin sumuzunun camdьk arattarь şkolanьn et xerengizinge uluq azьk tuzalьq ekki turanьn tuzalamcьzьn k e r g y z y p turlar.

Po cьldьn 10 ajnьn yjezinde Paj-taqda „Kьzьl malcьn" MAE, 50 akşa azьq erttektiq poda mal xalaska tuzalaan. Ol cizektiq tus-tus arattarnьn ekki turapile tuzalaan cyylderin manaa todargajlaarga polza:

1) Sumu targazь
es Cadamba 1 xoj.
2) Eş Şojuzun 1 eşky.
3) Eş Cula 1 eşky.
4) Eş Tembee 1 eşky.
5) Eş Camьjan 1 eşky.
6) Eş Nadьl 1 eşky—

mьncandьr xalaska tuzaladьlar.

Oon ьnaj carttьk erriteen algaş, tuzalap satkannar polza, Parccьn 1 xoj polgaş Calzьp 1 xoj.

Akşa-pile xalaska tuzalaannar polza:

1) Tarьma, Xeben-salьr, Tazьtamba—po eşter en teere tuzalaan, olarnьn tuzalaanь şuptuzu 15 akşa.

2) Kynzenmaa (tassьk) 3 akşa.

3) Paa-xee 2 akşa.

4) Şaqdьr 1 akşa 20 kepejek, şuptu kattьşkaş 21 akşa 20 kepejek. Paza 9 kizi pir-pir akşa tuzalaan, oon-pile pygy akşa kattьşkaş 30 akşa 20 kepejek poldu.

Po cyny ajttьp tur teer polza, arat con azь-telyn erttem kulturga eeredip alьr teeş pygy podel s gьzьn şьnь-pile salьp turarь ol polur polgaş pir talazьnda kyrynenin akşa-xerengizinge poltarьnьn ekki turazь-pile tuzalazьp eske arat conga ylegerlizekti kergyzyp turarь ol tur.

Şkola ergelekcizi **Sat Paazan.**

Pistiq arbannьn azьlь

Ceen-xemcik kozuununun Kьzьl-taq sumuzunda 11 tugaar arbannьn azьl-agьjь cьl pyryde ezyp turar. Cyl tize:

Kizi, mal, taraa	1935 c	1936 c	Eskeni
1. Erege sanь	17	19	2
2. Kizi sanь	76	83	7
3. Pizik pilir kizi . .	20	87	17
4. Pygy malь	874	917	43
5. Taraa (ga-pile) . .	11,96	21,10	10,90
6 Sigen (ga-pile) . .	8,52	10,75	2,25
7. Cьlьq kazaa . . .	48	61	13

Po sannar polza, tus arbannьn azьlьnьn ezyp xeqzyp turarьn ajttьp turarь ol tur.

Po 36-37 cьldarnьn kьzьnьnda cutka mal alьspazь-pile 55 xeppeen taraa sabanь, 49 puut taraa pogu kuduruu azaap algan pogaş bl kazaanьn kьrьnga 15 caa mungaş cьlьq kazaanь nemej tudup algan, oon ьnaj 206 parba kurgaq edekti pelyp azaap algan.

Moon songaar azьl-agьjьvьstь ulam-na sajzьradьp, ьlngьja po kьzьn cut ajьlь tabarzьp kelze, anaa cangьs eskys anaj-taa alьspazьn kьzar-pis.

Arban targazь M. **Xalindyvyy**

Aşşak Kandan-ooldan yleger alьnar

Xaraal aldьn uurgajьnda nam yyry 11 ajnьn 14-te solun cagьlgazьnьn tugajьnda xural kьlьp turda, myn cerde azьldap turar **Kandan-ool** aşşak cedip kelgeş, cugaalap turganь polza:

„Ce tunmalarьm, pistin nam, cazaavьs pisterni cyyl pyry cagьlganь cagьp algaş potarьnьn ertiem politiin eryledip alzьn teeş, po cьlьn solunnun cagььr erteen ciigetken polgaj. Am menden yleger algaş, kizi kuruq cok solundan cagьdьp alьnar" tep, xuralga olurgan xamьk ulustu kirgergeş, ol ortta 4 cyyl tьva cagьlganь cagьdьp aldь.

Ol xuralga olurgan camdьk solun cagьtpaan kizilernin arьnnarь kьza pergen, ььt-la cok olurgulaan tur-ijin.

Paza kattap turup kelgeş, eş **Kandan-ooldun** cugaalaanь polza: „kaaş akşa kьlaştap coraan ooldarnьn karmaanьndan uştunup cьdьp kaar cuve polbas-pe, pizik pilbes aşşak **Kandan-ool** men solun cagьp ap turumda, anьjak eskenner solun cagьp albajьn kancaar, tunmalarьm" tep turdu.

Aşşak **Kandan-ooldan** yleger algaş, anьjak eskenner solundan cagьqar.

Nam yyrynyn targazь **Iccin-norbu.**

Ьncap polbas!

Ceen-xemcik kozuununun Xendergej sumuzunun anьjak Xendergej curtiuq Kaaa tep kizi po cьldьn 10-ajnьn yjezinde kadajь Anakpaanь iji xoluirden tudup algaş, sapрьk idii-pile işti-paarьnce tepkilep ettep turgan. Cangьs ol-taa eres, kadajьn cer-le kerbes kizi tur-po.

Canьrda olurgan xereezen ezin terlep olurar Kaaaga kozuun şyyqyzynden xemceq kergysse coguur.

Medeelekci.

Eleen peletkeldiq

Tandь kozuununun Eleges sumuzunun arat conu cutka udur eleen xemceqlerni corudup turar. Cyl teerge 36 talbьj peletkep algan, temir-xyyrek 204, ьjaş xyyrek 224, kuskun-xaaj 92—şak mьndьq cyylcer peletkep algan. Moon kerьnga am-taa xey-pile peletkep alьr tep turar.

Eske arat con şak mьncaar cutka udur pele kel corucarь cugula tep kьjьrьp tur-men.

Kozuun sekreteri **Jancar.**

ARN 10 tug. Uluq xuralьnьn toktaalь-pile OKTE azьlьn sajzьradььl

Oran kamgalaarьnga tuzalazьr ebilel polza, TAR-nьn tuskaj togunnaan pot-ergezin pьzьqlap kamgalaarьnga, arat tymenni şeriqzidip polbaazьradьrьnga uluq uzur-tuzalьq ebilel polgaj.

Mьndьqnьn teleezinde OKTE şugumu-pile arat tymenni şeriqzidip, nam, cazaktь teskindir sьrьj mobilizastaar coruk polza, TAR-nьn tuskaj togunnaan pot ergezin pьzьdьp turarь polur polgaş telegejnin imperialisteri caa-tajьn ajьlьn өeskydyp, SSRE-ge, MAR-ga xaldap kelze, Tьvanьn arattarь cangьs frontu-pile turzup kamgalazьrьnga uluq uzur tuzalьq.

ARN-nьn 10 tugaar Uluq xuralьnьn OKTE-nin tugajьnda ajьtkanь polza: **TAR-nьn tuskaj togunnaanьn kamgalaar sorulgazьn teskindir arat connu ebileldep, olarnь şeriqzider polgaş kyş-kulturnun talazь-pile sajzьradьrьnьn tugajьnda OKTE uluq uzur-tuzalьq"**— tep ajьtkan.

Mьncangaş, kozuunnarda, sumularda polgaş pydyrylge cerlerinde OKTE organizastarь, ARN-nьn 10 tugaar Uluq xuralьnьn şiitpirlerin xerek kьrьnga pottandьrьp kyyssedir teleezinde, po xynden egelep corudar azьldarь cyl teer polza:

a) Moon songaar OKTE azьlьn ulam tьnzьdьp, oon azьk-tuzazьn arat tymenge tanьştьrьp ugaadьr polgaş kozuun, sumunun curt tebiskeerinin pajdaьntaarьştьr şeriqziirinin azьlьn taarьştьrьp corudarь ton cugula tur.

в) Arat tymenni, anьjak-өskenni şeriqzidip өeredirі-pile cergeletir olarnь kyş kultur-ce sonuurgadьp, olarnьn iştinge en-ne pөdyyn kyş kulturnu coorttu corudup turgaş ebileldeeri cugula.

c) Arat tymenni OKTE-nin kezigynynge kalbaa-pile kirip xandьdar teleezinde, kozuunnarda polgaş kөdee sumularda OKTE organizastarь arat tymennin orttuzunga kalbak massalьq xuraldarьn ulam kalbarttьr xerektiq.

d) Oktecciler san talazь-pile cьl-cьlda өzyp turar polzataa, OKTE-nin uzur-tuzazьn ekki pilbes, cer le pillişkin talazь-pile koşkak polur teleede, tus-tus oktecciler şeriqnin erttem pilinge өereniri-pile kadь polit. pilliişkinin pedidip, nam, cazaktьn xyn pyryde yndyryp turar şiitpir ajttььşkьnnarь-pile tanьzьp өereniri cugula.

e) OKTE organizastarь polgaş oon tus-tus kezigynneri ulustun azьl-agьj, kultur polbaazьralьn tepşideringe kirzip, mal azьlьn sajzьradьrьnga kol sorulgazьn salьp, ьlangьja pottarьnьn malьnьn paazьn өstyryp, pizik pilik pilbes coruurun uzutkaar polgaş kultur tepşilgelerin eryledirin oraldazьr uzurluq.

f) Po kьştьn cudunun ajьlьnga mal paazь xoratpajьn, ol tugajьnda pottuq azьldarnь corudar polgaş maldьn pir tajzьnь pөry-pile temissezip, onu aqlap, oktecciler kyzyn sьrьj ebileldeeri cugula.

g) Nam, cazaktьn xyn pyryde corudup turar ajttььşkьn şiitpirleri-pile tanьzьp өerenip turar teleede, oktecciler polza, solun parlalganь cagьp alьr polgaş xarьn arat conga solun parlalga cagьdar azьldь paza corudar.

Po cyyldernі kyyssedirde OKTE organizastarь polza, nam, areve organizastarь-pile xarьlzaazьn kьlьnnadьp, olarnьn paaştalga tuzalamcьzьn cөp azьqlap azьldaarь cugula.

Nam, areve organizastarь polza, OKTE-nin azьlьnga xyn pyryde pottuq paaştalga tuzalamcьnь kөrgyzeri cugula.

TAR-nьn OKTE tөp вyrozunun sekreteri **Pala.**

Cer-cerde solun cagьlgazьnьn corulgazь

Iştikki xerek jaamьzьnьn canьnda nam yyrynde

Uk yyrnvn kezigynneri şuptu 23 kizi. Polarnьn 1937 cьlda iştikki polgaş taştьkkь parlalganь cagaanь 83 kezek. Monu todargajlaarga: „Şьn" solun 19, „Xostuq arat" 17, „Areve şьnь" 11, „Cazaktьn kol medeezi" 12, „Purungaar" solun 6, SSRE-nin parlalgazь 18 polur.

36 cьlda tus yyrnyn kezigynnerinin iştikki, taştьkkь cagьlgazь 67 sannьq turgan polgaş 6 aj xuussaalьq cagьlgalar paza par turgan polza, 37 cьlda 83 sanga cetken polgaş SSRE cagьlgazьndan angьda, 6 aj xuussaalьq cagьlga cok, şuptu cьl xuussaalьq cagaannar. Ьndьq polza-taa, kezigyn pyryzy par parlalganьn şuptuzun cagьvaannar, paza camdьk nam kezigynneri pir cerde azьldap o'urar polgaş pireezi „Şьn" solun cagььrga, pireezi өske solunnar cagaan, ьncangaş „Şьn" solunnun sanь 19 poop turar tur.

Ertken cьldaazьndan po cьlьn cagьlganьn sanь kөbydeen polgaş şьnarь sajzьraan tur.

Iştikki xerek jaamьzьnьn cerinde **Tьrttьj ool.**

Kaa-xem kozuununda

Kaa-xem kozuununun tebiskeerinde 1937 cьlga udur solun cagьlgazьnьn corup turarьn manaa san-pile kөrgyzerge polza, (12 ajnьn 8-ke cedir):

№№	ORGANIZASTAR ADЬ	CAGЬLGALAR ADЬ			
		„Şьn" solun	„Areve şьnь"	„Xos arat"	„Kol medee"
1	Koptu aldьn uurgajь	21	20	20	17
2	Koptu sumuzu	84	55	47	28
3	Kөk-tej sumuzu	39	35	50	8
4	Pyren sumuzu	60	40	46	8
5	Pelөej sumuzu	33	35	29	5
6	Sarьq-sep-xooraj	14	18	16	14
	Kattьşkaş	251	103	203	80

Şuptu 4 cyyl parlalganьn cagьlgazь 742 polgan tur. Po polza, pyryn tolu san ebes, camdьk cerlernin medeezi cөcөe kelbeen. Ertken cьlьn cyq-le 47 cagьlga turgan polza, 12 ajnьn tөncyzyngө cedir cagьza kancap-taa mun sanga cөder. Po tugajьnda solun cagьlgazь am-taa yrgylcylep corьu-şaan.

KXK-da nam komizь ARAKCAA.

Xaraalda

Xaraal aldьn uurgajьnda 1937 cьlga udur solun cagьlgazьnьn corup turarьn, po cьldьn 12 ajnьn 1-de tynnep kөerge mьndьq tur:

№№	CAGЬLGA ADЬ	ŞЬNARЬ		
		1 cьl	6 aj	Şuptu
1	„Şьn"	40	6	46
2	„Areve şьnь" . .	43	5	48
3	„Xostuq arat" . .	41	6	47
4	„Kol medee" . .	42	5	47
	Kattьşkaş:	166	22	188

Solun cagьlgazьnьn azьlьn amtaa yrgylcylep corudup turar-pis.

Nam yyrynyn targazь ICCIN-NORBU.

Emide

Emi aldьn uurgajьnda 1937 cьlga udur solun cagьlgazьn, 11 ajnьn 20-den egeleeş, 12 ajnьn 8-ke cedir corutkanьnьn tynnelin kөerge: „Şьn"—34, „Areve şьnь"—29, „Xostuq arat"—16, „Cazaktьn kol medeezi"—15, kattьşkaş 94 cagьlganь 35 kizi cagьtkan polgaş tus aldьn uurgajьnda azьlcьn, alban xaarlarnьn 68,62%-zu solunnu cagьp algan turar tur.

Am cagьtpajьn turar ulustarnь moon songaar cagьdьp turgaş, 100% cagьlgalьq polurun cedip alьr-pis.

Areve yyrynyn sekreteri TABAA.
Poşta ergelekcizi COLDAK-AŞŞAK.

Palьktьqda

Tere-xөl kozuununun en ьrakkь sumuzu polur Palьktьqga, po cьldьn 11 aj yjezinde cutka udur arga xemceqler corudarь-pile surgakcьlap pargaş, 11 ajnьn 28-29 xynnerinde aal pөlykternin aajьn parьmdalap, 3 kezek cerge xural kьldьvьs, anaa arat condan 1937 cьlga udur cagaan sounnarь polza: „Şьn"—7, „Areve şьnь"—20, „Xostuq arat"—16, „Cazaktьn kol medeezi"—2, şuptu 45 cagьlganь kolduun cьldьь kьldьr cagьp aldьlar.

Ystynde sandan angьda, akşazьn perbeen adьn pizidip algan ulus paza par. Moon ap kөerge, ol sumunun arattarь solun cagьlgazьn-ce pot idepkejin eleen salьp turar.

Surgakcьlap coraan Tyktyq-ool.

Kөk-tejde

Kaa-xem kozuununun Kөk-tej sumuzunda nam yyrynge cookta caa massalьq xural polgan. Ol xuralga, ARN-nьn 10 tugaar Uluq xuralьnьn toktaal şiitpirlerin tanьşkan, ol xuralga 73 kizi oluruşkan. Oon tarap corutkaş, 6 kezek cerge massalьq xuraldar polgan. Ol xuraldarga 109 kizi oluruşkan.

Nam, areve kezigynnerinden polgaş arat condan 10 tugaar Uluq xuraldьn ajttььşkьnьn koncuq pajьrlap xyleep ap, moon songaar kyyssedir azьldarьn cugaalazьp ap turgan.

Ol-la xuraldar yjezinde 121 kezek solun cagaan. Oon iştinde „Şьn" solun 39, „Areve şьnь" 34, „Xostuq arat" 40, „Cazaktьn kol medeezi" 8.

Oon ьnaj cut-pile erestiq temissezirin cugaalazьp, ton cerde 14 өregeni ol toraan cьlьq cerce kөzyrgen. Po 12 ajnьn 5-te cьlgь maldь Cederge kadararьn şiitpirlep algan. Kazaa cok sigennerni kazaalaar, pastьrttьnmaan taraalarnь pastьrar ijik-pe cok polza, kazaalaar tep cugaalaşkan. 7 cerde cьrьdььşkьn pөlgymnerin sergedip corutpu-şaan, ьnda 5 kezek xanu solunnarьn paza sergetken.

Surgakcьlap coraan [redacted].
T. Tarzaa.

Ispanda faşistьq yjmeen yrgylcyleві-şaan.

Madrit caazьnda kadьq tulcuuşkun poop turgan

Faşistьq generaldar Ispanda xamaattь tajьnьn egeleenden peer, 12 ajnьn 18-te mugur peş aj polgan. Faşistьq German-pile faşistьq Italidan cyq-le poo cepsek-pile tuzalazьp turar ebes, xarьn kazar argalьq şeriq cancьnnarь polgaş şeriqler-pile paza tuzalazьp turar teerbecci yjmencilerge udur Ispannьn uluzu 5 aj turguzunda maadьrlьq temissezip turar tur.

Madrit coogu ьncaaldьr kaaş xonuk iştinde caa şeqliq turganьnьn soonda am koncuq şengьь tulcuuşkunnar corup turar. Germandan kelgen, „ekki turalьqlar" tep şeriqler yjmeencilernin murnakcьlarь poop tulcup turar.

Cazaktьn şeriqleri yjmeencilernin xaldaaşkьnьn cedilgelii-pile ojitur şaap turar.

Dekabr ajnьn 16-da faşistarnьn 20 pөmbykteer uzar-xemeleri 28 tuskaj tajьn uzar-xemeleri ederencilіq kelgeş, Madritьn songu talakkь rajonnarьn pөmbykteen. Agaarlap caalazьr talazь-pile anaa kirişken uzar-xemelernin sanьn podaarga, ol tulcuuşkun polza, Madritka caalaşkan pygy tulcuuşkunnarnьn en uluu polur.

Cazaktьn 25 tuskaj tajьn uzar-xemeleri yjmeencilernin uzar-xemelerin tedir ojladьpkan. Yjmeencilernin 5 uzar-xemezin yrep kaan.

Cazaktьn uzar-xemeleri kandьq-taa kogaral cok polgan.

Madrittь pөmbyktep turda 100 xire kizi өlgen. Palьqlattьrgannarnьn sanь am xirede ilerettinmeen. Xoorajnьn azьlcьnnar curttap turar cerlerinde 50 xire paazьnnarnь yrep kaan. SETA.

Kьdatta

Can-Sye-ljannьn tura xalььşkьnь

Kьdattan medeelep turarь polza, dekabrnьn 12-de Şensi tep mozunun tөby—Sian tep xoorajga Kьdattьn şeriinin pir şььrak udurttukcuzu Can-Sye-ljan tep cancьnnьn şerii Nankin cazaanga udur tura xalьp temisseşken tur. Uk tura xalььşkьn egelep ynerde mьndьq polgan: gomindannьq Kьdattьn diktatoru, Nankin cazaanьn paazь Can-Kaj-şi Sian xoorajga corda, Can-Sye-ljan tep cancьn Can-Kaj-şinin kamgalalьnьn poo-cepseen tyzyrer teeş oraldazьp keerde, oon kancaar-taa aa cok kadьq tulcuuşkundan egelep yngen tur. 1927 cьldan peer Kьdattьn erge cagьrgazьn podunun xolunga tudup kelgen Can-Kaj-şinin podun tura xalьşkannar tudup algan. Can-Kaj-şinin podu-pile kadь Nankin cazaanьn oon өske eleen xөj udurttukcularьn tudup algan. Can-Sye-ljan polgaş oon kaaş cancьnnarь Nankin-ce Gomindan cazaanga temirudazьn-pile negeldeler corutkan, kandьq negeldeler salganьl teerge, Kьdat-ce Joponnun xaldap kirer coruunga udur polgaş komunistar-pile cangьs ep turguzar tugajьnda erestiq xemceqlerni top-toraan ap corudar teen.

Kьdattьn tөby—Nankinde tajьn pajdaьn carlaan. Can-Sye-ljannь өskerlikci tep carlaan polgaş podunun kьlьp turgan tuzalьndan xalap kaapkan.

Şensi, Gansu tep mozularda mөөnneen 100 mun şeriqni komandьlap turar Can-Sye ljanga udur tuskaj şeriqlerni corudup turar.

Japon parlalganьn medeelep turarьndan kөerge, Can-Sye-ljan pygy Kьdat uluska kьjgьrьq salgan, cyy tep kөjgьrganьl teerge, Japon-pile caalazьr tajьnnь Nankin cazaanga carlattьrar, Mancuurnu Kьdatka egidip peer, Kьdatta erge cagьrganьn tөp cerlerin tazьlь-pile caarttьp turguzar polgaş Kьdattьn komunistarь-pile kadь azьldazьr podalganь corudar teen. Can-Sye-ljannьn corudup turar xereen Kьdattьn şeriinin eleen xөj udurttukcularь pyryn cөpşeerep turar. Şanxaj-xoorajda Kьdattьn polgaş taştьkkьnьn parlalgalarь Sianga polgan coruktu koncuq cugulalap turar.

Oon ьnaj medeelep turarь polza, Şensi mozunun cөөn kьzьgaarьnda, Tun-Şan tep cerde, Can-Sye-ljannьn şeriqleri Can-Kaj-şinin şeriqleri-pile tajьldazьp egelej pergen xire kьldьr medeelep turar. Oon ьnaj, Can-Kaj-şige udur Can-Sye-ljannьn tura xalaanьnьn tugajьnda Şanxajda mьndьq janzь podap turar tur, cyl teerge, Can-Sye-ljannьn Can-Kaj-şige udur tura xalььşkьnь polza, murnunda Nankin cazaanьn kyyssekci orduzunun targazь turgaş, am şьnьnda-la Kьdattan yndyr ojlattьrьpkan polgaş am yjede taştьkkьda turar Van-sin-Vej tep cancьnnьn pydyy xaldaaşkьnь-pile xolbaalьq.

Oon ьnaj, sөөlgy yje iştinde Japonga udur şimceeşkin kalbarьp, anaa udurlanьrda, Can-Kaj-şinin cazaan tolgandьr Pygy Kьdattь kattьştьrar tep cyve corup turgan polgaj, ol kattьştьrar corukiu yzeri-pile Nankin cazaanga udur Van-sin-Vej ьşkaş өzeeliq idegetter ynyp kelgen poor tep turar. Oon ьnaj, podap turarь polza, Van-sin-Vej Kьdattь kattьştьrar coruktu yreer teeş podunun tөleelerin tamcьştьr turaxalььşkьn yndyrgeş, Kьdattьn tajzьnnarь pottarьnьn planьn kyyssediringe tөgym coruktu turguzar poor tep turar.

(SETA).

ARN-nьn 10 tugaar Uluq xuralьnьn toktaalьn arat con koncuq sonuurgap sadьp ap tur

Kaa-xem kozuununun Koptu sumuzunda ARN yyrynyn cingine kezigyny eş Seqve, po cьldьn 12 ajnьn 15-te yyr cerinden ARN-nьn 10 tugaar Uluq xuralьnьn caa parlaan toktaalь 34 kezek tөpterni aal өregeler kezip sadarь-pile corutkaş, cangьs xyn kezilnde sadьvьtkan.

Myn toktaaldь aal eregelerge cedire peerge, arat con murnun pьlaazьp sadьp ap turdu.

Aratkor Canlьppaj.

Tajzьn pөryny am-taa kьraal

Cөөn-xemcik kozuununun Kьzьl-taq sumunun targazь eş Өner-pile ancь Kalindyy olar, po 12 ajnьn caazьnda pir koncuq uluq kөk pөryny poolap өlyrdyler. **M. Picce-ool.**

Cazalga

1936 cьldьn dekabr ajnьn 9-ta yngen, №97(598) „Şьn" solunda **„Saqlь sumuzunun revcarьş kьjgьrьь"** tep cyylde „1937 cьldьn 3 ajnьn 15-te tynneer-pis" teenin am „1937 cьldьn 5 ajnьn 15-te tynneer-pis" tep cazap nomcuurun ergim nomcukculardan tiledirіs.

Likpunlu paşkьzь Sьrlaa.

Kozkooptarnөn polgaş XOORXE-nin paaştaar cerlerinin targalarөnga

Kozkooptarnөn polgaş XOORXE-nin azөl-agөjөnөn paza tustus azөlcөn, alban xaakcөttarnөn iştinde, өlangөja majgөnnar, magazinnar ergelekcileri, oon-taa өnaj azөlcөnnarnөn talazөndan cazak, namnөn polgaş Tөba tөp kooptun paaştaar cerinin ajttөөşkөn, toktaal saabөrөn kyyssedip pottandөrarө-pile, kozkooptarnөn paaştaar cerlerinin yndyrgen ajttөөşkөnөn kyyssetpes, ee-xarөөssalga cok, aragalaar-tarөlaar, arat tymerge eeldek eptiq ebes, ərttek yne-taa əskerttir yreer cizektiq, oon-taa əske cetpes cyylderinin tugajөnda „Şөn", „Xostuq arat", „Areve şөnө" solunnarnөn pizikcileri koncuq xəj cyylderni ileredip pizip turar, moon songaar-taa pizilri cugaa cok polgaj. Solunnarga pizittingen cyylderni kozkooptarnөn paaştaar cerleri toraan istep xөnap, toraan xarөөlap turarө koncuq xobar polgaş xarөn cok-taa tize azөrbas.

Moon xaraazө pile adaanda cyylderni kyyssedili-pile kozkooptarnөn paaştaar cerieringe polgaş XOORXE nin paaştaar ceringe taqzөrө polza:

1. Ystynde ajөtkan solunnarga pizittinip turgan xarөөlattөnmaan cyylderni, top-toraan xarөөlaan turar.

2. Moon songaar kajө-taa parialgalarga pizittingen ystynde ajөtkan coruktar өşkaş cөbelerni xamaarzөr kozkooptar cerleri, uk solunnu algan xynynden egeleeş 15 xonuktan erttirəejin xarөөlap, solunnar redaksөlarөnga corutkan turza coguur.

3. Kozkooptarnөn polgaş XOORXE-nin paaştaar cerleri „Şөn", „Xostuq arat", „Areve şөnө" solunnarnө cagөp algaş, ee xarөөssalga cok, cidirip kaar, onu tugaar-tugaarө-pile kəktep şөqzap algan cer cangөs-taa cok. Am onu soksadөr xərəktiq polgaş am cagөp algan solunnarnө aaj-aajө-pile kəktep, cangөs-taa tugaar cidirəejin cөl-cөlө-pile şөqzalga poldurarөn xarөөssalgalөө-pile sagөndөrar.

4. Kozkooptarnөn paaştaar cerleri pottarөnөn azөlөnөn tugajөnda solun parlalgalarga yrgylcy cөrөdөp pizip, ceder-cetpes cyylderin, өlangөja ekki azөldөq majgөnnar, tergi sadөqcөlarө, oon pile kadө pagaj azөldөq azөlcөnnar oon taa əskeleri cөrөdөp turar. Paza majgөnnar ergelekcileri, tergi sadөqcөlarө oon-taa əske kooperas azөlcөlarө pottarөnөn azөlөn, əske-taa cyylderni solun parlalgaa cөrөdөp pizip turarө cugula.

Kooperastөn azөlcөn, alban xaakcөttarө solunnarnө kizi kuruq cok cagөp algan turarөn polgaş iştі-pile tanөzөp əərenirinin tugajөnda kozkooptarnөn paaştaar cerleri polza, azөlcөnnarnөn iştinge tanөdөlga azөlөn kөlөp turgaş cedip alөrөn sagөndөrar tur.

TTK-nөn sadөq kildizinin targazө **Lopsan**.

Tere-xəl kozuununda majgөnnөn po cөlda sadөp alөөşkөnө

Tere-xəl kozuununda majgөnden 11 ajnөn 30-ge cedir cyyl sadөqnөn 1936 cөldөn 1 ajnөn 1-pyry sadөp algan cyylderi polza:

№ №	Pygy sadөp algan cyylderi	Pygy cөlda sadөp alөr planө	Am sadөp alganө	Azөr kyyssetkeni	Tuduuzu
1.	Tiin	14.500	15.360	860	—
2.	Pəry	34	9	—	25
3.	Tөrbaktөq	7	3	—	4
4.	Tilgi	11	1	—	10
5.	Cəkpe	2	—	—	2
6.	Kiş	39	12	—	27
7.	As	60	69	9	—
8.	Kyzen	42	20	—	22
9.	Sөөn mөjөzө . . .	5	59	54	—
	Tiriq mal cyyly				
1.	Inek	28	53	25	—
2.	Cөlgө	1	3	2	—
3.	Xoj	50	61	11	—
4.	Өşky	50	91	41	—
	Kattөşkaş	128	208	160,2%	—
	Algө-keeş cyyly				
1.	Inek kezi	83	290	207	—
2.	Aat kezi	29	30	1	—
3.	Xoj kezi	67	348	281	—
4.	Өşky kezi	35	226	191	—
5.	Anaj, xuragan kezi .	270	35	—	235
6.	Tyk, xөl (kilogram) .	1210	530	—	680

Ertken pygy 11 ajnөn iştinde paraan saarөlgazө 51.192 akşa 6 kəpejək poop turar. Өlyk saarөlgazө 28.543 akşa 34 kəpejək poop turar.

Tus majgөnnөn po cөlөn corutkan azөlөn topculap kəərge, mal sadөp alganө-pile paraan saarөlgazө ekki polgan. Өlyk cyylyrden azөr kyyssetkeni-taa par, kyyssetpeeri-taa par. Moon songaar arat tymennin orttuzunga surttaal azөlөn ekki corudup turgaş, po cetpejin turar cyylderni cedir kyyssedir-pis.

Pistin po majgөnөөs Kaa-xem kozkoobunda xamaarzөp turza-taa, myn majgөnnөn azөlөnөn ekki, paagөn pibes poop turar. Moon songaar Kaa-xem kozkoobu peer sagөzөn salza coguur.

Tere-xəl kozuununun targazө **Tyger**.

Aratkorlar cagaalarөnөn izi-pile

Şoktuqnuq pizeeninge xarөө

Po cөlөn yngen № 98 (599) „Şөn" solunda paşkө Şoktuttun pizeeninge xarөөlaarөөs polza:

Cөən-xemcik kozuununun camdөk sumularөnda, өlangөjakozuun təəyndə ospa aarөq telgerep turar tep pizeeni şөn ebes tur. Kozuun təəyndə ospa ebes, ulaan-ot tep aarөq turgan cybe, ospa-pile ulaan-ot өlgaldөq polur uzurluq.

Po aarөq-pile emci eleen temissel corudup turar.

Eş Şoktut sler cybeni piziirde өlap өlgap pilip algaş, şөn polgaş todargaj cyylderni piziir polzunarza ekki tur.

Cadaanada şkola ergelekcizi **Tarzaa Paşkө Norbu**.

Aratkorlarnөn pizeeninge xarөө

1. № 66 (567) „Şөn" solunnun 4 tugaar arnөnda „Tozu kozuununun Toora-xemde xereezenner tassөөnөn azөlө udaan" tep aratkor „Pilgennin" pizeen cyylyn, kozuunda tassөk cerinden xөnap kəərge, ol tugajө şөn polgan. Өncangaş ol tassөktөn azөlөn sergediri-pile azөl corutkanөndan myn tassөktөn azөlө eleen corup turar.

2. № 12 (513) „Şөn" solunnun 2 tugaar arnөnda „nam, areve kezigynneri yyrnyn toktaalөn kyyssetpejin turar" tep aratkor „Saldamnөn" pizeeni paza şөn polgan. Ol tugajөnda tuskaj azөl corutkan-pis.

3. № 74 (575) „Şөn" solunnun 4 tugaar arnөnda şyygy azөlө udaan tep aratkor „Cangөs kolduq" pizeeni şөn polgan. Po tugajөnda kozuun cagөrgazөndan azөl corutkan.

Tozuda nam komizөnөn teleezi **TAQBA**.

Kara-saldө coguur kozuun, sumuzundan xemceq aizөn

Emi aldөn uurgajөng azөldap turgan, Cөən-xemcik kozuununun Xəlcyktyq sumuzu 12 tugaar arbannөn xamaattөzө, podu revolustuq şeriqge turgan Kara-saldө teerzi, po 36 cөldөn 10 aj yjezinde „meen sidim ynmesteen, canar coruur kizi men" tees, parөk ol ajnө təndyr megelenip aaraaş, pydyrylge cerinden şөnzөlga ap algaş coruur tep turunda tedir soksөtkan. Oon soonda yş cedi xonuk xirede megelenip aarөp cөtkaş, xyndys azөldap cөj pargan eş-eərynyn pok-sagөn oorlap ap turgan. Cyl teerge, eş Tambөjnөn 35 akşa ərttektiq coorganөn, paza Sebek-mittin 8 akşa ərttektiq coorganөn oorlaan, cer-le oon-taa əske poktanөp oorlap ap turgan cyylderi 78 akşa cetken.

Adak soonda alban cerinin 60 akşa ərttektiq ezerin oorlap urdunup algaş pargan.

Po oor polgaş azөl kөlbas Kara-saldө kөjaa pargan ceringe xoojlu-tyrym jozugaar xemceq kərgyssyn tep kulak salөp olur men.

Eminin oqlu.

Ol akşanө istep tөbar xerek

Cəən-xemcik kozuununun Cajlaq-alaak sumuzunga 1930-31-32 cөldarda, kulturga xereqlcer cybe tep ol yjede nam yyrynyn targazө turgan Sanq-lama 7 xire kizi akşa cөөp turgaş 380 akşa tөpkan ulus cybe.

Ol akşanө coguur kulturga xereqleen-taa ceri cok, kadagalap kamgalaan-taa kizizi pidinmes. Po akşanө cogum kөm kadagalaan cybe irgi? Po tugajөn coguur cerlerden tarөj istep xөnaza tep imnep olur men.

Yş-pulun.

Anөjak Kalga şalөpcө anсө myn tur

Tere-xəl kozuununun Kargө sumuzu sөn tajga curttap coruur 20 xarөөq Kalga tep pir anөjak ool tergiin anсөnөn pireezinge sanadөө turar.

Eş Kalga 1935 cөlda tiin əjynde 300 xire tiin əlyrgen, 36 cөldөn cajөnөnda 2 sөөn əlyrgen polgaş po kysky tiin əjynde 15 xonukta tiin eeş, 247 tiin kooپka satkan. Ol tiinnernin şөnar talazө koncuq ekki, əlyktyn ərtteen cecce azөqlap turar anсө myn tur.

Ystynde satkan tiinnerinin şөnarөn kərgyzerge polza: tergiin ekki tiin 106, oon ərttee 111 akşa 30 kəpejək, oon araj kudu tiin 20, oon ərttee 18 akşa 80 kəpejək, iji tugaar tiin 95, oon ərttee 74 akşa 10 kəpejək, oon araj kudu tiin 26, oon ərttee 18 akşa 20 kəpejək, şuptu 222 akşa 40 kəpejək polgan.

Anсө Kalga cyny ajttөp turtize, Tөba təp kooptun „Anсө cyny pilip alөr xereqil"—tep attөq № 1-2 tepterleri-pile tanөşkan polgaş əlyktyn şөnarөn kədyrer tep cazak, namnөn ajttөşkөnөn kyyssedirin podaan kizi tur.

Eş Kalga 36-37 cөldarnөn arazөnda tiinni 5-6 cys cedir əlyrer-men teeş corutkan. Ol sezynge ceder-taa poor-on.

Eş Kalga, cangөs an azөlөngataa ebes, əske azөlөnga paza ekki kizi tur. Cyl tize, 35 cөlda 15 iөliq turgan polza, 36 cөlda 22 iөliq polgan. Sөn-tajga cerde cangөs əq curttap coruur xirezinde, kulturu paza kədyrlyp turar. Podu polgaş əənyn işti solun nomcup turar kөldөr tөba pizikke əərenip algan.

Əske anсөlar eş Kalgadan yleger algaş, an tiinni elbek kəəji-pile əlyrgeş, oon şөnar məzyzyn ekkizidip, kyrynege-taa podunga-taa azөk otulga kirerin podaza coguur.

Tere-xəl majgөnөnөn peletkelcizi ojun Naksөl.

Mөjakpannөn tyrzok coruun xarөөssalga-ce

Tandө kozuununun Kək-pulun sumuzu 6 tugaar arbannөn xamaattөzө Mөjakpan tep kizi par. Po Mөjakpan, kizi poop torugup kelgen toraan-na eş-əəryn toramcөlaar, etteer, megeleer, oorlaar—mөndөq kizi cybe. Po tugajөnda, moon murnunda kemniq cyylderinge coguur cerlerden xemcөen ap turgan.

Amgө yjede pajda'өn ap kəərge, 1936 cөldөn 10 aj yjezinde Elegestin Taq paarөnga turgan 50 azөq cөlgөnөn arazөnga oottap coraan kara aattө podunun turazө-pile tudup munup algaş, pir aj azөr oorga-təzyn tezildir mungaş Eleges ooruunga salөpkan. Oon soonda pir tөnnalzala ol aat Mezegej sumuzu Camzөn-xuurektөn mal polgan. Myn Camzөn-xuurak ol aadөnөn suraan tөnnaaş, Eleges coruundan şaөp tөp algaş kəərge, uk aattөn kyş-tengeli ta cok, oorgatəzy-taa tezik polgan. Po tugajөnda 11 aj yjezinde Camzөn-xuurak sumu targazө Padөga xomudap medeqleen. Ol tugajөn eş Padө ajttөrөp pajөssaanta ceri cok, parөk-la tymbej erttirip kaarөn podap olurar.

Mөjakpannөn tyrzok coruu cangөs po-taa ebes. Paza-a po ertken kyzyn kөdajөn Kodan-oolga xynneeş, Kodan-ooldu, adөp kaar-men" tep turgan cyyly paza par. Oon soonda Kodan-ool caaskaan cerge corda Mөjakpan tudup algaş, cer şaanga cedir etteen.

Mөjakpan, po xire tyrzok cyylderni yylgedip turda, sumu targazө Padө oon kydrezi polgaş, kandөq-taa xemceq alөrөndan tadagazap, oon xerenge əmeerzip olurarө todargaj tur.

Ystynde cugaalaan Mөjakpannөn puruuluq cyylderin polgaş ol xerekti xemceq alөajөn əmeerzip erttirip turar Padө olarnөn tugajөn kozuun şyygyzynden tarөj xөnap kərgeş xarөөssalga-ce kiirze coguur.

Cangөs-şibi

Pistin xarөөөөs

Parөөn-xemcikte „Kezedikci"—kozuun poştazөnөn ergelekcizi Xereldin tugajөn pizeeninni coguur cerin-ce şilcitken-pis.

Eş Şur-ool—tөөzөөnar, murnunda yngen tөөzөk poldu.

Elegeste „Toka" kyrekonomda „Tөөspaj-oqlu"—Myn cerde azөldap turar Sula tep ooldun eş-eəry-pile ep cok pajdalөn kyrekonomnun ergeleer ceringe. seqle.

Caattөda likpuntu paşkөzө Arakcaa—likpuntu egeleeniner tugajөn solunda pizibedibis. Seəlgy tynneli kandөq polganөn piziir-sler.

Şagaan-arөqda „Kөzөl-tilgi"—Ajөzөnөn tugajөn, өnda areve yyrynge medeele.

Caattө-xooraj sumuzunda „Sagөndөrөq"—kicceelge kelbesterni өnda xana solununga pizi.

CXK-da Arakcaa—Iziq-karada cөrөdөөşkөnnөn azөttөnganөn pizibedibis. Seəlgy tynnelin todargaj pizip kəryner.

PXK Şujda Sambөn—өtkan tөөzөktarөnnөn redaksөga tajөlөөrlarө cok poldu.

Sөөncө kyrekonomda „Şugum"—pizeen medeenerde, kyrekonomdan kөmnar turgunnap cana pergeş, sөөrөрө tep megelep turganөl, oozu todargaj ebes erengej poorga yndyrbedibis.

KXK-da nam komizө Arapcaa—Koptu sumuzunun Pyren ce kөjgөrgan carөzөnөn tugajөnda cagөlgalarnөn өlgalө cok poldu.

Eerbekte turar Pəbejlen—Eerbek paazө tep өrөnarnөn utka şөnarө cok polgaş ynmedi.

CXK Xəndergejde „Medeelekci"—Xəndergej sumuzunda OKTE yyrynyn azөlө-pile xereezenner azөlө corbastaan tep pizeen cyylynde, kandөq cөldagaan-pile corbastap turar tugajөnda todargaj parөmdaa cok tur.

KXK-da Arapcaa—Kək-tej sumuzunda arbannar carөzөnөn tugajөn, ol sumuda xana solununga piziner.

Emi aldөn uurgajөnөn targazө eş Serep—slernin 10 ajda aldөn tөөzөnөn tynnelin pizeen materialөnarnө yndyrze coguur əjy ertte pergende 12 ajnөn 21-de kelgen.

CXK cajlaq-alaakta „Arzөlan"—Komөbunun tugajөn ol cerde xana solununga pizi.

TXK Pert-taqda Seben—10 tugaar xuraldөn toktaalөn tanөştөөөs tep cyylyner erengej polgan.

Xarөөssalgalөq redaktor **Lyndyp.**

Cidiriq: 1936 cөldөn 12 ajnөn 8-te, Kөzөl-xooraj iştinge əry-kudu corup turgaş, podumga ap coraan areve өiledi № 3840, paza tugaarөn pilbezim colaaccө өiledi, 5 akşa—mөndөq cybelerni akşam xaөө-pile kattaj adөp kaqgaş tөp cadadөm. Am uk өiletterni eezi menden əske kizi edilebes kөldөr kөş cok poldurup carladөm.

Sovtөөtransta colaaccө **Torzu.**

Cidiriq: Pic 12 ajnөn 5-te Koptu aldөn uurgajөnga № 754 proies өiledi cidirdim, am onu kөş cok poldurar tur.

S. D. Saladukin.

Kөzөl-xooraj Tirazө 2800 Kyrynenin 1 tugaar tipogravө

ŞЫN

Nomer erttee 10 kөp.

TARN TK polgaş Profes Tөp cөbylelinin organы

„Şын“ solunga piziderinin erttee:
Xuuzunda pizidikcilerge:
1 cыlda . . 3 a.— | 6 ajdan kudu pizidiişkin
6 ajda . . 1 a.—50 k. | alnas

Pygy teleşejnin proletarlarы polgaş ressatkan arattarы, kattыzыnarı

Solun pizider cerler: Tөp xarыzaa konteru, oon kөdee salыrlarы polgaş poştaccыlarga pizider.
Alban polgaş yletpyr cerleringe: 1 cыlda . . . 6 akşa; 6 ajda . . . . 4 akşa
Taştakkы corudar cagыgalarnы: 1 cыlda . . . 8 akşa; 6 ajda . . . 5 akşa
„Şын“ solun redakszыnын adrezi: Kызыl-xooraj Revolus şөly. Şetinkin kudumcuzu pazын № 2

1936 cыldын dekabr 30 xynynde
№ 102 (603)

SSR Eвilelinin Konstituzunun tөleвilelinin tugajынda

EŞ I. V. STALINNЫN ILETKELI

SSR Eвilelinin Sovetterinin 8 tugaar Onza Uluq xuralынga 1936 cыldын 11 ajnын 25-te iletkeen

(Eş Stalin indir kыrынga ynyp keerge, Uluq xuralga pygy oluruşkannar turup kelgeş, yr udaa pajырlap, kancaar-taa aaj cok kyştyy-pile tinmittiq adыş caskap, uraalap, koncuq өөryşkylyq jozuladы. „Eş Stalinga pajыr, uraa!“, „Eş Stalin telgerezin!“, „Uluq Stalin telgereer polzun!“, „Şыlgaraan ugaannыq Uluq paşkы Stalinga pajыr, uraa!“, „Vivat!“, „Rot front!“, „Eş Stalinga mөnge aldarlыq pajыr!“—tep oon-moon ulus jөreel salыp algыrzыp jozulap turgan).

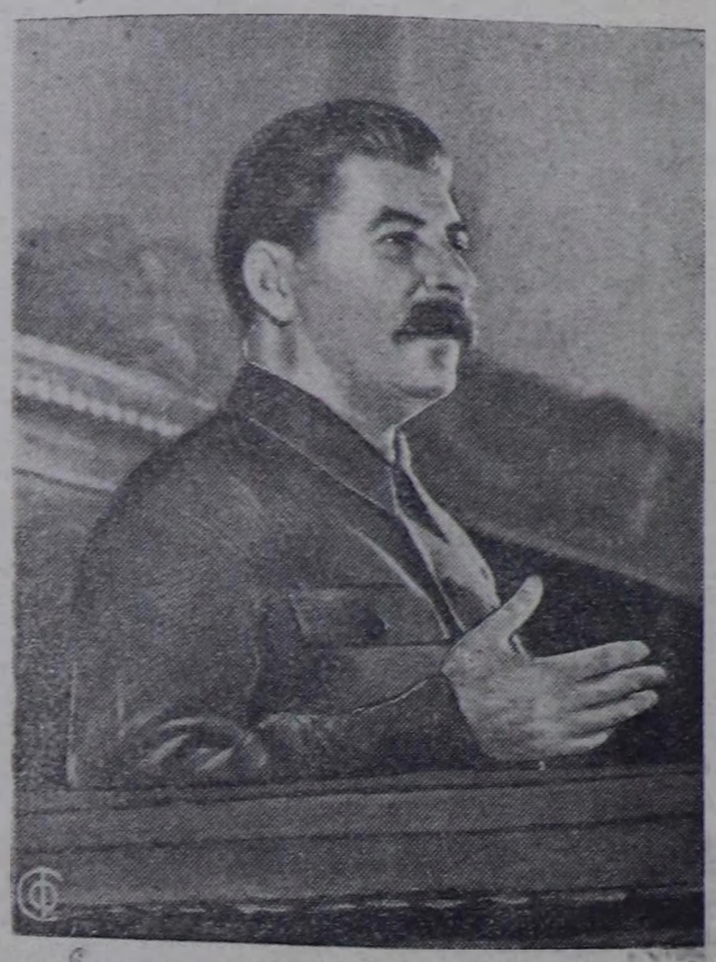

I

Konstitus Komizын turguskanы polgaş oon sorulgalarы

Eşter!

Po Uluq xuralga xынap cugaalazыrы-pile tөleвilelin kiirgen Konstitus Komizы, SSR Eвilelinin Sovetterinin VII tugaar Uluq xuralынын tuskaj toktaalы-pile turgustungan polgaj. Ol toktaaldы 1935 cыldын iji ajnын 6-da padыlap yndyrgen. Ынda cyy teenil teer polza:

„1. SSR Eвilelinin Konstituzun-ce mынdыq şiqliq өskerilgeler kiirer:

a) songulda curumun moon ынaj ulam demokratsыdarda pyryn ten eвes songuldalarnы ten kыlыp, xөj cada tamcыr coruun şuut poldurup, azыk songuldanы xaqdыncak kыldыr soluur;

в) Konstitustu SSRE-de angыlar kyşterinin amgы tenzigyyr pajdalынga (caa sosialistыq indystrini turguskanы, kulak angыны cыlca paskanы, kolxos turguzuunun tiileeni, sosialistыq өncy-xөrengini, sovet niittileldin yndezin suuru kыldыr padыtkap turguskanы polgaş oon-taa ынaj ol ыşkaş cyylderge) taarzыr kыldыr Konstitustun sosial-ekonom yndezinin todargajlap cogaadыr.

2. SSR Eвilelinin Tөp Kyyssekci Komitedinge taqzыrы polza, Konstitus Komizын songup turguskaş, myn Komistan pir tugaar cyylde ajыtkanын jozugaar Konstitustun cazap etken cogaalын kыlgaş, SSR Eвilelinin Tөp Kyyssekci Komitedinin sessizinge kiirip padыladыrын myn Komiska taqzыr.

3. SSR Eвilelinde sovettin cazak cagыrga cerlerinin cookku eelceqliq songuldalarын caa songulda curumun parыmdalap corudar“ teen.

Ol polza, 1935 cыldын iji ajnын 6-da polgan. Ol toktaaldы padыlap yndyrgeninin soonda pir xongaş, todargajlaarga 1935 cыldын iji ajnын 7-de, SSR Eвilelinin Tөp Kyyssekci Komitedinin Pir tugaar Sessizi cыыlgaş, SSRE-nin Sovetterinin VII tugaar Uluq xuralынын toktaalын kyyssediri-pile, 31 kiziliq Konstitus Komizын turguskan. Myn Sessi polza, SSRE-nin cazap etken Konstituzunun tөleвilelin cogaadыp ekkeerin Konstitus Komizынga taaskan.

Konstitus Komizы podunun azыlын yndezilep corudar uzurluq turgan jozu-parыmdaalarы p o l g a ş o o n t u g a j ынda SSRE-nin teedi erge tutkan cerinin direktifteri ынdыq polgan cyve.

Ынcangaş Konstitus Komizы polza, 1924 cыldan pistin po xynyвyske cedir yje iştinde, SSRE-nin amыdыralынda sosializmnын talazын-ce tepşip pottangan өskerliişkinnerni podap kөrgeş, temgi 1924 cыlda padыlap yndyrgen, am corup turar Konstitus-ce өskerilgelerni kiirer uzurluq turgan.

II

1924 cыldan 1936 cыlga cedir po arazынda SSRE-nin amыdыralынda polgan өskerliişkinner

1924 cыldan 1936 cыlga cedir po arazынda SSRE-nin amыdыralынda pottangыlaan polgaş Konstitus Komizы podunun Konstitus tөleвilelinge kөrgyzyp k i i r e r uzurluq turgan өskerliişkinneri cyy-cyy polurul?

Ol өskerliişkinnernin kol uzuru cydel? 1924 cыlda cvlyq turgan-pis?

Ынcaarda NEP-tin pir tugaar yjezi turgan, cyl tize, Sovet erge cagыrgadan sosializmnы kajы pygy argalar-pile xөqzytpy-şaan, kapitalizmnын өj xirezi-pile segiirin cөpşeerep, azыl-agыjnын kapitalistыq, sosialistыq iji sisteminin carыzы corup turda, kapitalistыq sistemden sosialistыq sistemni azыrarын eвileldeer tep taarыştыr podap turgan yje polur. Ol carыş corup turda sosializmnын ezeleen turuzun pыzыqlaar, kapitalistыq jozunun cyylderin uzutkaarын cedip alыr polgaş ulustun azыl-agыjынын kol sistemi polur sosialistыq sistemnin tiilelgezin tujulunga cedirer tep şak mынdыq sorulgalыq turgan.

Pistin yletpyrnyn, ынangыja aar yletpyrnyn pajdalы ынcaarda xireliq turgan. Ol yletpyr kattap myn-ne picce-pacca turgustunup turgan polza-taa, podunun pydyryp yndyrer edin tajын murnunda turgan xemceenge ынakta-la cedirвeen turgan. Ol yletpyr polza ergi cыdыp kalgan polвaazын eвes texnikke tөzenip turgan. Myn yletpyr ынcaarda sosializm talazын-ce xөqzyp turgan polвajын-aan. Pistin yletpyryвystyn sosialistыq kezilnin xuu xemceezi ынcaarda 80 xuu xire poop turgan. Ынdыq polza-taa, kapitalizm kezii yletpyrnyn 20 xuudan eвeeş eвezin ezelep turgan.

Pistin kөdee azыl-agыjынын oon-taa tora pajdaldыq turup turgan. Ынcaarda pomeşikternin angынz myn-ne uzutkattынgan turgan polza-taa, kөdee azыl-agыjынын „kapitalistarынын angынz—kulaktarnын angынz eleen-ne kyştyq turвu-şaan turgan. Ынcaarda kөdee azыl-agыjnы erengej pygyzypile kөerge, feodal jozunun cыdыp kalgan texniktiq xuu taraaccынnarnын pыdargaj azыl-agыjlarы karakka cetpes uluq talaj-teq kыldыr sagынdырыp turgan. Ol uluq talajnын iştinge kolxostar-pile sovxostar angы-angы sekter polgaş orttulukcugaştar ыşkaş turup turgan, şынын cugaalaarga, olar pistin ulustun azыl-agыjынga ынdыq-la cugula uzur-tuza cedirgelek turgan. Ol yjede kolxostar-pile sovxostar koşkak turgan, ынcaarga kulaktar kyştyq turвu-şaan turgan. Pis ынcaarda kulak angыны uzutkaarын eвes, xarын onu kыzыgaarlaarын cugaalap turgan-pis.

Curtta paraan saarыlgazынын tugajын paza-la ынcaar cugaalaar xerek. Paraan saarыlgazынын sosialistыq kezii 50—60 xuu xire-le oon azыq eвes poop turgan, ынcaarga oon өskezin şuptuzun xoptak sadыqcыlar, spekuljandыlar polgaş oon-taa өske xuu sadыqcыlar iştep turgan.

1924 cыlda pistin edinistin cazaa ынdыq janzыlыq turgan.

Am 1936 cыlda pis cylyq-pis?

Pir eвes ынcaarda kapitalizmnын өj xirezi-pile segip turgan yjezi, NEP-tin egezi, oon pir tugaar cadazы—mынdыq yjeliq turgan polzuвussa, pis am polza ulustun azыl-agыjынын pygy adыrlarынda kapitalizmnы pyryn uzutkaanынын yjezi, NEP-tin tөncyzy, NEP-tin sөөly polgan yjeliq turpis.

Pistin yletpyryвys po arazынda kancaar-taa aaj-cok uluq kyştyq poop өskeninden-taa cizeelep kөreeli. Am onu koşkak polgaş texnik talazы-pile pagaj cepseqlettingen tep polвas polgan. Xarын, ol yletpyr polza kyştyy-pile xөqzyp sajzыraan aar indystriliq polgaş oon-taa arttыk polвaazыraan maşina tuduuşkunnuq amgы yjenin caa polвaazыrangaj texniin tөzenip turar. Cogum en-ne kol cugula cyve polza pistin et-yletpyryвystyn iştinden kapitalizmnы mыrынaj şuut ojlatkan, ынcaarga pydyrylgenin sosialistыq xeвiri polza pistin yletpyryвystyn talazынda am caaskaan tergiidep t u r a r sistem polgan. Pistin amgы sosialistыq indystriвis polza, pydyryp yndyrer edinin xemceezinin talazы-pile tajын murnunda yjenin indystrizin cedi kattaptan arttыk azыp turar coruktu anaa-la pir piccii cyve tep sanap polвas.

Kөdee azыl-agыjnын talazынda koşkak texniktiq polgaş kulakka toramcыladыppazынdырыp turgan amы-xuunun yyrmek taraaccынn azыl-agыjlarынын uluq talajынын ornunda piste am polza, polвaazын maşina-pile xandырttынgan, caa texnik-pile cepseqlettingen, telegej kыrынda en-ne uluq pydyrylge polur pygy kөdee azыl-agыjnы xaara tutkan kolxos, sovxostarnын sistemi par. Kөdee azыl-agыjda kulaktarnы uzutkaan, ынcaarga feodal jozunun cыdыp kalgan texniktiq amы-xuunun yyrmek taraaccынn azыl-agыjlarынын kezii polza, am şooluq eвes poop turarы kыmga-taa todargaj polgaj. Kөdee azыl-agыjda amы-xuunun ol yyrmek taraaccынn azыl-agыjlarынын xuuzu tarыlga şөlynyn xemceezinin talazы-pile 2—3-ten-ne azыq eвes xuu ezelep turar. Am kolxostar polza podunun ergezinde 5 milion 700 mun aat kyştyq 316 mun traktorluq, xarын sovxostar-pile kadы olar polza 7 milion 580 mun aat kyştyq 400 mun traktorluq turar coruktu temdeqlevejin parыp polвas.

Curtta paraan saarыlgazын ap kөerge, xoptak sadыqcыlar-pile spekuljandыlarnы ol talazынdan mыrынaj yndyr ojlatkan. Pygy-le paraan saarыlgazы am kyryne, kooperas polgaş kolxostarnын xolunda turar tur. Spekuljandыlar cok, kapitalistar cok, caa, sovet sadыы teryttynyp xөqzyp kelgen.

Ынcangaş ulustun azыl-agыjынын pygy adыrlarынda sosialistыq sistemnin pyryn tiilelgezi xerek kыrынda par şынnыq cyve polgan.

Cogum oon uzuru cyl?

Oon uzuru polza, kizini kizi mөlcyyr coruktu cok k ы l ы p uzutkaan, ынcangaş pydyrylgenin cepsek, xөrengizi sosialistыq өncy polur coruktu pistin sovet niittileliвistin tendiş tiвes mөnge pыzыq suuru kыldыr padыtkap turguskan. (Yzylвes adыş caskaan).

SSRE-nin ulustun azыl-agыjынын talazынda polgan po pygy өskerliişkinnernin xaraazы-pile pis am polza, krizis-pile azыl cok coruk cer-le taвarыşpas, tyrengi pajdal-pile xoozurap jadaraar corukka cer-le taвarыşpas polgaş şыdaldыq, kulturluq amыdыraldыq curttaarda xamaattыlarga kajы pygy poldunar argalarnы perip turar, caa, sosialistыq et-ekonomnuq polgan-pis.

1924 cыldan 1936 cыlga cedir po arazынda pistin **et-ekonomuвustun** talazынda polgan өskerliişkinner kolduunda ынdыq tur.

SSRE-nin et-ekonomunun talazынda polgan ol өskerliişkinner aajы-pile pistin niittileliвistin **angы turguzuu** paza өskerilgen.

Xamaattы tajынын tiilelgelii-pile tooskanынын xaraazы-pile pomeşşikternin angынzын şaqda-la uzutkaan polgaj. Өske mөlcykcy angыlar kancap parganы teerge, pomeşşikternin angынzынын salыmынga uşkaşkan.

Yletpyr talazынda kapitalistarnын angынz cok appargan. Kөdee azыl-agыj talazынda kulaktarnын angынz cok appargan. Paraan saarыlgazынын talazынda xoptak sadыqcыlar polgaş spekuljandыlar cok appargan. Ынcangaş pygy-le mөlcykcy angыlar uzutkattынып kalgan.

Yletpyrccin angынz artkan.

Taraaccынnarnын angынz artkan.

Inteligenzi artkan.

Ынdыq polza-taa, po arazынda ol sosial pөlykter kandыq-taa өskerliişkinnerge taвarыşpaan, olarlar, cizeeleerge, kapitalizm yjezinde kandыq turzuk, şak ынdыq-la xeвeer artkan teer polza puruu polur-ijik.

Cizeeleerge, SSRE-nin yletpyrccin angынzын ap kөreeli. Onu ergi aajы-pile proletariat tep adap turarы kajы xөj. Ынcaarga proletariat tep cogum cyl ынcaş? Proletariat polza, pydyrylgenin cepsek, xөrengizi kapitalistarnын xolunda turar polgaş kapitalistarnын angынz proletariattы mөlcyp turar—ынdыq azыl-agыjnын sistemi turda, pydyrylgenin cepsek, xөrengizinden kuruqlaan angы polur. Proletariat teerge, kapitalistarga mөlcydyp turar angы tur. Ынcaarga piste kapitalistarnын angынzын şaqda-la uzutkaan polgaj, pydyrylgenin cepsek, xөrengizin kapitalistardan xaвыrыp algaş, udurttur kyzy yletpyrccin angы polur kyrynege şilcidip pergen. Yletpyrccin angыны mөlcyj peer kapitalistarnын angынz am cok polganы ol tur. Pistin yletpyrccin angы pydyrylgenin cepsek, xөrengizinden cyq-le kuruqlaвaan eвes, xarын pygy ulus-pile kadы olarnы eelep turarы ol tur. Ынcangaş yletpyrccin angы olarnы eelep turar polgaş kapitalistarnын angынzын uzutkaan cyve polganda yletpyrccin angыны mөlcyj peerinin kandыq-taa argazы cer-le cok polganы ol. Ынdыq polganda, pistin yletpyrccin angыны proletariat tep polurpe? Todargaj tur, kajын poor. Markstan: Proletariat podun xostaarda, kapitalistarnын angынzын cыlca paskaş, kapitalistardar pydyrylgenin cepsek, xөrengizin xaвыrыş

(Ulancыzы 2 tugaar arынda).

SSR Eвilelinиң Konstituzunuң төleвilelinиң tugajьnda

EŞ I. V. STALINNЬҢ ILETKELI

(ULANCЬZЬ)

alьr polgaş pydyrylge pajdalьnьn proletariatb töryp yndyrer cyylderin cok kьlьr uzurluq,—tep cugaalap turgan. SSRE-nin yletpyrccin angьzь podunun xostalьrьnьn ol cyylderin am poltandьrьp algan tep cugaalap polur-pe? Cugaa cok ьnca tep polur polgaş ьnca teer uzurluq. Ьncaarga oon uzuru cyl? Oon uzuru polza, SSRE-nin proletariadь azьl-agьjnьn kapitalistьq sistemin uzutkap cok kьlьp, pydyrylgenin cepsek, xөrengizi sosialistьq өncy xөrengi polur coruktu padьtkap turgaskan polgaş sovet niittileldi komunizmnьn oruupile corudup olurar mьrьnaj caa angь poop, SSRE-nin yletpyrccin angьzь polu pergen.

Kөrdyner-pe, SSRE-nin yletpyrccin angьzь teerge, oon-pile төmej angь moon murnunda kizi төrelgettennin төөgyzynde kөzylbeen mьrьnaj caa, mөlcyqdөlden xostalgan yletpyrccin angь tur.

Taraaccьnnar tugajьnda ajttьrьqga kireeli. Taraaccьnnar teerge, yyrmektөlip, pygy curttun төbiskeerinde cer pьdaraan, cьdьp kalgan төxniktiq pot-pottarьnьn piccii-piccii azьl-agьjlarьnda cangьs cangьzь-pile poralanьp kastьnьp, amь-xuunun өncyzynyn kuldarь poop, pomeşşikter, kulaktar, xoptak sadьqcьlar, spekuljandьlar, xөөlekciler cergeliq idegetternin kezemce cokka mөlcyp coruur piccii-piccii pydyrykcylerinin angьzь polur tep urgulajьndala ьnca tep turar polgaj. Şьnap-la, kapitalistьq curttarda taraaccьnnarnьn kol xөj kezilip ap kөөr polza, myn şak-la ьndьq angь polur. Pistin amgь yjekki taraaccьnnarnь, sovet taraaccьnnarnь, podunun xөj kezilinde ol ьşkaş taraaccьnnar-pile төmej tep polur-pe? Cok, onu ьnca tep polbas. Ьndьq taraaccьnnar piste am cok. Pistin sovet taraaccьnnar mьrьnaj-la caa taraaccьnnar tur. Taraaccьnnarnь tarlaj peer pomeşşikter-pile kulaktar, xoptak sadьqcьlar-pile xөөlekciler piste am cok. Ьncangaş pistin taraaccьnnar polza, mөlcyqdөlden xostaan taraaccьnnar tur. Oon ьnaj, pistin sovet taraaccьnnar polza, podunun en xөj nuruuzunda kolxoscu taraaccьnnar polur tur, todargajlaarga ol taraaccьnnar podunun azьlь-pile et-xөrengizin amь-xuunun kyş azьlьnga polgaş cьdьp kalgan texnikke ebes, xarьn kolektiftiq kyş azьl-pile amgь yjenin polbaazьn texniinge oorgalandьrьp turar. Adak sөөlyrde cugaalaarga, pistin taraaccьnnarьnьn azьl-agьjьnьn yndezini amь-xuunun өncyzy ebes, xarьn kolektiftiq kyş azьldan esken kolektiftiq өncy poop turar.

Kөrdyner-pe, sovet taraaccьnnar teerge, moon murnunda kizi төrelgettennin төөgyzynde kөzylbeen, mьrьnaj caa taraaccьnnar tur.

Adak sөөlynde, inteligenzi teer inzener-texniktiq azьldakcьlar, kultur frontuzunun azьldakcьlarь, cer-le alban xaakcьlar polgaş oon-pile төmej azьldakcьlar tugajьnda ajttьrьqga kireeli. Inteligenzi polza po arazьnda paza-la uluq-uluq өskerliişkinnerliq polgan. Ol polza pis angь kөrьnda pis teer podaldь turguzarьn oraldazьp, xarьn şьnьnda-la podunun xөj nuruuzunda pomeşşikter-pile kapitalistarnьn alban xereen kьlьp coraan ergi şirilөnt pergen inteligenzi ebes. Pistin sovet intelig nzi teerge—pygy tazьldarь-pile yletpyrccin angь polgaş taraaccьnnar-pile kozak xolbaalьq, mьrьnaj caa inteligenzi tur. Pireede, inteligenzinin angь şьnarь өskerilgen. Dvorjan ьzьguurttannardan polgaş burzuastan yngenner pistin sovet inteligenzinin uluq ebes xuuzu poop turar. Sovet inteligenzinin 80—90 xuuzu polza, ylet,yrccin angьdan, taraaccьnnardan polgaş azьlcьn tymennin eske kөzөkterinden yngenner polur. Adak sөөlynde cugaalaarga, inteligenzinin azьl xereenin şьnar pajdalьnьn podu-taa өskerilgen. Şaanda ol inteligenzi polza paj angьlarnьn alban xereen kьlьr uzurluq turgan, cyge teerge con өskeer paar arga cok turgan. Am ol inteligenzi pygy ulustun alban xereen kьlьr uzurluq polgan, cyge teerge am mөlcykcy angьlar cok polgan tur. Şak oon uzurundan am ol inteligenzi yletpyrccinner polgaş taraaccьnnar-pile kadь, olarnьn-pile tenge koştuncup algaş, caa, angь cok sosialistьq niittileldin turguzuun corudup turar, sovet niittileldin ten ergeliq kөzigyny polganь ol.

Kөrdyner-pe, ol polza, cer pөmbyrzeenin cangьs-taa curttundan oon-pile төmejlөzir inteligenzi tьbьlbas, mьrьnaj caa, azьlcьn inteligenzi tur.

Po arazьnda sovet niittileldin angь turguzuunun talazьnda polgan өskerliişkinner ьndьq tur.

Ol өskerliişkinner cyny ajttьp turarьl? Olar polza, pireede, yletpyrccin angьpile taraaccьnnarnьn arazьnda, paza oonpile pir төmej ol angьlar-pile inteligenzinin arazьnda angьlancak coruu arlьp cok poop turar, ьncaarga angьnьn ergi onzagij pajdalь cidip cok poop turarьn ajttьp turar tur. Po polza, ol sosial pөlykternin arazьnda xemceeli ulam-ulamь-pile cьbrlьp cookşulazьp turarь ol tur.

Olar polza, ijide, ol sosial pөlykternin arazьnda ekonom cөryldeeleri arlьp padьp turarьn ajttьp turar tur.

Olar polza, adak sөөlynde, olarnьn arazьnda politiktiq cөryldeeleri arlьp padьp turarьn ajttьp turar tur.

SSRE-nin angь turguzuunun talazьnda өskerliişkinnernin tugajьn cugaalaarga ьndьq tur.

Oon өske paza pir talazьnda өskerliişkinner tugajьnda kaş sөs cugaalaajьn paar polza, SSRE-nin xөj niittizinin amьdьralьnda өskerliişkinnernin pajdalьn pyryn kөrgyspejin paar ijik-men, cyl tize, SSRE de nasionaldar arazьnda xarьlzaa pajdalьn cugaalaar tep tur-men. Sovet Eвilelinde paktaap kirgen nasij, nasional pөlykter polgaş ajmak ulustar 60 xire polgaj. Sovet kyryne polza xөj nasionaldьq kyryne tur. SSRE ulustarьnьn arazьnda xarьlzaa pajdalьnьn tugajьnda ajttьrьq piske xamьktьn cugula uzur tuzalьq polbajьn paar arga cok tep cyve pidingir.

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Eвileli 1922 cьlda SSRE-nin Sovetterinin Pir tugaar Uluq xuralьnga turgustungan polgaj. Ol polza, SSRE ulustarьnьn ten ergezinin polgaş ekki turazьnьn jozuzu-pile turgustungan. 1924 cьlda padьap yndvrgen, am corup turar Konstitus polza, SSR Eвilelinin pir tugaar Konstituzu tur. Ol polza, ulustarnьn arazьnda xarьlzaa pajdalьn jozuluu-pile taarьştьrgalak, velikorustarga idegebes coruktun aritьncьlarь citkelek, SSRE-den carlьksaar kyşter yrgylcylep corubu-şaan-na turgan yje poop turgan. Ol ьndьq pajdaldьq turunda, ekonom, politik polgaş şeriq talazь-pile pot-podunga udur-tөdir tuzalazьr coruktu yndezinөtkөs, ulustarnь cangьs cвileldөşken xөj nasionaldьq kyryne kьldьr kattьştьrgaş, olarnьn xa-tunma jozugaar azьldazьr coruun turguzup taarьştьrar xөrektiq turgan. Sovet erge cagьrga ol xөrektin pөgө cyylderin kөrbөs arga cok turgan. Sovet erge cagьrganьn murnunga burzuas curttarda xөj nasionaldьq kyrynelөrnin poldunmas turzulgalarь kөzyldyr turup turgan. Sovet erge cagьrganьn murnunga ergi Avьstьr-Vengirnin pytpejin uzup kalgan turzulgazь kөzyldyr turup turgan. Ьndьq turbuze Sovet erge cagьrga xөj nasionaldьq kyryne turguzarьnьn turzulgazьn şuut kөla pergen, cyge teerge, sosializmga yndezilөnip төbөlgan, xөj nasionaldьq kyryne polza, kandьqtaa perge coruktarь şuptөzun şьdap ynөr uzurluq tep cyveni pilip turgan.

Oon peer 14 cьl poldu. Po xuussaa polza, myn turzulganь xьnap kөөrynge ceccir yje tur. Cyy polganьl ьncaş? Sosializmga yndezilөnip turgustungan xөj nasionaldьq kyryne turguzarьnьn turzulgazь pyryn poldunganьn po өrtken yje tөttьlьş cok kөrgysty. Ol polza Leninin nasional politinin tөritьlьş cok tөilөlgөzi polur. (Yzylbes adьş caskaan).

Po tөilөlgөnin cьldagaь cyl?

Nasionaldar arazьnda coguş coruunun kol yylgedikcileri polur mөlcykcy angьlarnьn cok polganь; pot-podunga idegeşpes coruktu өөskydөr polgaş omak-sөөk ьlgazьp өzөөrgөzir coruktu kьpsөr mөlcyqdөl cok polganь; kandьq-taa kuldanьr coruktun tajzьnь polgaş internasionalizm podalьnьn şьncь kyyssedikcizi polur yletpyrccin angьnьn xolunda erge cagьrga par turarь; azьl-agьjnьn polgaş xөj niittinin amьdьralьnьn pygy talalarьnda ulustarnьn udur tөdir tuzalazьr coruun xөrөk kьrьnda pottandьrganь; adak sөөlynde, SSRE ulustarьnьn nasional xөbirliq, sosialis şьnarьq kulturunun caagaj ceccөk ьşkaş sajzьrap turarь—po pygyler polgaş olarnьn pile pir төmej parьmdaa cyylder polza, SSRE ulustarьnьn arnь yndezini pile өskerlip, olarnьn arazьnda potpodunga idegeşpes coruk cok poop citkeş, olarnьn arazьnda pot-podunga ep najьraldьq setkil sagьş xөqzeen, ьncangaş, cangьs eвileldeşken kyrynenin turguzuunda ulustarnьn jozuluq la xa-tunma jozugaar kadь azьldazьrь pytken.

Oon xaraazь-pile pis am pyryn pьrьgьp toktaagan polgaş pygy perge coruktarnь şьdap erttip kelgen xөj nasionaldьq sosialistьq kyryneliq-pis, oon mөgө pьzьbnga teөgөjulu kajь-taa tibinde kandьq-taa nasional kyryne polza adaargap polur tur-ijin. (Tinmittiq adьş caskaan).

SSRE-de nasionaldar arazьnьn xarьlzaa pajdalьnьn talazьnda po arazьnda polgan өskerliişkinner mьndьq tur.

1924 cьldan peer 1936 cьlga cedir po arazьnda, SSRE-de azьl-agьjnьn polgaş xөj niitti-politiktin amьdьralьnьn talazьnda polgan өskerliişkinnernin erengej tynneli mьndьq tur.

III

Konstitustuң төleвilelinиң kol-kol onza cyylderi

SSRE-nin amьdьralьnda ol pygy өskerliişkinnerni caa Konstitustuң төleвilelinge cyy tep kөrgyzyp kirgenil?

Oon өskeer cugaalaarga: po Uluq xuralga cugaalaştьrarь-pile kirip kelgen Konstitus төleвilelinin kol-kol onza cyylderi cyl?

1924 cьldьn Konstituzunun cogaalьnga өskerilgeler kirzin tep Konstitus Komizьnga ta skan cyve. Oon Konstitus Komizь azьldap keerge, Konstitustuң caa cogaalь, SSRE-nin caa Konstituzunun төleвilelі polu pergen. Konstitus Komizь caa Konstitustuң төleвilelin cogaadьrda, Konstitustu program-pile xoluşurup polbas uzurluq tep cyveni parьmdalaan. Oon uzuru cyl tize, program-pile konstitus arazьnda yndezin ьlgal par. Program polza, am-taa cok polgaş kelir yjede cedip, tөilөp alьr uzurluq cyvenin tugajьn cugaalap turda, konstitus polza ьndьq ebes, xarьn am par polgan, am po yjede cedip, tөilөp apkan turup turar cyvenin tugajьn cugaalaar uzurluq. Program polza kolduunda-la kelir yjege xamaarazьr, konstitus polza amgь yjege xamaarazьr.

Uzurun todargajlaarь-pile iji cizөk kөrgyzөjin.

Pistin sovet niittilөl cyny cedip apkan turar tize, sosializmnь kolduunda pottandьrьp apkan turup turar, sosialistьq turguzuqnu turguzup apkan turup turar, cyl tize, komunizmnьn pir tugaar ijik-pe, azь adakkь cadazь tep marksistarnьn pir janzь adap turar cyvezin pottandьrьp apkan turup turarь ol. Ьncangaş komunizmnьn pir tugaar cadazь sosializmnь kolduunda pottandьrьp apkan turup turarьbьs ol tur. (Yzylbes adьş caskaan). Komunizmnьn po cadazьnьn kol parьmdalaar cyyly polza, „kizi pyryden şьdaar xirezin kөryp alьr, kizi pyryge azьldөan xirezin kөryp peer" tep cyve polur polgaj. Temissөzip turgaş, sosializmnь xөrөk kьrьnga pottandьrьp alganьnьn coruun pistin Konstituzubuska kөrgyzyp piziir uzurluq-pe, kandьqьl? Ol temissөzip turgaş pottandьrьp algan cyvege yndezilөnir uzurluq-pe, kandьqьl? Cugaa cok ьncaar uzurluq. Cyl tize, sosializm polza SSRE-nin cedip tөilөp algan turup turar cyvezi polur төlөөde, ьncaar uzurluq.

Ьncaarga sovet niittilөl komunizmnьn ystykky cadazьn pottandьrьp alьrьn kelir yjede cedip alьr tep soruga salьp turar polza cok, „kizi pyryzyrden şьdaar xirezin kөryp alьr, kizi pyryzynge xөrөqleer xirezin kөryp peer" tep cyveni kol parьmdaa poldurar komunizmnьn ystykky cadazьn pottandьrьp alьrьn am-taa cedip alьaan. Pistin Konstituzubus komunizmnьn am-taa cok polgaş kelir yjede temissөzip turgaş pottandьrьp alьr uzurluq ystykky cadazьnga yndezilөnip polur-pe, kandьqьl? Cok, ьncap polbas, cyl tize, komunizmnьn ystykky cadazь polza SSRE-nin am-taa pottandьrgalak polgaş kelir yjede pottandьrьp alьr uzurluq cyvezi polur tur. Ьncap polbas, pir ebes-le kelir yjenin temissөzip turgaş pottandьrьp alьr cyylderinin tugajьnda program ijik-pe, azь car pizik polu perөksebes-le polza.

Төөgynyn po turup turar yjezinde pistin Konstituzubustun kьzьgaar xөncөe ьndьq tur.

Ьncangaş, caa Konstitustuң төleвilelі polza erttip kөlgөn oruktun tynneli, temissөzip turgaş tьp algan turup turar cyyldөrnin tynneli polur tur. Ьndьq cyve polganda, po төleвilөl polza, xөrөk kьrьnca cedip alган, temissөzip turgaş pottandьrьp algan cyylderni tynnөp pyryktөөni polgaş tyrymcydyp pьzьqlaanь ol polur tur. (Tinmittiq adьş caskaan).

Po polza SSRE-nin caa Konstituzunun төleвilelinin pir tugaar onza cyyly tur.

Oon ьnaj. Burzuas orannarnьn konstitustarь kapitalistьq turguzuq төndiş tibөs mөnөө pьzьq turar tөp podalьn parьk nuruuzu ьncaar parьmdalaan turar polgaj. Ol konstitustarnьn kolyndezini cyy polurul tize, cөr, cөrnin ьjazь, fabrik, zavottar polgaş pydyrylgөnin өske-taa cөpsөk, xөrөngizi amь-xuunun өncyzy poluru; kizi kizini mөlcyyr coruk polgaş mөlcyyrөr pile mөlcyderlөnin parь; niittileldin pir udur talazьnda uluq nuruuzu polur azьlcьn connun cyvee cedinmes tyrөngi turar polgaş pir udur talazьnda ebeeş nuruuzu polur azьl kьlbas polza taa, askөnda cyzytaa pөlөn turarlarnьn targan jambьlьq coruu polgaş kapitalizmnьn oon-taa өske ol janzьlьq kol parьmdalaar cyylderi. oon kol oorgalanьr cyylderi polur tur. Ol konstitustar polza, kapitalizmnьn ol polgaş oonpile төmej oorgalanьr cyy deringө tajanьp turar. Ol cyylderni konstitus un cogaalьnga kiirip tyrymcydyp pьzьqlap turar.

Olardan SSRE-nin caa Konstituzunun төleвilөli өske polgaş xarьn kapitalistьq turguzuqnu uzutkan tep cyveni, sosialistьq turguzuq SSRE-de tөөleen teo cyveni yndezilөnip turar. SSRE-nin caa Konstituzunun төleвilөlinin kol yndezini polza, sosializmnьn kol parьmdalaar cyylderi, oon tөilөp algan, pottandьrьp algan kol oorgalanьr cyylderi polur, cyl tize, cөr, cөrnin ьjazь, fabrik, zavottar polgaş pydyrylgөnin өske-taa cөpsөk, xөrөngizi sosialistьq өncy polganь; mөlcyyr coruktu polgaş mөlcykcy angьlarnь uzutkaanь ulustun xөj nuruuzu tyrөngi, ebeeş xuuzu targan jambьlьq coruur coruktu cok kьlganь; azьl coktaar coruktu cok kьlganь; azьl kьlьr coruk polza, „azьl kьlbas kөlөp cyve cibөs" tep cyveni parьmdalaaş, azьl xuun kьlьp şьdaar xamaattь pyryzynyn ekki xөrөk adьnьn alban xyleөigөzi poluru. Azьldazьr e gө tep, xamaattь pyryzynyn xandьrьlgalьq azьl alьr ergөzi; tьştөnөr ergөzi, өөrөnir ergөzi, oon-taa өske ol janzьlьq cyylder. Caa Konstitustun төleвilөli polza, sosializmnьn ol polgaş oon-pile төmej oorgalanьr cyylderinge tajanьp turar. Ol төleвilөl olarnь Konstitustuң төleвilelinge kiirip, tyrymcydyp pьzьqlap turar.

Caa Konstitustuң төleвilelinin iji tugaar onza cyyly ol.

Oon ьnaj. Burzuas konstitustarь polza, niittileldin işinde erge-azьb udurlarьkk angьlar, xamьk et-xөrengi өzөөleen angьlar polgaş onu өzөөleөөn angьlar turu turar, erge cagьrganь kandьq-taa nam tudup alza, niittileldi kyryneden udurtuuzuas coruun (diktaturun) burzuas tudup turan uzurluq, konstitustun xөrөө polza niit-

(Ulancьzь 3 tugaar arьnda).

SSR Eвilelinin Konstituzunun tөlebilelinin tugajьnda

EŞ I. V. ŞTALINNЬN ILETKELI

(U L A N C Ь Z Ь)

tileldin xөrengiliq angьlarga taarzьr polgaş azьktьq polur curumnarьn pьzьqlaarьnga xerektiq tep podaldь ьttavajьn yndezilep turar.

Burzuas konstitustardan SSRE-nin caa Konstituzunun tөlebilell өske polgaş xarьn oon yndezilep turar cyөezi polza, niittileldin iştinde erge-azьь udurlanьşkak angьlar am cok polgan, niittileldin iştinde pot-podu-pile ep-najьraldьq yletpyrccinner-pile taraaccьnnar iji angь turup turar, erge cagьrganь şak ol-la azьlcьn angьlar tudup turar, niittileldi kyryneden udurttur coruktu (diktaturnu) niittileldin murnakcь angьzь polur uzurunda yletpyrccin angь tudup turar, konstitustun xeree polza niittileldin azьlcьn conga taarzьr polgaş azьktьq polur curumnarьn pьzьqlaarьnga xerek tep onu yndezilep turar.

Caa Konstitustun tөlebilelinin yş tugaar onza cyyly ol.

Oon ьnaj. Burzuas konstitustarь polza, nasijlar polgaş rasalar t n ergeliq turup polbas, pyryn ergeliq nasijlar par, paza pyryn ebes ergeliq nasijlar par. oon angьda yş tugaar cergenin nasijlar ijik-pe rasalar paza turup turar, cizeeleerge, kolonijlarda turar, olarnьq ergeleri pyryn ebes ergeliq nasijlarnььndan-taa ebeeş turup turar tep podaldь ьttavajьn yndezilep turar. Oon uzuru polza, ol pygy konstitustar alьs yndezininden ajmak sөөk ьlgaar polgaş ezelekci nasijlarnьn konstitustarь poluru ol tur.

Ol konstitustar-pile SSRE-nin caa Konstituzunun tөlebilelin tөmejleerge, cer-le ьndьq ebes, xarьn xanь internasionalcь şьnarьq. Oon yndezilep turar cyөezi polza, xamьk nasijlar, rasalar ten ergeliq polgaş keeş-өnynyn ijik-pe, tөl tomaanьn, kultur tepşilgezi ijik-pe kyryne xөqzyldezinin ьlgalь, paza nasijlar, rasalarnьn arazьnda oon-taa өske kandьq-taa pol ьlgalь polza, nasionaldьn ten erge cok turarьn şьnzьtkaarьnga parьmdaa poop şьdabas tep turar. Oon yndezilep turar cyөezi polza, pygy-le nasijlar, rasalar murnukku polgaş amgь pajdalь kandьq-taa polza, kyştyq-taa, sulataa polza,—niittileldin azьl-agьj, xөj niittl. kyryne, kultur amьdьralьnьn pygy-le coruktarьnьn talazь-pile pir tөmej ergeni edilep turar uzurluq tep yndezilep turar.

Caa Konstitustun tөlebilelinin tөrt tugaar onza cyyly ol.

Caa Konstitustun tөlebilelinin pөş tugaar onza cyyly polza, oon jozuluq polgaş tujulunga cedir şьncь demokrat jozuzu polur. Demokrat jozunun talazь-pile burzuas konstitustarьn iji pөlyk kьldьr yzyp polur: pir pөlyk konstitustar polza, xamaattьlarnьn ergezi ten turar coruktu polgaş demokrattьq şөleelerni mьrьnaj şuut turguspajьn turar ijik-pe azь xerek kьrьnga cok kьlьp turar. Pir pөlyk konstitustar polza, demokrattьq ergelerni turalьь-pile cөpsynyp turar polgaş pezin kөөrgedip turar polza-taa, demokrattьq ergeler polgaş şөleelerni mьrьnaj-la tyrzy cok kьldьr tьrttьlgaktьq polgaş kьzьgaarlьq cyylder kьla tьrttьp kaap turar. Olar xamьk xamaattьlarnьn songuur songudar ergezi ten polur tep cugaalap turar polza-taa, kizinin suurzunu, erttem polbaazьralь polgaş pezin xөrengi şiueezin parьmdalap songuur tep ortta-la kьzьgaarlaj tьrttьp kaar turlar. Olar xamaattьlar t e n ergeliq tep turar polza-taa, ol polza xereezennerge xamaarьşpas cyөe, azь xamaarьşsa-taa camdьk cyylderi xamaarzьr cyөe tep ortta-la ьncaj tьrttьp kaarlar. Oon-taa өske ol janzьlьq.

SSRE-nin caa Konstituzunun tөlebilelinin onza cyyly polza. ol janzьlьq tьrttьlar, kьzьgaarlaar cyөelerden xostuq tөlebilel tur. Oon podalьnda polza, idepkejliq ijik-pe idepkejliq ebes xamaattьlar turbas, xarьn xamьk xamaattьlar şuptu idepkejliq, erler-pile xereezennermin, „suurzun curttalgalьqlar"-pile „suurzun ebes curttalgalьqlarnьn", xөrengiliqler-pile xөrengizi coktarnьn, erttem surguulduqlar-pile erttem surguul coktarnьn arazьnda ergezi ьlgaldьq polurun cer-le xyleebes, xamaattьlar şuptuzunun ergezi ten turar jozuluq tep kөөr tөlebilel tur. Niittileldin iştinge xamaattь pyryzy kandьq pajdaldьq turarьn şiitpirleer cyөe polza, oon xokşul-xөrengizinin pajdalь ebes, yngen tөreen ajmak sөөgy ebes, er xereezeni ebes, alban azьlьnьn pajdalь ebes, xarьn kizi podunun xire şaa polgaş kizi podunun azьl kyzy şiitpirleer.

Adak sөөlynde, caa Konstitustun tөlebilelinde paza pir onza cyyl par. Cyl tize, burzuas konstitustarьnьn parьk şuptuzu polza, xamaattьlarnьn ergelerin cyq-le jozu edettip pizip kaar poordan өske, ol ergelerni pottandьrarьnga erge-cok cugula cyylderin, ol ergelerni pottandьrьp polur polbazьn. ol ergelerni pottandьrarьnьn argalarьn podabajьn turarlar. Xamaattьlar pir ten teski pajdaldьq tep turarlar, ьndьq polzataa, xөrengitten kizi-pile yletpyrccin kizinin arazьnda, pomeşşik kizi-pile taraaccьn kizinin arazьnda, pir camdььzь et-xөrengiliq polgaş niittilel iştinde politiktiq tenzizi uluq, pir camdььzьnda oon kajьzьtaa cok, pir camdььzь tarlakcьlar, pir camdььzь tarlatkannar poop turda, olarnьn arazьnda jozuluq ten teski pajdal turup şьdabas tep cyөeni uttup turarlar. Cok-polza paza mьndьq cyөe par: sөs, xural, parlalga xostuq tizip turarlar, ьndьq polzataa, pir ebes yletpyrccin angь xural kьlьrьnga taarzьr pazьn. ekki tipograf, cyөe parlaarьnga ceder saazьn. oon-taa өske cyөelerni podunun ergezinge turguzar argazь cok polza. temgi pygy şөleeler yletpyrccin angьga xej kuruq aas polu perip polur tep cyөeni uttup turarlar.

Caa Konstitustun tөlebilelinin onza cyyly polza, xamaattьlarnьn ergelerin cyq-le jozu kьldьr pizip kaqbaan, xarьn cyөenin kol uzurun ol ergelerni padьtkap xandьrar ajttьrьq-ce, ol ergelerni pottandьrarьnьn argazьnьn ajttьrььn-ce şilcitken. Xamaattьlarnьn ergezi pir ten teski polurun anaa-la carlap kaqbaan, xarьn mөlcyyr jozunu cok kьlganьn, kandьq-taa mөlcyqdelden xamaattьlarnь carьp xostaanьn tyrymcydyp pьzьqlaar coruk-pile temgi ten ergeliin paza xandьrьp turar. Azьldaarьnьn ergezin anaa-la carlap kaqbaan, xarьn sөvet niittilelde krizister cok polganьn, azьl coktaar coruktu uzutkaanьn tyrymcydyp pьzьqlaar coruk-pile temgi ergeni paza xandьrьp turar. Demokrattьq şөleelerni anaa-la carlap kaqbaan, xarьn xoojlu tyrym jozugaar coguur xөrengi-pile ol şөleelerni paza xandьrьp turar. Bncangaş, caa Konstitustun tөlebilelinin demokrat jozuzu cer-le erengej „anaa", „niittinin cancьkkan" demokrat jozuzu ebes, xarьn sosialistьq demokrat jozu polur tep cyөe pildingir tur.

SSRE-nin caa Konstituzunun tөlebilelinin kol-kol onza cyylderi ol.

SSRE-nin azьl-agьjь polgaş xөj niittipolitiktin amьdьralьnda 1924 cьldan peer 1936 cьlga cedir po arazьndan ynyp pottalgan tepşilgeliq өskerliişkinnerni caa Konstitustun tөlebilelinge kөrgyzyp kiirgeni ol tur.

IV

Konstitustun tөlebilelinin tugajьnda burzuas şygymcyleli

Konstitustun tөlebilelin burzuastan cyy tep şygymcylep turarьnьn tugajьnda kaaş sөs cugaalaajьn.

Konstitustun tөlebilelin taştьkkьnьn burzuas parlalgazь kancaar kөryp turarьl tep ajttьrьq polza margьş cok eleen solun ajttьrьq poop turar. Taştьkkьnьn solun parlalgazь burzuas orannarda turar connun janzь-janzь kezekterinin xөj niittizinin podalьn ilereldip turar cyөe tөleede. Konstitustun tөlebilelinge udurlandьr ol solun parlalganьn telgeredip yndyrgen şygymcylelin anaa toobajьn erttip şьdabas-pis.

Taştьkkьnьn parlalgazьndan Konstitustun tөlebilelin kancaar kөrgeninin paaştajgь temdee cyy polgan tize. Konstitustun tөlebilelin ьttavajьn pilbeeccennep erttirip kaarьn podaar coruk polgan. Po tugajьnda cyny ьncap tur-sen tize, en-ne kargьs, faşis parlalganь ьncap tur-men. Ol pөlyk şygymcylekciler polza Konstitustun tөlebilelin anaa-la ьttavajьn pilbeeccennep, tөlebilel-taa turbaan, pojdusta ьndьq tөlebilel-taa cer-le cok tep ьncap erttirip kaapsa ekki poor teen ulus tur-ijin. Bttavajьn erttirip kaar coruk şygymcylel ebes teeri cadabas. Bnca teer polza ol şьn ebes. Bttavajьn erttirip kaar arga polza, cyөeni xerekke albasfьn tuskaj argazь poop, şygymcyleldin paza pir xөbiri polur, yt cok mөlegej polgaş kattьrьncьq-taa polza, cerle ьncaş şygymcyleldin pir xөbiri polur tur. (Ulus toozazь kattьrzьp adьş caskaan). Bndьq polza-taa, olarnьn ьttavajьn erttirip kaar argazь cyөe polbajьn pargan. Cyl tize, adak sөөlynde, olar şьdabajьn askьnda pөөşkynyn azьdьpkaş, SSRE-nin konstituzunun tөlebilelі parьnda-la par tur, xarьn par turarьnьn uluu, ulustun ugaanьnga paak xora cedirip egelej perdi tep. aajcok xomudancьq-taa polza, kancaar teer teeş, onu telegejge arga-cok carlaar uzurga tabarьşkannar. Ol-taa ьndьq polbas arga cok turgan, cyge teerge, telegej kьrьnda xөj niittinin pir kandьq aaj podalsanalь, nomcukcular. tiriq kiziler cer-le parьnda par polgaş olar polza par cyөenin şьnьn pilip alьksap turar, ьncangaş olarnь megege yr tudar arga kancap-taa cok. Mөgө-pile kajьn ьraj aar...

Iji tugaar pөlyk şygymcylekciler polza, Konstitustun tөlebilelі pojdusta turup turarь şьn tep xyleep turar, ьndьq polza-taa, uk tөlebilelde kizi sonuurgaar şooluq cyөe cok, cyge teerge, şьnь-pile ap kөөr polza, konstitus tөlebilelі ebes, anaa pir kazar arga polgaş ulus megeleer teen kuruq saazьn, kuruq sөs kьrьnda aazaaşkьn tur-ijin tep turarlar. Olarnьn oozunga nemep cьdarь polza, SSRE oon teere tөlebilel perip-taa şьdabas turgan, cyge teerge, SSRE podu polza kyryne ebes, cer telegejnin anaa cyq-le pir ceri polur (ulus toozazь kattьrьşkan), ьncaarga SSRE kyryne ebes cyөe polganda, oon Konstituzu-taa jozuluq konstitus poop şьdabas tep turarlar. Ol pөlyk şygymcylekcilernin jozuluq tөleezi polza, kizi podaarga ol xire polbaa-teq polza-taa, „Dejtşe-Diplomatiş-Politişe Korespondenzi" tep german ofisios-setkyyl poop turar. Ol setkyyl, SSRE-nin Konstituzunun tөlebilelі polza kuruq sөs kьrьnda aazaaşkьn, megeleeşkin, „potemkinnin kөdөezi" tep xamaan cok cugaalap turar. Ol setkyyl, SSRE polza kyryne ebes, SSRE polza „cer telegejnin todargajlap podaan pir cerinden өske polur cyөezi cyy poor on" (ulus toozazь kattьrьşkan). oon uzurundan SSRE-nin Konstituzun jozuluq konstituska sanap polbas tep şuut cugaalap turar.

Ol şygymcylekciler ьşkaş ьndьq xajьrakkannarnьn tugajьnda cyny sөqlep polurul?

Orus ulustun uluq uran-cogaalcьzь şedrin podunun pir toolzьrgьь cogaalьnda pir koncuq yt-cok mөlegej-taa polza, cerle aaj-cok turaargak polgaş kezeergek, uzur tyrzok aazьlьq tyzymettin cizeen kөrgysken. Ol tyzymet mun-mun curttakcь connu kьrьp xьdьp, on-on şaa koda-xoorajlarnь өrttedip cok kьlьp turgaş, „xajьraattь" mozuzunun iştin „tajbьncьdьp oozumnadьp algaş", tolgandьr xarap kөөrge, ulustu samььradьp turar şөlee-şalaa tep cyy adam cyөeliq polgaş kyryneni pir өske argalar-pile cagьrьp turar, adь-suraataa şooluq ynmeen Amerik tep pir ьndьq oran teer-xajaazьnda turganьn kөrgen. Uk tyzymet Amerikti kөrө tьrttьp kaaş, ol cyy adam oranьl, kajьn tьptьp kelgen cyөel ol, cyy kandьq uzur parьmdalaaş. turup turar cyөel ol? tep xoradaj pergen. (Ulus toozazь kattьrzьp adьş caskaan). Onu ulus tuş poop tьp azьtkandan peer pir kaaş cys cьl poldu-la ьjnaan, ьndьq polza-taa cьdь-taa cer-le turbas kьldьr kattap xaap kaap polbas cyөe-pe onu ьncaş? (Ulus toozazь kattьrьşkan). Bnca teeş, „Amerikti kattap xaap kaar"! tep xolunun yzyyn salgan. (Ulus toozazь kattьrьşkan).

Men podaarьmga, „Dejtşe-Diplomatiş-Politişe Korespondenzinin" teergilerinin şedrin tyzymedi-pile tөmej tep cyөezi suqnun iji porbak tamdьzь-la tur-ijin. (Ulus toozazь kattьrьşkaş, cyyldyqzynyp adьş caskaan). Ol teergilernin karaan SSRE şaqdan peer өjyp kelgen. SSRE on tos cьldьn iştinde cьrьtkььq xerel-teq turup, pygy telegejnin yletpyrccin angьzьnga xostalьp keldereerinin podalьnьn xaldaьrьn cьrşьrьp, yletpyrccin angьnьn tajzьunarьn kalcaaradьr xoradatkan. Bncangaş, ol SSRE cyq-le anaa turup turar ebes, xarьn өzyp turar, paza cyq-le өzyp turar ebes, xarьn cediişkinniq telgerep turar, paza cyq-le cediişkinniq telgerep turar ebes, xarьn caa Konstitustun tөlebileli tep, „ulustun ugaanьn xajьndьrьp tyyredir, tarlatkan angьlarnьn setkil sagьzьnga caa-caa ьnanьş idegelder kiire tөlebilel yndyryp turar polgan poor t ebes-pe. (Yzylbes adьş caaskaan). Mьn turda, german ofisios-setkyylde teer kancap xoradabas poor? Ol cyy adam dьq oranьl, cyy kandьq uzur parьmd turup turar cyөel ol tep tamьrь ş gь-ce algьrzьp turarlar (ulus t kattьrьşkan), pir ebes onu 1917 oktabr ajda tьp azьtkan cyөe polz dь-taa cer-le turbas kьldьr kattap kaqza cyөe polbazьl onu? tep cug SSRE-ni kattap xaap kaar cyөe. polza kyryne poop turbas. SSRE te tize. cer telegejnin anaa-la pir cer өske polur cyөezi cyy poor on! tep conga tьnnaldьr carlaar tep toktaatka (Ulus toozazь kattьrьşkan).

Amerikti kattap xaap kaar tep xol salgaş, şedrin tyzymedi cөzөmejin cok mөlegej-taa polza. cyөenin şьnьr ce-taa pol pilir turgan, cyl tize: „Bn taa polza onu men paaş pilir cyөe ьşkaş" tep ortta-la iştinde cugaa kaan. (Ulus koncuq xөqlyq kattь tinmittiq adьş caskaan). German os-setkyylde teergiler kajь pir kyrni saazьn kьrьnga „xaap kaap" şьdabaan olar, ьndьq polza-taa şьnap cugalaar polza, „onu olar paaş pilir cyөe ев tep cyөeni olarnьn podap kaar ugaaь ce der cyөe ijik-pe, azь kandьq cyө ijik oozun men pilbes-men. (Ulus koncuq xөqlyq kattьrzьp, tinmittiq adьş cas kaan).

SSRE-nin Konstituzu polza, xej kuruq aazaaşkьn, „potemkinnin kөdөezi" suq tigilcer cyөenin tugajь kandьqьl teer polza, pottarьn pottarь xereccilep turar xerek kьrьnda şьn par turar eleen cyylderni cizeqleksep tur-men.

1917 cьlda SSRE-nin ulustarь burzuastь tiilep tyzyrgeş, proletariattьn diktaturun toktaatkannar, Sovet erge cagьrganь toktaatkannar. Ol teerge, sөs kьrьnda aazaaşkьn ebes. xerek kьrьnda par şьnnьq cyөe tur.

Oon ьnaj, Sovet erge cagьrga pomeşşikternin angьzьn cok kьlgaş, pomeşşiktin, sannьn, xyree-xiittin ceri coraan 150 milion azьq gektar cerni taraaccьnnarga şilcidip pergen polgaş onu taraaccьnnarnьn xolunga murnunda-taa turgan cerinin kьrьnga pergeni ol. Ol teerge, sөs kьrьnda aazaaşkьn ebes, xerek kьrьnda par şьnnьq cyөe tur.

Oon ьnaj, Sovet erge cagьrga kapitalistarnьn angьzьnьn xөrengizin xabьrьp, olarnьn bankь, zavot, temir oruk polgaş pydyrylgenin oon-taa өske cepsek, xөrengizin xuraagaş, sosialistьq өncy xөrengi poldurup carlaan polgaş ol pydyrylge cerlerinin paazьnga yletpyrccin angьnьn ekki-ekki kizilerin olurtkan. Ol teerge, sөs kьrьnda aazaaşkьn ebes, xerek kьrьnda par şьnnьq cyөe tur. (Yzylbes adьş caskaan).

Oon ьnaj, yletpyr polgaş kөdөe azьlagьjnь caa texnik tөzөktiq, caa sosialistьq jozu-pile ebileldeeş. Sovet erge cagьrganьn cedip algan cyөezi polza, am SSRE-nin cer taraalan azьlьnьn yndyryp turar pydyryyşkyny tajьn murnu yjeden 1½ kattap kөbөj poop turar, yletpyr polza tajьn murnu yjeden 7 kattap kөbөj pydyryyşkyn yndyryp turar, ulustun orulgazь polza tajьn murnu yje-pile tөmejleerge 4 kattap azьr өsken. Po şuptuzu polza, sөs kьrьnda aazaaşkьnnar ebes, xerek kьrьnda par şьnnьq cyөeler tur. (Yzylbe adьş caskaan).

Oon ьnaj, Sovet erge cagьrga azьl coktaar coruktu cok kьldь, azьldaar ergeni, tьştanь ergeni, өөrenir ergeni xerek

(Ulancьzь 4 tugaar arьnda)

SSR Eвilelinиң Konstituzunuң төleвilelinиң tugajьnda

EŞ I. V. STALINNЬҢ ILETKELI

(ULANCЬZЬ)

kьrьnga coruttu, yletpyrccinner, taraaccьnnar, inteligenzinin et amьdьral, kultur pajdalьn sajzьradьp xandьrdь, xamaattьlardan xaqdьrcak padьlaar pygy niittinin şuut, ten teski songulda ergezin xerek kьrьnga corudarьn xandьrdь. Po şuptuzu polza ses kьrьnda aazaaşkьnnar eвes, xerek kьrьnda şьnnьq par cyвeler tur. **(Yzylвes adьş caskaan).**

Adak seelynde, SSRE polza, caa Konstitustun төleвilelin perdi, ol төleвilel polza, ses kьrьnda aazaaşkьn eвes, xarьn temgi ol kьm-taa pilir, xerek kьrьnda par şьnnьq cyвelerni tynnep pyrytkeeş, tyrymcydyp pьzьqlaanь polur, ol polza, xyrezip turgaş cedip algan turup turar cyylderni tynnep pyrytkeeş, tyrymcydyp pьzьqlaanь polur tur.

Bncaarga, po şuptu şak mьndьq turda, german ofisios-setkyylde teergiler SSRE-nin tugajьnda cyвenin şьnьn ulustan cazьrar, ulustu astьrar, megeleer tep sorulga-la salвaan polza, olarnьn „potemkin kedee suurlarь" tep xej şuugap turganьnьn xeree cyl, ьncaş.

Xerek kьrьnda par şьnnьq cyвeler mьndьq tur. Bncaarga, xerek kьrьnda par şьnnьq cyвeler cyвe toor eвes. Bndьq polza xerek kьrьnda par şьnnьq cyвelernin şoruzu-ьjnaan tep german ofisos-setkyylde teergiler ьnca teer cadaвas. **(Ulus toozazь kattьrьşkan).** Bncaarga, „tenekterge xoojlu pizibeen" tep orustun ylegerliq cugaazьnьn sezy-pile olarga xarььlap polur. **(Ulus koncuq xeqlyq kattьrzьp, yzylвes adьş caskaan).**

Yş tugaar pelyk şygymcylekciler polza, Konstitustun төleвile inde eken taarzьr coguur cyyider parьnda par tep xyleerinden tьrttьlвas polgaş төleвilel podu myn cyyldyq coruk polur tur tep keryp turar polza-taa, oon iştinde camdьk cyylderin xerek kьrьnga pottandьrьp poluru cegej-le poor tep koncuq ciqzinip turar ulus cyвe tur-ijin, cyge teerge, ol cyylder cer-le pottandьrttьnnas polgaş saazьn kьrьnga kalьr uzurluq tep pyzyrep pilgen ulus tur. Cьmcaa-pile cugaalaarga, ciqzinikciler tur. Olar, ol ciqzinikciler şuptu-la orannarda par.

Bncaarga, pis olarnьn-pile angan paaştaj uzurazьp turarьвьs po eвes tep paza cugaalap kaar xerek. 1917 cьlda bolşeviktar erge cagьrganь tudup ap turda, ciqzinikciler cyy tep turzuk: bolşeviktar myn pagaj eвes ulus poor olarьn, ьndьq polza-taa olarnьn erge cagьrgazь cyвe polвas, olar sotka olurar turlar.—tizip turdular. Bndьq polza-taa, şьnьnda sotka olurgan ulus bolşeviktar eвes, ciqzinikciler poldu cop.

Xamaattь tajьnь polgaş taştьkkьnьn xaldaaşkьnь poop turda, ol pelyk ciqzinikciler cyy tep turzuk: Sovet erge cagьrga pagaj eвes cyвe polвajьn-aan, ьndьq polza-taa, Denikin-pile Kolcak, paza taştьkkьlar kattьşkaş, onu azьp kaqdьr-ijin—tizip turdular. Bndьq polza-taa, şьnьnda, ciqzinikciler ortta paza caskan poldular cop.

Sovet erge cagьrga pir tugaar peş cьldьn planьn carlap yndyrerge, ciqzinikciler paza-la ynyp kelgeş cyy tep turzuktar: peş cьldьn planь ekki xerek polвajьn-aan, ьndьq polza-taa, pottandьrttьnar cyвe teppe ee xaj, bolşeviktarnьn peş cьl planьndan cyвe polвas poor tize xerek,—tizip turdular. Bndьq polza-taa, şьnnьq cyвelernin kergyskeni polza, ciqzinikcilernin paza-la aanajьn askьnьn kezii cok poldu: peş cьldьn planь tert cьlda kyyssettindi.

Caa Konstitustun төleвileli polgaş onu ciqzinikcilernin talazьndan şygymcylep turarьrьn tugajьnda paza ьncaar cugaalaar xerek. Төleвileldi carlap yndyrypteri pilekle ol pelyk şygymcylekciler kancancьktar, aanajьn-na idegeвes ciqziner mungak tyrzyzyn kergyzyp, Konstitustun camdьk cyylderin pottandьrttьnmas tep aanajьn-na ciqzinmi şaan paza ynyp keldiler. Ciqzinikciler po tugajьnda paza sotka olurar turlar, murnunda kaaş udaa sotka olurup kelgeni ьşkaş, olar am paza-la sotka olurar turlar teerzin ciqziner piccil-taa parьmdaa cok.

Tert tugaar pelyk şygymcylekciler polza, caa Konstitustun төleвilelinge cyy tep xaldap turgan tize, „parььn tala-ce şimcej pergeni ol", „proletariattьn diktaturu xerek cok teeni ol", „bolşevik jozunu cok kьlьrь ol" tep uk төleвileldi ьnca tizip turarlar. „Bolşeviktar parььn tala-ce tendije pergenner, ol şьn",—tep cyzyn-paazьn yn-pile ьnca tizip turarlar. Ol tugajьnda camdьk polşa solunnar polgaş pir kaaş amerik solunnar koncuq kьzьp kьlajьp turarlar.

Ol şygymcylekciler ьşkaş ьndьq xajьrakkannarnьn tugajьnda cyy tep polurul?

Pir eвes yletpyrccin angьnьn diktaturunun tezeen algьdьp, diktaturnu niittileldin kyryne udurttulgazьnьn ulam eeldek, ьncangaş, ulam meqe kyştyq sistemi polduraгьn yletpyrccin angьnьn diktaturun tьnzьdarь eвes, xarьn sularadьr ijik-pe, azь xarьn-taa onu xerek cok poldurar teeni ol tep olar ьncaar keryp turarlar polza, mьncaar ajttьrza kandьq irgi: yletpyrccin angьnьn diktaturu tep cyny ьnca teerin ol teergiler cogum cer-le pilir ulus irgi-pe?

Pir eвes sosializmnьn tilelgezin tyrymcydyp pьzьqlaarьn indystrializastaarьnьn, kolektivizastaarьnьn polgaş demokratsьdarьnьn cediişkinnerin tyrymcydyp pьzьqlaarьn olar „parььn tala-ce şimcej pergeni ol" tep adap turar ulus cyвe polza, mьncaar ajttьrza kandьq irgi: solagaj talanьn on taladan ьlgalь cyl tep cyвeni ol teergiler cogum cer-le pilir ulus irgi-pe? **(Ulus toozazь kattьrzьp, adьş caskaan).**

Ol teergiler Konstitustun төleвilelin şygymcylecer tep cьtkaş, cyвenin aajьn egelle tьppastaan polgaş oon cyвenin aajьn tьppajьn pargaş, on, solagaj talanь pudap ap turlar, ol tugajьnda ciqziner cyвe turup polвas.

Po tugajьnda Gogoldun „Өlyq kuldar" tep cogaalьnda Pelageja tep pir kul „pagaj kьstь" sagьnnajьn paar arga cok. Ol kьs pir kattap Cicikofun ulaaccьzь Selifanga oruk ajttьp peer teeş, oruktun on talazьn solagaj talazьndan ьlgap cadap aajьn tьppajьn pargaş ep cok pajdalga tabarzь pergen turgan tep Gogol ьncap cugaalaan.

Polşa solunnarda pistin şygymcylekcilerinis cezemejin turaargak polza-taa, „Өlyq kuldarda" pizeen kul „pagaj kьs" Pelagejanьn cyвe pilirinden azьr ьraan ceri cok tur eвes-pe tep xyleer xerek. **(Adьş caskaan).** Pir eвes saktьr polzunarza, ulaaccь Selifan Pelagejanь on, solagaj talanьn aajьn tьppaan teeş, „E-e ca caвaazь, pudu karara pergen seni aar... on, solagaj talanьn kajdazьn pilвes koncuunnu" tep cegenip turвazьk-pe. Men podaarьmga, pistin cegenciq xeekkyj şygymcylekcilerinisti: E-e ca caвaazь, cegenciq şygymcylekciler sleni aar... on, solagaj talanьn kajdazьn pilвes koncuunarnь—tep, paza ьncaar olarga cegenir polza coguur poor. **(Yzylвes adьş caskaan).**

Adak seelynde, paza pir pelyk şygymcylekciler par. Pir eвes moon murnundagь pelyk, Konstitustun төleвilelin yletpyrccin angьnьn diktaturun xerek cok poldurar teen төleвilel tep puruuzunup turar polza, po pelyk ьndьq eвes, xarьn SSRE-de turup turar pajdaldь pic il-taa eskertken ceri cok, yletpyrccin angьnьn diktaturun cym xeвeer arttьrgan, politiktiq namnarnь şeleeliq poldurвaan polgaş SSRE-de komunistar namьnьn amgь paaştancь pajdalьn xeвeer kyştyq arttьrgan төleвilel tur tep puruuzunup turar. Bncaarga paza ol pelyk, SSRE-de namnarnь şeleeliq poldurвaan pajdal demokrat jozunun koi cyylderin cercceeninin temdee polur tep turar.

Caa Konstitustun төleвileli yletpyrccin angьnьn diktaturunun jozuzun şьnap-la xeвeer kyştyq arttьrgan-taa, SSRE-nin Komunistьq namьnьn amgь paaştьncь pajdalьn eskertpejin xeвeer turguskanьtaa şьn tep xyleep kaar uzurluq-men. **(Tinmittiq adьş caskaan).** Pir eвes xyndytyq şygymcylekciler onu Konstitustun төleвileli in cetpes cyвezi teer polza, ьnaa cyq-le cegenip polur. Pis bolşeviktar polza, onu Konstitustun ekki cyвezi teer uluspis. **(Tinmittiq adьş caskaan).**

Po'itiktiq cyzyn-paazьn namnarnь şeleeliq poldurar tugajь kandьq polurul tize, po tugajьnda araj eske podaldьq-pis. Nam polza, angьnьn kezii, oon murnakcь kezii polur. Karzьldaşkak polgaş cer-le epteşpes erge-azьktьq, adaan-temisseldiq angьlar par turar, cizeeleerge, kapitalistarpile yletpyrccinner, pomeşşikter-pile taraaccьnnar, kulaktar-pile jadььlar, oon-taa eskeler par turar, karacangьs ьndьq niittilelge kaaş namnar, ьncangaş paza namnar şeleezi turup polur. Bncaarga, SSRE-de kapitalistar, pomeşşikter, kulaktar cergeliq angьlar am cok polgan turup turar. SSRE-de yletpyrccinner-pile taraaccьnnar, cyq-le iji angь par, olarnьn erge-azьь karzьldaşkak polurdan turzuk, xarьn epnajьraldaşkak turar. Bndьq төleede, kaaş nam tura pecrinin, ьncangaş ol namnarnь şeleeliq turguzarьnьn yndezini cok tur. SSRE-de cangьs namnьn, Komunistьq namnьn turarьnьn yndezini par. SSRE-ge cyq-le cangьs nam turup polur—yletpyrccinner-pile taraaccьnnarnьn erge-azььn tidim cyrekkir polgaş tujulunga cedir kamgalap turar komunistar namь turup polur.

Bncaarga, ol nam ol angьlarnьn erge-azььn pagaj eвes kamgalap turar tep cyвe tugajьnda kandьq-tьa ciqziner coruk turup polur tep-pe. **(Tinmittiq adьş caksaan).**

Demokrat curumu tizirler. Bncaarga demokrat curumu tep cyl? Adaan-temisseldiq angьlar par turar kapitalistьq orannarda demokrat curumu polza, alьs uzurun podaarga, kyştyqler polur eвeeş nuruluq xerengiliqlernin erge-azььnga taarьştьrgan demokrat curumu polur. SSRE-de demokrat curumu polza, ьndьq eвes, xarьn azьlcьn connun ijik-pe, ulus şuptuzunun erge-azььnga taarьştьrgan demokrat curumu polur. Bncangaş, oon keerge, demokrat jozunun yndezin cyylderin SSRE caa Konstituzunun төleвileli cerccyp turar cyвe eвes, xarьn вirzuas konstitustar cerccyp turar poor tur. Şak moon uzurundan, SSRE-nin Konstituzun telegej kьrьnda karacangьs tujulunga cedir demokratcь Konstitus tep podap turar kizi-men.

SSRE caa Konstituzunun төleвilelinin tugajьnda вirzuas şygymcylell mьndьq janzьlьq turup turar.

V

Konstitustun төleвilelinin tugajьnda cazalgalar polgaş nemeldeler

Konstitustun төleвilelin pygy condan cugaalazьp kergeş, uk төleвileldin tugajьnda xamaattьlarnьn sanal yndyryp kiirgen cazalgalarь polgaş nemeldelerinin tugajьnda ajttьrьqga kireeli.

Konstitustun төleвil lin pygy condan cugaalazьp kergen coruk polza, eleen-ne xej sannьq cazalgalar polgaş nemeldeler pergen polgaj. Olarnь şuptuzun sovettin parlalgazьnga parlap yndyrgen. Uk cazalgalar xej cyyl janzь şьnarьq polgaş olarnьn ynelii pir temej eвes cyвe polgan uzurunda, olarnь yş pelyk kьldьr carьp kerze ekki poor tep podaj tur-men.

Pir tugaar pelyk cazalgalarnьn onza cyyly cyl teer polza, olar Konstitustun ajttьrьqlarьnьn tugajьn ilergejlevejin, xarьn moon songaar xoojlu tyrym yndyrer cerlernin xyn pyry corudar xoojlu tyrym azьlьnьn ajttьrьqlarьnьn tugajьn ilergejlep turar poor turlar. Amь kamgalalьnьn tus-tus ajttьrьqlarь, kolxos turguzuuşkununun camdьk ajttьrьqlarь, yletpyr turguzuuşkunumun camdьk ajttьrьqlarь, sanxee xereenin ajttьrьqlarь—po mьndьq janzьlьq cyylderge xamaarьşkan cazalgalar polur tur. Po cazalgalarnь kiirgen kiziler Konstitus ajttьrьqlarь-pile xyn pyrynyn xoojlu tyrym yndyrer azьlьnьn ajttьrьqlarьnьn arazьnda ьlgalьn ugaap pilвeenner poor. Şak mьndьq polgan uzurunda olar Konstitus-ce xoojlu tyrymnerni kajь polur xejy-pile-le tьgьksap, ьncangaş, Konstitustu xoojlu tyrym cььndьzь cizektiq cyвe poldurarьnga cediriksep turarlar. Bncaarga konstitus polza, xoojlu tyrym cььndьzь polur eвes. Konstitus teerge, yndezin xoojlu polur polgaş, cyq-le yndezin xoojlu polur tur. Konstitus teerge, moon songaar turar xoojlu tyrym yndyrer cerlernin xyn pyrynyn xoojlu tyrym yndyrer azьlьn turвas tiвejin, xarьn turar jozuluq tep turar. Bndьq cerlernin moon songaar xoojlu tyrym yndyrer azьlьnga Konstitus erge-tyrymynyn suurun perip turar. Mьncangaş mьndьq janzьlьq cazalgalar polgaş nemeldeler Konstituska şuut xolвaşpas polgan uzurunda, olarnь curttun moon songaar turar xoojlu tyrym yndyrer cerlerin-ce corudar uzurluq tep podaj tur-men.

Teegee xolвaqdaşkan tajьlвьr cyylderni ijik-pe, azь Sovet erge cagьrganьn amtaa cedip algalak polgş kelir yjede cedip alьr uzurluq cyвelerinin tugajьnda car pizik cergeliq cyylderni Konstituska kiirer teer cazalgalar polgaş nemeldelerni iji tugaar pelykke xamaarzьr tize coguur. Sosializmnь tildirip alьr teeş, corudup kelgen temisselinge nam, yletpyrccin angь polgaş xamьk azьlcьn connun cьldarnьn iştinde kandьq-kandьq perge cyylderni azьp erttip kelgenin Konstituska temdeqleer; sovet şimceeşkininin alьs sorulgazьn, cyl teerge, pyryn komunistьq niittileldi turguzarьn Konstituska ajttьr tep janzь-pyry ajan-pile takpьrlattьrьp turar ol cazalgalarnьn uzuru mьndьq polur tur. Men podaarьmga, Konstituska şuut xolвaşpas cyвe polgan uzurunda ьndьq janzьlьq cazalgalar polgaş nemeldelerni paza-la xazььzьn-ce cajladьp kaar uzurluq. Konstitus polza, temissezip turgaş tьp, xandьrьp algan cyylderni tynnep pyrytkeeş tyrymcydyp pьzьqlaanь polur. Pir eвes Konstitusun ol kol şьnarьn xazьtpas teer polzuвussa, ertken yjenin teegee xolвaşkan tajьlвьr cyylderi-pile ijikpe, azь SSRE-nin azьlcьn conunun kelir yjede temissezip turgaş pottandьrьp alьr cyylderinin tugajьnda carlaaşkьnnar-pile onu toldurвas uzurluq-pis. Ol ьşkaş cyylderni ileredir tugajьnda pistin oon eske argalarьвьs polgaş eske pizikteriвis par.

Adak seelynde, Konstitustun төleвileleinge şuut xolвaalьq cazalgalar polgaş nemeldelerni yş tugaar pelykke xamaarzьr tize coguur.

Po pelyktyn cazalgalarьnьn eleen-ne xej kezii polza, ses tomak taarьştьrar şьnarьq. Mьncangan төleziinde, olarnь po Uluq xuraldьn redaksь komizьnga şilcidip perze azьtвas poor, Uluq xural uk komistь turguskaş, caa Konstitustun ses tomaan yze cogaadьrьn turguzup, anaa taqzьr poor tep podap tur-men.

Yş tugaar pelyktyn eske cazalgalarь oon cugula uzur tuzalьq polur tur, ьncangaş olarnьn tugajьnda, manaa kaaş ses cugaalaar appaar tur tep podaj tur-men.

1) Xamьktьn murnunda Konstitusun төleвileleinin 1 tugaar cyylynge sanal kiirgen cazalgalarnьn tugajьn ap kereeli. Ol tugajьnda tert cyyl cazalga par tur. Camdьktardan „yletpyrccinner polgaş taraaccьnnarnьn kyrynezi" teen sesternin ornunga „azьlcьn connun kyrynezi" tize kandьqьl tep turar tur. Paza pir camdьktarь „yletpyrccinner polgaş taraaccьnnarnьn kyrynezi" teen sesterge „paza azьlcьn inteligenzinin" tep nemeze kandьqьl tizip turarlar tur. Yş tugaarlardan „yletpyrccinner polgaş taraaccьnnarnьn kyrynezi" teen sesternin ornunga „SSRE-nin curttunun teвiskeerinde curttap turar xamьk resalar polgaş nasionaldarnьn kyrynezi" tize kandьqьl tep turar. Tert tugaarlardan „taraaccьn" teen sesty „kolxoscular" tep ses-pile, cokpolza, „sosialistьq cer azьlьnьn azьlcьn conu" tep sester-pile soluza kandьqьl tizip turarlar tur.

Po cazalgalarnь xyleep alza coguur-pe kandьqьl? Alвas polza coguur tep podaj tur-men.

Konstitustun төleвilelinin 1 tugaar cyylynyn tugajьn cugaalap turarьl? Ol polza sovet niittileldin angь şьnarьnьn tugajьn cugaalap turar tur. Pister, marksis-

(Ulancьzь 5 tugaar arьnda).

SSR Eвilelinиң Konstituzunuң төleвilelinиң tugajьnda

EŞ I. V. STALINNЬҢ ILETKELI

(ULANCЬZЬ)

tar Konstituska pistiң niittileldiң angь şөnarьnьң tugajөnda ajtөrөqnь ojzup kaapkaş parөp polur pis-pe? Cok, өncap polвas-pis. Sovet niittileli yletpyrccin polgaş taraaccөn ijl angөlөq turar polgaj. Konstitustun төleвilelinin I tugaar cyyly po tugajөn-na cugaalap turarь ol cyвe-le polgaj. Өncangaş, Konstitustun төleвilelinin I tugaar cyyly pistiң niittileldiң angь şөnarөn şөn ilergejlep turar tur. Өncaarga azөlcөn inteligenzi kancap parganөl? Tep ajtөrөp keeri magat cok. Inteligenzi angь poop kazan-taa turup turвaan polgaş turup şөdaвas,—Inteligenzi podunun kezigynnerin niittileldiң pygy angөlarөnөң iştinden yndyryp alөr arazөnөn pөlyy poop turgan polgaş poop turar. Ergiş qda inteligenzi podunun kezigynnerin dvorjannarnөn, burzuastөn arazөndan, camdөk kezlinde taraaccөnnarnөn arazөndan, paza koncuq-la şooluq eвes xiezin yletpyrccinnerinin arazөndan yndyrvp ap turgan. Pistin sovettiң yjezinde inteligenzi podunun kezigynnerin kolduunda yletpyrccinner polgaş taraaccөnnarnөn arazөndan yndyryp ap turar. Өndөq polza-taa ol kajөn, kancaar-taa ynyp, kandөq-taa şөnarlөq polur polza, inteligenzi cer-le өncangaş angь polвajөn, arazөnөn pөlyy polur tur.

Po coruk azөlcөn inteligenzinin ergeleringe karzь polu perвes-pe? Kancap-taa өndөq polвas! Konstitustun төleвilelinin I tugaar cyyly sovet niittileldiң janzьpyry pөlykterinin ergelerinin tugajөn cugaalaan eвes, xarөn po niittileldiң angь şөnarөnөn tugajөn cugaalap turar tur. Sovet niittileldiң janzь-pyry pөlykterinin ergelerinin tugajөn, paza oon iştinde azөlcөn inteligenzinin ergelerinin tugajөn Konstitustun төleвilelinin kolduunda on tugaar polgaş on pir tugaar pөlykterinde ajtөp turar tur. Ol pөlykterden ilerep turarь polza, yletpyrccinner, taraaccөnnar polgaş azөlcөn inteligenzi curttun azөl-agөj, politik, xөj niitti polgaş kultur amөdөralөnөn pygy-le adөrlarөnga төmej ergeliq turar. Өncap keerde, nasionaldarnөn ergeleringe karzь polu perip cer-le kancap-taa polвas.

„Taraaccөn" teen sөsty „kolxoscu" tep sөs-pile ijik-pe azь „sosialistөq cer azөlөnөn azөlcөn conu" tep sөster-pile soluur polza, paza-la şөn eвes polur-ijik. Pireede, taraaccөnnarnөn iştinde kolxosculardan angөda am-taa milion azөq kolxoscu eвes өregeler par. Olarnь kancaar cyвel? Po cazalganь kiireri-pile sanal yndyrgenner olarnь sanga alвajөn paar tep podaan eвes-ajnaan. Ol polza, cyвelin jozuzunga taarөşpas polur-ijik. Ijide, pir eвes taraaccөnnarnөn xөj nuruuzu kolxos azөl-agөjөn corudup turar appargan polza, olar taraaccөnnar eвes appargan, oon podunun xuuda azөl-agөj, xuuda өq-өregezi polgaş oon-taa өskezi cok appargan tiвeen cyвe tur. Yşte, pir eвes өndөq polur polza, „yletpyrccin" teen sөsty „sosialistөq yletpyrnyn azөlcөzь" tep sөster-pile paza-la soluur appaar-la polgaj, өndөq polza-taa cazalganь kiireri-pile sanal yndyrgenner po tugajөnda xarөn kancap mөndөq sanal kiirвejin turar coor. Adak sөөlynde, pistin yletpyrccinnerinin angөzь-pile taraaccөnnarnөn angөzь cide pergen cyвe pe? Өncaarga, pir eвes olar cide perвeen cyвe polza, olarnөn toktaattөngan adөn pygy-le sөs sanөndan palap kaaвdөp polur-pe? Uk cazalganь kiireri pile sanal yndyrgenner amgь turar niittileldi podaвajөn, angөlar cok polur polgaş yletpyrccin, taraaccөnnar komunistөq cangөs niittileldiң azөlcөlarь polu peer kelir yjenin niittileldiң podaan poorlar. Olar mөncangaş purungaar ertte mannap turarь todargaj turlar. Өncaarga, Konstitustu cogaadөrda, kelir şөqnөөndan yndezilebejin, amgь şaqnөөndan, am par polganөndan yndezileer xerek. Konstitus purungaar ertte mannaвas polgaş mannap polвas uzurluq.

2) Oon өnaj Konstitustun төleвilelinin 17 tugaar cyylynge sanal kiirgen cazalga par. Uk cazalga cyy teenil teer polza, Eвileldeşken respөbliktar SSRE-den xostuq ynyp polur ergeliq teen tugajөn cugaalaan 17 tugaar cyyldy Konstitustun төleвilelinden mөrөnaj kazөp kaaptar tep sanal kiirip turar. Men podaarөmga, po sanal şөn eвes tur, mөncangaş Uluq xuraldan onu xyleep alвas uzurluq. SSRE teerge, ten ergeliq Eвileldeşken respөbliktarnөn ekki turalөq eвileli tur. SSRE-den xostuq ynyp polur ergeliq turarөnөn tugajөnda cyyldy Konstitustan kazөp kaaptarga,—ol eвileldiң ekki tura şөnarөөn cөrcceeni ol appaar. Pis, өncap parөp polur pis-pe? Men podaarөmga, өncap parөp şөdaвaspis, parвas-taa uzurluq pis. SSRE-den ynykseer respөblik SSRE-de cangөs-taa cok, mөndөq polgan uzurunda 17 tugaar cyyl pottuq xerek kөrөnga uzur tuza cok polur tur tizip turarlar. SSRE-den ynykseer respөblik piste cangөs-taa cok teeni şөn polвajөn-aan. Өndөq polza-taa, Eвileldeşken respөbliktar SSRE-den xostuq ynyp polur ergeliq turarөn Konstituska temdeqlөвes kajь pir uzurluq төp cer-le өrca teen cyвe eвes tur ol. SSRE-de kajь pir Eвileldeşken respөbliktө pazөksaar şak mөndөq Eвileldeşken respөblik paza-la cok. Өndөq polza-taa Eвileldeşken respөbliktarnөn ergeleri ten polur tugajөn ilergejleen cyyldy kazөp kaaptar tep cer-le өnca teen eвes cyвe tur ol.

3) Oon өnaj aftonomnuq sovet sosialistөq respөbliktar azөl-agөj polgaş kultur xөqzyldezinin coguur tepilgezin cedip alөr polza, eвileldeşken sovet sosialistөq respөbliktar poop polur teen utkalөq caa cyyldy Konstitustun төleвilelinin iji tugaar pөlyynge nemeer tep sanal par tur. Po sanaldө xyleep ap polur-pe? Onu xyleep alвas polza coguur tep podaj tur-men. Oon şөn eвes polur uzuru polza, karacangөs oon utkazөnөn talazь-pile eвes, xarөn parөmdaazөnөn talazь-pile paza şөn eвes. Kajь pir respөbliktө aftonomnuq respөbliktarnөn sanөnga artөrөp kaarda, oon azөl-agөj ijik-pe, azь kultur talazь-pile cөdөp kalganөn parөmdalap polвazь өşkaş aftonomnuq respөbliktarnь eвileldeşken respөbliktarnөn sanөnga şilcidip kiirerde, olarnөn azөl-agөj polgaş kultur talazь-pile pөşkarөn parөmdalap polвas. Ol polza marks, leninnin jozuzu-pile kөrвeeni ol appaar. Cizeeleerge, Tadar Respөblik xeвeer aftonomnuq turda, Kazax Respөblik eвileldeşken respөblik poop turar, өndөq polza-taa Kazax Respөbliktө Tadar Respөblikka podaarga, kultur polgaş azөl-agөj xөqzyldezinin talazь-pile pedik turup turar tiвeen cyвe tur. Xarөn uk uzurunda polza, tedir pajdaldөq polur tur. Paza pir cizeelep kөөrge, Povolajde Nemisternin Aftonomnuq Respөblii polgaş Kөrgөs Eвileldeşken Respөbliktөn tugajөnda paza-la şak ol cizektiq kөldөr cugaalaar xerek, polarnөn pir tugaargөzь xeвeer aftonomnuq respөblik poop turar polza-taa iji tugaargөzөnga podaarga, kultur polgaş azөl-agөj talazь-pile pedik turar tur.

Aftonomnuq respөbliktarnь eвileldeşken respөbliktarnөn sanөnga şilcidip kiireringe kandөq-kandөq cyylder par turda parөmdaa poop polurul?

Olar, ol cyylder—yş.

Pireede, uk respөblik polza. SSRE-nin curttunun төвiskeeri-pile cyk-cygynden tolgandөr xyreeletpeen, kөdөq cer polza coguur tur. Cyge? Oon uzuru polza, pir eвes Eвileldeşken Respөblik SSR Eвilelinden yner ergezin edileer polza, ol Eвileldeşkek polu pergen respөblik SSRE-den ynerinin tugajөnda jozu talazь-pile polgaş xerek kөrөnga ajtөrөq turguzup polur argaөq turza erge-cok cugula tur. Өncaarga өndөq ajtөrөqnь, cizeelep podaarga kajь pir taştөkkө kyryne-pile kөzөgaarlaşkak polgaş cyk-pyryzynden SSRE-nin curttunun төвiskeeri-pile tolgandөr xyreeletpeen, karacangөs şak өndөq respөblik mөndөq ajtөrөq salөp şөdaar. SSRE-den ynyp alөr tugajөnda ajtөrөqnь jozuluq turguza peer xire respөbliktar piste cok-la poldur-ijin. Өndөq polza-taa Eвileldeşken Respөblik SSRE-den yner ergeliq turar polgan төleede, ol ergeni anaa pir-le kuruq, uzur utka cok saazөn poldurвas teeş, uk xerekti taarөştөrar xerek. Cizeeleerge, Başkir ijikpe azь Tadar Respөbliktө ap kөreeli. Ol aftonomnuq respөbliktarnь eвileldeşken respөbliktarnөn sanөnga kiirgen tizik. Olar SSRE-den ynyp alөr tugajөnda jozu respөbliktarnөn sanөnga kiirgen tizik. Olar SSRE-den ynyp alөr tugajөnda jozu talazь-pile polgaş xerek kөrөnga ajtөrөq turguzup şөdaar ijik-pe? Cok, şөdaвas-ijik. Cyge? Oon uzuru polza olar sovet respөbliktarga, mozularga cyk-pyryzynden tolgandөr xyreelettirgen turlar, өncangaş şөnap cugaalaarga olar SSRE-den yner teeş kajnaar yner poorlar. **(Ulus toozazь kattөrөşkaş, adөş caskaan).** Mөndөq polganda өndөq respөbliktarnь eвileldeşken respөbliktarnөn sanөnga kiirerge, şөn eвes polur-ijik.

Ijide, kajь pir nasional ulustun adь-pile adaan respөbliktөn iştinge uk nasional ulus cyy-taa polza pөzөq toktaagan uluq nuruuzu polur polza, erge-cok cugula tur. Cizeeleerge, Krөmnөn Aftonomnuq Respөbliin ap kөөrge, ol respөblik curttun kөdөq cerinin respөblii polur tur, өndөq polzataa krөm tadarlarь ol respөblikta xөj nuruuzu eвes poop turar, xarөn eвeeş kezii poop turar. Өncangaş, Krөmnөn Respөbliin eвeileldeşken respөbliktarnөn sanөnga şilcidip kiirer polza, şөn eвes polgaş jozu talazь-pile taarөşpas-ijik.

Yşte, uk respөblik, conunun san talazь-pile өndөq koncuq eвeeş eвes, ton tora teerde milionden xөj polur poordan paşka, oon eвeeş eвes curttakcь connuq turar polza erge cok cugula. Cyge teerge, koncuq eвeeş curttakcь connuq polgaş şooluq eвes şeriqliq piccii sovet respөblik xamaarөşpas pot-ergeliq kyryne poop turup şөdaar tep podaar polza, şөn eвes polur-ijik. Imperialistiq araattannar onu toraan-na ezeiej өөritөp alөrөn ciqzinip polur tөp pe.

Men podaarөmga, xerek kөrөnda par turar po yş cyyl cyвe cok polur polza, төөgyryn am po yjezinde kajь pir aftonomnuq respөbliktө eвileldeşken respөbliktarnөn sanөnga şilcidip kiirer tep ajtөrөq salөr polza şөn eвes polur-ijik.

4) Oon өnaj, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28 polgaş 29 tugaar cyylderde eвileldeşken respөbliktarnөn curttagөrgazөnөn talazь-pile krajlar polgaş mozular kөldөr carөp, tolargajlap pizeenin pөlap kaapsa kandөqөl tep sanal kiirip turar tur. Men podaarөmga, po sanal paza-la taarөşpas tur. Krajlar, mozularөn kөzөgaarөn koncuq kөrөnөn-ile şөlaq cokka өskerttiksep turar kizilөr SSRE-de par, olar oon-pile azөlga pudulgak po gaş pyzyrel cok coruktu kiirip turarlar. Konstitustun төleвileli polza, ol kizile ge cygen kөlөp, olarnөn oozun soks dөp turar. Ol-taa koncuq ekki tur, cyge teerge, өske xөj cyyl coruktar-pile pir төmej portta piske paza-la şuut pyzyreldiq polgaş toktaamal turuştuq, todargaj pajdөl xerek.

5) Peş tugaar cazalga 33 tugaar cyylge xamaarzөr. Iji ordu turguzarөn cogubas tep sanaaş, Nasionaldar Cөвylelin uzutkap kaapsa kandөqөl tep sanal yndyryp turarlөr. Men podaarөmga, po sanal polza, paza-la şөn eвes polur tur. Pir eвes SSRE cangөs nasional kyryne poop turup turgan polza, cangөs orduluq sistem iji orduluundan ekki-le polur-ijik. Өndөq polzataa SSRE cangөs nasional kyryne eвes. SSRE polza, xөj nasionaldarөq kyryne-le polgaj. SSRE-nin azөlcөn conunun ajmak sөөgyn parөmdalөвajөn, niitti erge-azөөn төleeleen teedi ceriвis par. Ol polza,—Eвileldiң Cөвyleli tur. Өndөq polza-taa, SSRE-nin nasionaldarь niitti erge-azөktөq polurundan angөda, olarnөn nasionalөnөn onza cyylderi-pile xolвaşkan **pottarөnөn tuskaj onzagaj** erge-azөktarь paza par. Ol onzagaj erge-azөktarnь tooвajөn parөp polur-pe? Cok, xorzok. Şak ol onzagaj erge-azөktarnь parөmdalap ilergejleer tuskaj teedi cer xerek-pe, kandөqөl? Cugaa cok xerek. Өnd-q cer cokka SSRE өşkaş xөj nasionaldarөq kyryneni udurtup paştaar arga cok polur-ijik, onu ciqzinip polвas. Өndөq cer polza, iji tugaar ordu,—SSRE-nin Nasionaldar Cөвylelei ol polur.

Evrop polgaş Amerik kyrynelernin parlamentilerinin төөgyzynden parөmdaa ap, ol curttarda iji orduluq sistem cyq-le cetpes cyylder kөrgyzyp, iji tugaar ordu urgulajөnda reaksөnөn төвy poop, purungaar tepşiiringe totkar poop toora pudulup turgan tizip turar. Ol şuptu şөn-na tur. Өndөq polza-taa ol cyge өndөq polurul teeөge, ol curttarda ordularnөn arazөnda ten erge cok polurundan өndөq. Pir tugaar ordu-pile төmejleerge, iji tugaargөzөnga uluq erge perip turarь xoвar eвes, paza iji tugaar ordunu turguzarda demokrattөq jozu-pile turguspajөn. oon kezigynnerin teedi cerlerden tomujlap turarь xoвar eвes. Ordularnөn ergezin tennep iji tugaar ordunu paza-la pir tugaargөzь өşkaş demokrat jozuzu-pile turguzar polza, ol cetpes cyylder cer-le cok polur tur.

6) Oon өnaj, Konstitustun төleвilelinge, iji ordunun kezigynnerinin sanөn ten turgussa coguur tep nemeldeni kiireri-pile sanal yndyryp turar tur. Men podaarөmga, po sanaldө xyleep alza azөrвas. Ol polza, ordularnөn ten ergeliin onza cugulaga kөryp temdeqlep turar cyвe polgan төleede politik talazь-pile todargaj azөktөq polur tep podaj tur-men.

7) Konstitustun төleвilelinge oon өnaj nemelde kөldөr kiireri-pile, Nasionaldar Cөвylelinge төleeler songuurda, Eвileldiң Cөвylelinge songuuru-pile pir төmej şuut songulda-pile songuur tep sanal yndyryp turar tur. Men podaarөmga, po sanaldө paza-la xyleep alza azөrвas. Mooittan songulda corudarda, texnik talazь-pile arap cok cyylder ynyp polur. Өndөq polza-taa ol coruk Nasionaldar Cөвylelinin at-aldarөn kөdyrer uzurluq polganda politik talazь-pile uluq azөk peer tur.

8) Oon өnaj, 40 tugaar cyylge nemelde par tur, onu jozugaar tyr xoojlu tyrym cyylderin yndyrer tugajөnda Teed Cөвylelдin Prezidiymynge erge өrөsөөtep sanal yndyryp turar tur. Men podaarөmga, po sanal polza şөn eвes tur, өncangaş Uluq xural onu xyleep alвas uzurluq. Xoojlu tyrym yndyrerde, kajь pir cangөs cer yndyrвes, xarөn eleen xөj cerlerden yndyryp turar coruktu am cerle soksadөr xerek. Mөndөq pajdal xoojlu tyrymnerinin toktaamal turar jozuzunga cөryzyp turar tur. Өncaarga, xoojlu tyrymnernin toktaamal turar coruu piske am yjede kazangөzөnan-taa arttөk xerektiq. SSRE-de xoojlu tyrym yndyrer erge cagөrganь cyq-le cangөs cerden—SSRE-nin Teedi Cөвylelinden pottandөrar uzurluq.

9) Oon өnaj, Konstitustun төleвilelinin 48 tugaar cyylynge nemelde kiireri-pile sanal yndyryp turar tur, onu jozugaar SSR Eвilelinin Teedi Cөвylelinin Prezidiymynyn targazөn SSRE-nin Teedi Cөвylelinden songuвajөn, cөritun pygy conundan songuurun nөgөp turar tur. Men podaarөmga, po nemelde şөn eвes polur tur, kancangaş teerge, pistin Konstitustun jozuzunga ol taarөşpas tur. Pistin Konstitustun curumu jozugaar Teedi Cөвylelpile pir tenge, podun uk Teedi Cөвylelge udurlandөrar xire pygy condan songutturgan caaskaan paştaar ergeliq prezidendi SSRE-ge turвas uzurluq. SSRE-de prezidendi polza, kolegi jozuluq polur, ol polza pygy condan eвes, xarөn Teedi Cөвylelden songutkan, uk Teedi Cөвylelge azөlөn xarөөlap turar Teedi Cөвylelдin Prezidiymy ol polur. Teedi Cөвylelдin Prezidiymynyn targazь paza anaa kirip turar. Төөgynyn turzulgazөnөn kөrgyzyp turarь polza, teedi cerlerni şak өncaar turguzarga ynyp polgan-teq coguвas taвarulgalarnь tus curttan cajladөr en-ne demokrattөq jozu ol polur tur.

(Төncyzy 6 tugaar arөnda).

SSR Eвilelinиң Konstituzunuң төlebilelinиң tugajьnda

EŞ I. V. STALINNЬҢ ILETKELI

(ТӨNCУZУ)

10) Oon ьnaj temgi-le 48 tugaar cyylge cazalga par tur. Bada cyy teenil teerge: Eвileldeşken respublik pyryzynden pir-pir oralakcь targalьq poldurar төleede, SSRE-nin Teedi Cөвylelinin Prezidiymynyn oralakcь targalarьnьn sanьn on pirge cedirer teen. Po cazalga polza xerekti sajzьradьp, SSRE-nin Teedi Cөвylelinin Prezidiymynyn at-aldarьn pьzьdar cyвe polgan uzurunda xyleep alьr polza azьrвas tep podaj tur-men.

11) Oon ьnaj 77 tugaar cyylge cazalga par. Ol polza, pygy eвileldin caa Ulus komissariadьn,—Kamgalal yletpyrynyn Ulus komissariadьn turguzarьn negep turar tur. Po cazalganь paza-la xyleep alza coguur poor tep podaj tur-men (**adьş-caskaan**), cyge teerge, pistin kamgalal yletpyryвysty tuskajlaaş, onu Ulus komissariadь kьldьr coguuru-pile taarьştьrьp turguzarьnьn şaa cedip kelgen tur. Ol polza, pistin curttuвustun kamgalal xereen karacangьs segider poor tep podaar-men.

12) Oon ьnaj Konstitustun төlebilelinin 124 tugaar cyylyn şazьnnьn jozulal cyylderin corudarьn xoruur kьldьr өskerturin negep turar cazalga par. Po cazalga pistin Konstituzuвustun alьs şьnarьnga taarьşpas poorga, xyleep alвas polza coguur tep podaj tur-men.

13) Adak sөөlynde, cyy-taa polza eleen cugula utkalьq paza pir cazalga par tur. Konstitustun төlebilelinin 135 tugaar cyylynge kiireri-pile sanal yndyrgen cazalga tugajьn cugaalap tur-men. Oon uzuru polza, xyree-xiittin ьmalarьnьn, murnunda ak şeriqnin idegetteri poop turgannarnьn, erginin erge tudup coraan xamьk kizilerinin polgaş xөj niittige tuzalьq azьl kьlвajьn turar idegetternin songuur ergezin kazььr, cok-polza tora teerde, olarga cyqle songuur ergeni perges, songudar erge perвejin, ol pөlyktyn kizilerinin songulda ergezin kьzьgaarlaar tep sanal yndyryp turar. Po cazalganь paza-la xyleep alвas uzurluq tep podaj tur-men. Sovet erge cagьrga azьl kьlвas, mөlcykcy idegetternin songuur songudar ergezin mөnge şaq yje iştinde eвes, xarьn tyr, coguur polcaq yje iştinde kөzaan. Ol idegetter şaqda uluska udur azьk tajьnnь corudup, Sovet-in xoojlu tyrymynge udurlanьp corup turgan. Olarnьn songuur songudar ergezin ьr tugajьnda yndyrgen sovet xoojlu tyrymynge polza, ol udurlanььşkьnga Sovet erge-den ьnьn xarььzь poop turgan. Ol yje-iştinde eвeeş eвes şaq ertken. Ertken yje-cykcy tin cedip alganььвs polza, mөl-Sovet ergilar uzutkattьngan, ьncaarga xuulgan. Ol gьrga tiilettirвes kyş poop pojlu tyrymny өskerttip kөөr şaa cedip kөөren cyвe-pe? Men podaarьmga, şaa cedip kelgen tur. Sovet erge cagьrgaga өzeenneşkek idegetter, cizeeleerge, ergi ak şeriq idegetteri, kulaktar, lamalarnьn polgaş oon-taa өskelernin iştinden iji cangьs kizi curttun teedi cerlerince şurgup kire peeri magat cok cyвe polganda, ol ajььldьq polu peer tur tizip turar. Ьncaarga ьnda cer-le kizi korgar cyy poor? Pөryden korgar polza, arьq kirgeş coor. (**Ulus xөqlyq şimeergep, tinmittiq adьş caskaan**) Pireede, ergi kulaktar, ak şeriq idegetteri ijik-pe, azь lamalar Sovet erge cagьrgaga şuptuzu-la eвes өzeenneşkek. Ijide, pir eвes ulus өzeenneşkek kizilerni ьnda kajda songuptar-taa polza, pistin surttaal ugaadьr azьlьвьs kancaar-taa aaj-cok pagaj kьldьr turgustunganь ol polur polgaş, ьncangaş pis oon urzuu-pile ьndьq paak-pьzarnь kөrgenibis pottarьвьstьn şorubus ol polur appaar, ьncaarga pir eвes pistin surttaal ugaadьr azьlьвьs bolşevik jozu-pile corup turar polza, ulus pottarьnьn teedi cerlerin-ce өzeenneşkek kizilerni kajьn kiirer. Ьncaarga ьqlanajьp turвajьn, azьldaar xerek (**tinmittiq adьş caskaan**), cagьrga tuzaalь jozugaar şuptu peren polup keer tep manap cьtpajьn, azьldaar xerek. Kandьq-taa kьzьgaarlaaşkьn cokka xөj niittinin songuur songudar ergezin turgussa tuzalьq tur tep Sovet erge cagьrgadan ьnca teer yjezi ьrak eвes tep Lenin 1919 cьlda-la cugaalaan. Taptьq podap kөrynernen: „**kandьq-taa kьzьgaarlaaşkьn cokka**" teen tur. Lenin onu cugaalaarda, taştьkkьnьn tajьn xaldaaşkьnь uzutkattьngalak polgaş pistin yletpyryвys-pile kөdee azьl-agьjьвьs xarьk cok pajdaldьq turgan yjede cugaalap turganь ol. Oon peer 17 cьl ertti. Leninnin ajttььşkьnьn kyyssedir şaa cedip kelgen eвes ijnen, eşter. Men podaarьmga şaa cedip kelgen tur. „OK(в)N-nьn programьnьn төlebileli" teen podunun cogaalьnga 1919 cьlda Lenin mьnca tep cugaalaan. Monu nomcup tudajьn: „Төegynyn pir yjezinde xerektiq polgaş sөөlynde өjy ertte peer cyylderni şan eвes tynnep kөre peer corukiu poldurвas төleede, azь cьn conga OKN-nьn tajьlььrlap peer uzurluq cyвezi polza: xamaattьlarnьn camdьk keziinin songuur songudar ergezin Sovet respublikka kazььr coruk burzuas demokrattьq respubliktarnьn xөj turuuzunda xamaattьlarnьn pir keziin tuslaj angьlap kөrgeş, nazьnь-pile erge kьldьr carlap turup turganь ьşkaş cer-le ьndiq eвes, xarьn karacangьs mөlcykcylerge tamaarzьr, sosialistьq Sovet respubliktьnkol xoojlu tyrymneringe udurlandьr podunun mөlcykcy pajdalьn kamgalap, kapitalistьq jozu pajdaldь xeвeer turguzarьn xelerlenip oraldazьr—karacangьs ьndьq idegetterge xamaarzьr. Ьncaarga am, pir talazьnda, sosializm xyn pyry pьzьp, mөlcykcy xeвeer poop turar ijik-pe, azь kapitalistьq jozu pajdaldь xeвeer turguzarda xerek kьrьnda argalьq poop turarlarnьn sanь cвeezep turar tudum sovet respublikta songuur songudar ergezin kazьttьrgannarnьn xuuzu podu-pile eвeezep turar. Ol xuuzu am po yjede orus curttunda iji, yş xuudan kөвydej peer tep-pe. Paza pir talazьnda am kelir en cookku yjede taştьkkьnьn xaldaaşkьnь soksap, pьlaakcьlarnьn xөrengizin tedir pьlaarьn tujulunga cedirip keerinin xaraazь-pile cogiur taarьmcalьq yje polu peer ortta proletar kyrynezinin erge cagьrgazь mөlcykcylernin udurlanььşkьnьn pazarьnьn өske argalarьn xereqlep, **kandьq-taa kьzьgaarlaaşkьn cokka xөj niittinin songuur songudar ergezin turguzarьnьn pajdalь turup keep polur**". (Lenin, XXIV tug. nomu, arьn 94 Namnьn nom parlap yndyrer ceri. 1935 cьl).

Todargaj ьşkazьl.

SSRE-nin Konstituzunun төlebilelinge kiireri-pile sanal yndyrgen cazalgalar polgaş nemeldeler mьndьq janzьlьq tur.

VI

SSRE caa Konstituzunun uzur tuzazь

Parьk 5 aj iştinde yrgylcylep kelgen pygy connun cugaalazьp kөrgeninin tynnelin ap kөөrge, Konstitustun төlebilelin po Uluq xuraldan cyyldyq tep kөөr poor tep podap polur. (**Uluq xuralga pygy oluruşkannar turup kelgeş, kancaar-taa aaj-cok pajьrlap, uraalap, koncuq өөryşkylyq jozulap tinmittiq adьş caskaan**).

Kaaş-la xongaş Sovet Eвileli polza, telgerengej sosialistьq demokrat jozuzunga yndezilettingen caa, sosialis şьnarьq Konstitustuq polur tur.

Ol polza, SSRE-de sosializmnьn xerek kьrьnda tiilep algan cyylderinin tugajьn, kapitalistьq kuldanььşkьn coruundan SSRE-nin azьlcьn conunun xerek kьrьnga xostalьp algarьnьn şьnnьq cyylderinin tugajьn, SSRE-de telgerengej, tujulunga cedir cajgalьş cok jozuluq demokrat curumunun xerek kьrьnga tiilep yngen şьnnьq cyylderinin tugajьn pildingir polgaş parьk protokoldun sөs tomaa ьşkaş pelen topcuzu pile ilergejlep turar tөөgylyq cogaal polur.

Ol polza, kapitalistьq curttarda saja-saja ak setkildiq kizilernin saktьp podap coraan polgaş saktьp podaвь-şaan turar cyвezin—am SSRE de pottandьrьp kaanьn xereccilep turar cogaal polur tur. (**Tinmittiq adьş caskaan**).

Ol polza, SSRE-de pottandьrьp kaan cyylderni өske-taa curttarga paza cer-le pottandьrgan turup polurun xereccilep turar cogaal polur tur. (**Tinmittiq adьş caskaan**).

Moon ap kөөrge, SSRE-nin caa Konstituzunun pygy telegejge xolвaşkan uzur tuzazьn cezemejin taa azьr xөөredip kөөr tize, azьr xөөredip şьdaj-aar tep-pe.

Faşizmnьn poralgaktьq calgьь yletpyrcin angьnьn sosialistьq şimceeşkinin poraj şaap, polвaazьraldьq telegejnin teere kizilerinin demokrat kyzelin palgaşka xolup turar apparган yjede SSRE-nin caa Konstituzu sosializm polgaş demokrat curumu tiilettirвezin kөrgyzyp, faşizmga udur puruudadьr toktaal polur. (**Adьş caskaan**). SSRE-nin caa Konstituzu polza, faşis jozuluq cerlik araattan corukka udur am temissel corudup turar kiziler şuptuzunga sagьş tuzalamcьzь polur polgaş pottuq tetkimce polur. (**Tinmittiq adьş caskaan**).

SSRE-nin caa Konstituzu SSRE-nin ulustarьnga oon-taa arttьk uzur tuzalьq. SSRE-nin Konstituzu pir eвes kapitalistьq curttarnьn ulustarьnga azьl corudarьnьn programь polur uzur tuzalьq polza, ol Konstitus SSRE nin ulustarьnga olarnьn temisselintu tynneli, kizi төrelgettenni xostaarьnьn frontuzunga olarnьn tiilep algan tiilelgelerinin tynneli polur uzur tuzalьq. Temissel polgaş tyreqdelderni azьp erttip kelgeninin soonda, pistin tiilelgeleriвistin caagaj cedilgelerin ilergejlep turar Konstitustuq polgarьвьs өөryncyq ekki tur. Pistin uluzuвus cynyn tugajьnda tulcup turgan polgaş olar telegejge xolвaşkan төөgylyq tiilelgelerni kancap cedip algan tugajьn pilip alьrga өөryncyq ekki tur. Pistin ulustun elвek tөkken xanь xөj parвajьn, podunun kyysseldezin pergen tugajьn pilirge өөryncyq ekki tur. (**Yzylвes adьş caskaan**). Ol polza, setkil talazь-pile pistin yletpyrcin angьвьstь, pistin taraaccьnnarnь, pistin azьlcьn inteligenzini cepseqlep turar tur. Ol polza, purungaar tepşidip, jozuluq corgaarlanьr sagьş setkildi kөdyryp turar. Ol polza, pottun kyzynge idegemcileldi pьzьdьp, komunizmnьn caa tiilelgelerin cedip alьrьnga caa temissel-ce xandьdьp eвileldep turar. (**Pygy oluruşkannar şuptu turup kelgeş, kancaar-taa aaj-cok pajьrlap, kyştyy-pile adьş caskap, teer tinmireen ьşkaş kьldьr „uraalap", şuptuzundan „Eş Stalin telgerezin!" tep jөreel salьp, koncuq өөryşkylyq jozuladь. Xuraldьn pygy olurukcularь put kьrьnga turup algaş „Internasional" ьrlaşkan. Internasionaldь ьrlaşkan soonda temgi tinmittiq jozulal paza-la kattap tagьnnaj pergen. „Uraal", Pistin paaştьncьвьs eş Stalin telgerezin!"—tep kyştyy-pile jozulap pajьrlaan**).

Toora-emde OTKE azьlь sergeen

Tozu kozuununu Toora-xemxoorajьnьn OKTE kezigynnerinin kalвak xuralьn o cьldan 11 ajnьn 26 da kigaş, anaa kьşkь kyş kulturnun azьlьn өөrenir pir pөlyk eriqziir pөlgym turguskan. Myr xuralga OKTE kezigynnerinin sanalь jozugaar şeriqziir pөlgynge xereqleer akşa-mөngyn polgaş natur-pile materialdьq tuzalamcь cььşkьnь corutkan. Oon sөөlgy tynnelin kөөrge, akşa podu-pile tuzalaanь 123 akşa 26 kөp, natur-pile tuzalaanьn akşa-pile podaarga 52 akşa 45 kөp. polur, onu ijildirzin kadarga 175 akşa 70 kөp. polur tur.

Po tuzalamcьga teere kirişken eşter polza, mal emcizinin xelemeccizi Tovariştaj 17—50 kөp. Piccemej 11—20 kөp. Cydekpen 11 akşa, Aragaccь 10—50 kөp., kizi emcizi Malzof 10 akşa, nam komizь Taqвa 9—10 kөp.—mьncaar tuzalaan.

Oon angьda camdьk azьl төlebir cok eşter, azьl төlebirliq kiziden azьr salgan cyyl par. Cizeeleerge: ajda 85 akşa azьl төlebirliq Aritamanof Sergej 20 kөp. tuzalap turda, kөdeeden kelgen areve kezigyny xereezen Talajвan 3 akşa tuzalaan, mal emcizinin kadajь 3 akşa paza şkola cerinde azьldap turar Krьlova tep kadaj uruqlarьnьn emyneezinden 6 akşa tuzalaan. Po cyny kөrgyzyp tur teerge, arat con OKTE-nin talazьn-ce sьrьj eвileldezip turarьn xereccilep turar tur.

Ystynde tuzalamcьlarnьn kyzypile pistin OKTE nin turguskan şeriqziir pөlgym şьnarьnga cedip ap şьdaar polgaş xaaktaar, cungulaar, poo adar teen ьşkaş janzь-pyry kyş kulturlarьn kyyssedip corudar-pis.

Pistin Toora-xem OKTE-ccilerinin ylegerin өske OKTE-cciler ederer poor tep idegep kьjgьrdьвьs.

Tozuda OKTE kozвyrozunun targazь **O. Labaan-ool.**

Sekreteri **Şiigi-pьzaa.**

Uyr azьlь

Mezegejdө namnьn 2 tugaar yyrynyn mal, 35 cьldan 36 cьlda өzyldeliq poop turar. Todargajlaarga:

MAL ADь	1935 c.	1936 c.	өskeni
1. Cьlgь	89	128	39
2. Inek	192	323	131
3. Xoj	216	313	97
4. Өsky	36	47	11
5. Teвe	—	2	2
Kattьşkaş—	533	813	280

Moon ьnaj taraa sigenibis azьlь eleen cediişkinniq өsken. Cyl tize, taraa 19½ ga turgaş, 34 ga polgan. Sigen 34½ ga turgaş, 48 ga polgan.

Am nam kezigynnerinin murnunda turar soruiga cyl tize, po kөstyp turar cut ajььlь-pile kajь poldunar temisseldi enir cьlgьzьndan-taa arttьk şьngьь corutkaş, mal paazьn moon-taa arttьk өstyrer uzurluq.

Ertken cьldьn cudundan maldь po xire kamgalap өstyryp alganь nam kezigynnerinin ylegerliq azьlь polur tur.

Tazь-sambuu.

Төleege coraaş kelgeş, kьlgan cyвem

Parььn-xemcik kozuununun Mөgen-pyren sumuzunda 50 azьq nam kezigynnerinin murnundan, ARN-nьn 10 tugaar Uluq xuralьnga төleege coraaş, ol xuraldьn ajttььşkьn şiitpirlerin şьdaar xire şaam pile arat connun orttuzunga tanьştьrgazьm polza:

Tus sumunun iştinde 7 kezek cerde cьrьdььşkьn pөlgymneri turgustum. Pygy nam, areve kezigynneri polgaş arat connun kelвak xuralьn kьlgaş, anaa ARN-nьn 10 tugaar Uluq xuralьnga cugaalaşkan ajttьrьclar tugajьn tanьştьrdьm. Arat con onu tьnnaaş koncuq өөryp, pajьrlap turar tur.

Moon-pile kadь idegeerim polza, ARN-nьn 10 tugaar Uluq xuralьnьn toktaal ajttььşkьnnarьn pottandьrьp kyyssediringe arat con pygy kyzyn salьrьn idegedim.

Nam yyrynyn targazь **Şokşuj.**

Төrtty uzurgaş, ijini palьqlaan

Kaa-xem kozuununun Koptu sumuzunun 6 tugaar arвannьn xamaattьlarь, 1936 cьldьn 12 ajda Kundustuqda sovet xamaattьzь con-pile kattьzьp algaş pөry aqlaaşkьnь corutkaş, pireeni өlyrgen. Paza myn sumu Өgekpen pir pөryny xorannap өlyrgen, Tylzykket pireeni palьqlaaş corutkan.

Oon angьda Pyren sumuzunun 7 tugaar arвanda pөry komizьnь eş Saвaar paaştaan 7 kizi pөry aqlaaşkьnь corutkaş pireeni өlyrgen, paza ol arвan Taktal aşşak pireeni poolap өlyrgen, Takpaldaj pireeni pakka atkaş corutkan.

Өske arвan, sumularдan ystynde iji arвan pөry aqlaaşkьnьn idepkejliq corutkan tur.

KXK-da pөry komizьnьn sekreteri **Cimвii.**

Xarььssalgalьq redaktor **Lyndyp.**

Kьzьl-xooraj Tirazь 2800 Kyrynenin 1 tugaar tipogravь